

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Petra Šupová

**Noci s nepřítelem: islámská mystika jako
politická opozice.
Případová studie Maroka.**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jan Čuřík

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 8.8.2010

SEZNAM ZKRATEK

CEAN	Centre d'Étude d'Afrique Noir
DIIS	Danish Institute for International Studies
IFRI	Institut français des relations internationales
MERIA	Middle East Review of International Affairs Journal
MERIP	Middle East Report
MMF	Mezinárodní měnový fond
MUR	Hnutí jednoty a reformy (<i>Mouvement de l'Unité et de la Réforme</i>)
PAM	Strana autenticity a modernity (<i>Parti Authenticité et Modernité</i>)
PJD	Strana spravedlnosti a rozvoje (<i>Parti de la Justice et du Développement</i>)
PWHCE	Perspectives on World History and Current Events
RNI	Národní shromáždění nezávislých (<i>Rassemblement National des Indépendants</i>)
TMPR	Totalitarian Movements and Political Religions
UC	Konstituční unie (<i>Union Constitutionnelle</i>)
UNESCO	Organizace Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)
USFP	Socialistický svaz lidových sil (<i>Union Socialiste des Forces Populaires</i>)

GLOSÁŘ

- al-adl wal-ihsán*: spravedlnost a dobročinnost, hnutí Abdusaláma Jásína
- Alawitská dynastie*: prorocká dynastie z níž pochází současní panovníci
- 'álim*: vzdělanec v islámském právu, singulár
- Al-minhadž al-nabawí*: Prorocká cesta (*La voie prophétique*)
- Al-usbuija al-džadída*: jeden z arabských deníků v Maroku
- Amazigh*: Berber
- amír al-múminín*: vůdce věřících, funkce náležící marockým králům
- al-Qarawijín*: islámská univerzita, Fés, Maroko
- awlíja*: přítel Boha, singulár
- bay'a*: obřad uvedení krále na trůn, do funkce
- Butšišíja*: *súfijské* bratrstvo v Maroku
- Dár al-hadís*: islámská vzdělávací instituce založená 1964 Hasanem II.
- džahilíja*: nevědomost, stav společnosti před příchodem proroka Mohameda, předislámská doba
- džamá'a*: skupina, asociace, organizace
- džihád*: úsilí, někdy chápán jako svatá válka
- fatwa*: právní názor
- hadís*: spisy o činech a výročí proroka Mohameda
- Hamás*: Hnutí odporu, Palestinská území
- Hizballáh*: Strana Boží, Libanon
- chalífát*: forma vlády podle vzoru proroka Mohameda
- chorafa*: lež
- Idríská dynastie*: prorocká dynastie z níž pochází Abdusalám Jásín
- idžtihád*: úsilí interpretace islámských textů
- ihsán*: dobročinnost, nejvyšší duchovní fáze (v Jásínově učení)
- imám*: kazatel v mešitě
- imán*: víra
- Institut Ibn Yussuf*: vzdělávací instituce, zde studoval Abudsalám Jásín
- inšállah*: vyjádření, že něco záleží na vůli boží
- istiqlál*: nezávislost
- Kettáníja*: *súfijské* bratrstvo

kutla: blok

machzen: označení královské elity, mocenského aparátu Maroka

Mažlís al-iršád: Řídící rada (*Conseil d'orientation*)

mudžahíd: bojovník

mudžtahíd: osoba zabývající se *idžtihádem*

naqíb: zástupce

naqíb nahíja: regionální zástupce

qawma: povstání (nenásilné)

Radi Alláhu anha: ať je s ním Bůh spokojen

Ramadán: postní měsíc muslimského kalendáře

salafíja: hnutí vycházející z příkladu proroka Mohameda a jeho následovníků, důraz na Korán a *hadísy*

súfismus: islámský mysticismus

súfí: vyznavač *súfismu*

suhba: následování, mystický koncept, vztah vzhlížení žáka k *šejchovi*

sunnité: větev islámu

súra: kapitola Koránu

Šabíba islamíja: Islámská mládežnická asociace, Maroko

šafá'a: prostředník (mezi věřícím a Bohem)

šaháda: vyznání víry (*Aš-hádu an la iláha il-alláh, wa aš-hádu anna Muhammadan rasúlu láh*. Není jiného Boha než Boha a Mohamed je jeho prorokem.)

šarí'a: islámské právo vycházející z Koránu

šejch: nejvyšší představitel mystického bratrstva

šíté: větev islámu

šuba: sekce

šúra: rada, tradice výběru panovníka vzájemnou konzultací

Tablígh: původně indické hnutí usilující o moralizaci společnosti

tawhíd: jedinečnost a jednota Boha

ulamá: vzdělanec v islámském právu, plurál

Umajjovovská dynastie: prorocká dynastie, od ní počíná dědičnost *chalífátu*

umma: muslimská obec

usra: rodina

walli Alláh: přítel Boha, plurál

zawija: (*súfijské*) bratrstvo

zikr: opakování božích jmen

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	3
GLOSÁŘ.....	4
ÚVOD.....	8
1. POLITICKÝ SYSTÉM MAROKA.....	19
1.1 PODOBA SYSTÉMU.....	19
1.2 VZTAHY MONARCHIE A ISLÁMU.....	25
2. ABDUSALÁM JÁSÍN.....	33
2.1 OD PŮVODU KE KONCI KARIÉRY.....	34
2.2 OBRAT K SÚFISMU.....	39
2.3 POLITICKÝ AKTIVISMUS.....	42
3. JÁSÍNŮV ISLÁM.....	51
3.1 VLIVY A ZAŘAZENÍ.....	51
3.2 DOPISY.....	56
3.3 VIZE A SNY.....	61
4. AL-ADL WAL-IHSÁN.....	65
4.1 KONCEPTY A METODY VŮDCE.....	65
4.2 ORGANIZACE Hnutí.....	70
4.3 NADIA JÁSÍN.....	75
ZÁVĚR.....	88
PRAMĚNY A LITERATURA.....	90
PRAMĚNY.....	90
LITERATURA.....	95
ABSTRAKT.....	98
ABSTRACT.....	99
ANOTACE.....	100
ANNOTATION.....	101

ÚVOD

Islamismus je fenoménem 20. století, který, přestože vznikl na jeho počátku, se výrazněji rozvíjel až později. Silně medializován byl po útocích na USA z 11. září 2001. Pozornost odborníků získal mnohem dříve. Zabývali se jím sociologové Pierre Bourdieu a Michel Foucault. Specialisty na Blízký východ jsou mimo řadu dalších Gilles Kepel (*Jihad: The Trail of Political Islam*), François Burgat (*The Islamist Movement in North Africa*), Oliver Roy (*Globalized Islam: The Search for a New Ummah*) nebo John L. Esposito (*Islam and Politics*). F. Burgat a G. Kepel jsou součástí tradice studia zemí, které byly v minulosti pod nadvládou Francie. Termín islamismus existuje od 18. století, ale ani v současnosti nepanuje shoda na jeho definici.

V období kolonizace, kdy se evropané dostali do styku s obyvateli dnešního Blízkého východu a severní Afriky, si začali všimnout jejich odlišné kultury a náboženství. Islamismus byl synonymem islámu, náboženství. Dnešní odborná veřejnost oba termíny odlišuje. Islamismus čerpá z islámu, ale nelze mezi ně položit rovnítko. Proto bývá islamismus někdy označován jako politický islám. V práci je označení „politický islám“ používáno pouze jako synonymum sloužící k obohacení slovníku. Nicméně samotné označení politický islám je problematické, čehož si je autorka vědoma. Znamenalo by to, že vedle islámu s politickými aspekty, by existoval i islám apolitický. Základem rétoriky aktivistů ale je, že politika je součástí Koránu, který je hlavním zdrojem inspirací a myšlenek aktivistů i teoretiků. Islamismus bývá označován jako „*politická ideologie založená na islámu.*“¹ Ve své podstatě pravdivá definice. Islamismus zaznamenával silný vliv od 80. let. Reagoval jak na přítomnost zahraničních, nemuslimských entit na sledovaném území, tak i na existující vládnoucí elitu. Soustředil se na boj proti vnějššímu

¹ ZEGHAL, Malika: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*. In: Institut français des relations internationales (dále jen IFRI), s. 13, http://www.ifri.org/files/Moyen_Orient/DT_3_Zeghal.pdf. (20.7.2010)

nepříteli (*džihád*). Hlavním výcvikovým centrem aktivistů byl Pěšávár v Pákistánu, jehož cílem bylo vyhnání sovětských vojsk z Afgánistánu. Ideologickou kolébkou islamismu je však Egypt a Muslimské Bratrstvo založené Hasanem al-Banná. Jeho členem se v 60. letech stal Sajíd Qutb, který organizaci více radikalizoval a soustředil na kritiku vládnoucího režimu v Egyptě se socialistickými a sekularistickými prvky. Reprezentovali boj s vnitřním nepřítelem. Snahou obou směrů islamismu (vnitřní, vnější) je ustavení islámského státu založeného na islámském právu (*šarí'a*). Protože to se nedařilo v Egyptě, přesunula se iniciativa do Afgánistánu a následně do dalších zemí (Súdán, Bosna,...) v nichž islamisté očekávali větší úspěch. Kromě Íranu roku 1979 se nikde nepodařilo ustavit islámskou formu vlády. Zde narážíme na různorodost islamismu.

Islám a tedy ani islamismus nejsou jednolitým celkem. Vliv má samozřejmě vývoj v jednotlivých oblastech. Stejně jako muslimové i islamisté se dělí na *sunnity* a *šíity*. Práce se vzhledem k islámu v Maroku věnuje *sunnitským* představitelům. Členská základna je rozmanitá. Od aktivistů z chudinských čtvrtí hlavních měst, přes střední třídu až po vzdělance a inženýry. Liší se svým zapálením pro věc a způsoby, kterými se jí snaží dosáhnout. Někteří usilují o islamizaci zdola, obnovením morálky jednotlivců. Jiní upřednostňují zavést islámský stát shora, svržením dosavadní elity a nastolením nové, jediné správné, islámské. Radikálové ospravedlňují své jednání vírou, že jednají podle Božích příkazů. Nebojí se použít násilí i na nevinných. Umírnění cílí hlavně na společnost, jak jí pomoci a mobilizovat k dosažení svého cíle.

Zde se ukazuje nedostatečnost výše zmíněné definice. Islamismus je aktivní ve veřejné sféře obecně, nikoliv pouze v politické. Kromě toho, že usiluje o získání moci, působí ve společnosti, zasahuje do života jednotlivců, kterým se snaží zlepšit životní situaci. Hlavně tuto dimenzi představovalo na svém počátku Muslimské Bratrstvo. Radikalizací převážila část politická. Palestinský *Hamás* nebo Libanonský *Hizballáh* supluje funkce státu ve společnosti tam, kde stát selhal. Poskytování

sociální pomoci potřebným není u islamistických hnutí výjimkou.

Zmíněný rozměr opomíjí i jiná definice aspirující na objasnění pojmu islamismus. Chápe jej jako „náboženskou ideologii s holistickým výkladem islámu, jejímž hlavním cílem je dobytí světa jakýmkoliv prostředky.“² Ani toto vysvětlení není možné aplikovat na veškerá islamistická hnutí. Nejvíce problematická je poslední část. Islamismus nutně neznamená používání násilí. Jak bylo podotknuto výše, islamismus je velmi různorodý.

Víceméně bývá chápán jako politický a radikální. Na základě výše zmíněného vývoje sociologická teorie islamismu tvrdí, že základní mobilizace se děje na vytváření identity islamisty jako protipólu k Západnímu světu, odlišení se od něj nikoliv náboženstvím nebo iracionálními prvky jako svátost.³ Islamismus je spíše laický, protože je nejdříve spojen s nacionalismem a bojem proti kolonizátorům, následně proti autoritářským režimům a v současnosti proti imperialistům, hlavně USA.⁴ Abdusalám Jásín do této teze nezapadá, přestože bývá označován jako islamistický aktivista.

Jako ostatní se soustředí na kritiku vnitřního protivníka, tedy marockého režimu představovaného osobou krále. Jeho zámerem je vytvoření islámské formy vlády v Maroku. Jeho cíl je politický, rétorika náboženská. Aktivně se angažuje i ve společnosti. Hnutí *Al-adl wal-ihsán*

² MOZAFFAIRI, Mehdi: *What Is Islamism? History and Definition of a Concept*. Totalitarian Movements and Political Religions (dále jen TMPR), 8, 2007, č. 1, s. 21. http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/mehdipdf (20.7.2010)

³ BURGAT, François: *L'Islamisme en face: Préface à l'édition 2002*. In: Sciences de l'Homme et de la Société, s. 6, http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/20/33/34/PDF/Preface_edition_2002_Islamisme_en_face_FB.pdf (20.7.2010)

BURGAT, François: *La génération Al-Qaeda. Les courants islamistes entre «dénominateur commun identitaire» et internationalisation de la résistance «islamique»*. In: Centre d'Étude d'Afrique Noire (dále jen CEAN), s. 2, <http://www.cean.sciencespobordeaux.fr/articleburgat.pdf> (20.7.2010)

⁴ BURGAT, F.: *La génération Al-Qaeda. Les courants islamistes entre «dénominateur commun identitaire» et internationalisation de la résistance «islamique»*, s. 7-8. BURGAT, François: *L'islamisme à l'heure d'Al-Qaida. Réislamisation, modernisation, radicalisations*. In: Institut Hoggar, http://www.hoggar.org/index.php?option=com_content&task=view&id=118&Itemid=29 (20.7.2010)

(Spravedlnost a dobročinnost) vykonává řadu sociálních aktivit na pomoc potřebným. Základním mobilizačním prvkem ale je náboženství, mystika a sny. Ačkoliv Jásín brojí proti politickému systému, snaží se jej zvrátit silou svého hnutí, které drží pohromadě díky *šejchovi*, duchovnímu vůdci a jeho vizích o lepší budoucnosti země. Abdusalám Jásín se staví do pozice svatého muže, ideálního *chalífy*, vyzyvatele krále, což zakládá na svém prorockém původu. Cílem práce je dokázat tuto Jásínovu odlišnost.

Abdusalám Jásín je představitelem islamismu, který působí ve svém rodném státě, Marockém království. To zaznamenalo podobný vývoj islamismu jako v jiných státech oblasti. Od 70. let začal Jásín působit. Upozornil na sebe dopisem, který zaslal Marockému králi Hasanovi II., ve kterém ho vyzýval, aby se stal dobrým muslimem a zavedl ve státě vládu podle vzoru z Koránu. Od té doby se situace v zemi výrazně změnila. Od 90. let probíhá kontrolovaná liberalizace, která umožnila vstup islamistické strany PJD (*Parti de la Justice et du Développement*, Strana spravedlnosti a rozvoje) na politickou scénu. Abdusalám Jásín založil hnutí *Al-adl wal-ihsán*, které funguje ilegálně, přesto je tolerované.

Osoba Abdusaláma Jásína a jeho působení jsou v Maroku tématy vzbuzujícím protichůdné postoje. Na jedné straně je zatracován svými odpůrci, za jeho odhodlání otevřeně, dlouhodobě a vytrvale vystupovat proti představiteli státu. Obzvláště, když řadu svých postojů a postupů obhajuje svým osobním, až intimním vztahem k Bohu nebo na základě snů, z nichž některé by mohly být označeny za „prorocké“. Tudíž ho někteří považují za blázna. Na straně druhé je oslavován dlouhou řadou svých stoupenců a příznivců, kteří jeho aktivity vítají. Mnohými je vnímán jako svatý muž. Ovšem podobné protichůdné postoje nejsou v politice překvapivé. Abdusalám Jásín působí politicky, společensky a nábožensky díky kombinaci různých vlivů a zkušeností svého života. To dává mobilizační sílu jeho hnutí. Tato kontroverzní, ale velmi důležitá a vlivná osoba je předmětem výzkumu předkládané práce. Přestože z našeho prostoru známe strany působící v politice a hlásající náboženské,

respektive křesťanské hodnoty, není působení Jásínovy Komunity (*džamá'a*)⁵ podobné křesťansko-demokratickým stranám. I v rámci politického islámu je *šejch* Jásín spíše ojedinělou osobou, která na režim působí svým vlastním způsobem.

Cílem práce je ukázat fenomén Abdusaláma Jásína. Odhalit jeho působení a význam. Jakou roli hraje v Maroku a jeho politice, čím chce být a zda se mu to daří. Co mu politický systém umožňuje. Jak se proměňovaly vztahy, postoje královského paláce k Jásínovi a jeho hnutí *Al-adl wal-ihsán*. Forma jeho projevu, jeho jednání a vlivu na společnost je ojedinělá. Zakládá své učení na islámu jako morálním vrcholem společnosti, a tak i státu. Zároveň je stoupencem islámského mysticismu, *súfismu*, který staví na blízkosti člověka a Boha skrze osobu mediátora. Právě jím se Jásín cítí být. Z těchto východisek vystupuje proti státu a jeho politice. Díky tomu je hlavní silou Komunity společenský vliv. Přesto jde o hnutí, jehož ambice dosahují ke svržení současné vlády a nastolení islámského řádu. Jak je možné sloučit tyto principy? Je možné, aby hnutí vyzývalo politickou reprezentaci ke změně a zároveň se zakládalo na svém vůdci, jeho vizích a snech předpovídajících dění v zemi? Při pohledu na některé ze základů, v tomto bodě míněno sny, o které se Jásín opírá, je hnutí iracionální. Přinejmenším z našeho, evropského, pohledu. Je možné aby toto hnutí mělo tak značné množství příznivců? Abdusalám Jásín a *Al-adl wal-ihsán* jsou takoví a již více než 30 let se snaží naplnit cíle sobě předeslané. Proto se práce snaží ukázat jak k vývoji došlo, jak existuje a působí. Z tohoto důvodu je třeba se zaměřit nejdříve na samotného Jásína a následně na jeho hnutí a principy jeho fungování.

Abdusalám Jásín je v literatuře sledován až od nedávné doby. Navíc i nadále se jeho studiem zabývají akademici mající původ nebo žijící v Maroku. Kromě Maliky Zehral a Mohameda Tozyho je

⁵ *Džamá'a* v arabštině znamená organizace, skupina, hnutí. Celý název Jásínova hnutí zní *Al-džamá'a al-adl wal-ihsán*, Hnutí spravedlnosti a dobročinnosti. Pro větší přehlednost je používán arabský termín *džamá'a*. Případně označení Komunita nebo Skupina, která nahrazují zdlouhavý název.

odborníkem na *Al-adl wal-ihsán* Mohamed Dárif, marocký politolog a sociolog, který bohužel píše jen v arabštině. Proč nelze Abdusaláma Jásína nalézt ve výčtu islamistických hnutí společně například s Muslimským Bratrstvem? Proč není zařazen na seznam společně s islamisty, jakými byli Hasan al-Banná, Sajíd Qutb, Mawlana Mawdúdí nebo Aymán az-Zawahirí? Abdusalám Jásín je představitelem politického islámu, ačkoliv způsob, jak k němu dospěl není zcela tradiční. Jásín není jen pomateným *súfijem*, jak by jej ráda viděla vládnoucí elita v Maroku. Jeho vize společnosti a uspořádání státu je politická. Nijak výrazně se neliší od představ zmiňovaných aktivistů. Skutečnost, že koncepty a prostředky, které používá k mobilizaci obyvatel a svých stoupenců, aby tak dospěl k uskutečnění svých představ, nejsou stejné a teoreticky nezapadají do studií o islamismech, z nich Jásína *apriori* nevylučuje.

Prostorově se práce soustředí na Marocké království, jehož administrativním centrem a hlavní městem je Rabat, v jehož blízkosti, ve městě Salé žije Abdusalám Jásín a kde má své sídlo *Al-adl wal-ihsán*. V Rabatu působí i politické orgány státní moci včetně krále, který zde má svůj palác. Zkoumané časové období je zejména od 70. let, kdy Jásín vstupuje do veřejného a politického života se svým otevřeným dopisem králi Hasanovi II., až do současnosti, jelikož Jásín i jeho hnutí nadále působí. V části práce, kde je rozebírán život Jásína, je nutné začít od jeho dětství a vzdělávání, a tedy časovou osu posunout do doby 30. let.

Obsahem práce je život Abdusaláma Jásína a jeho projekce do *Al-džamá'a al-adl wal-ihsán*, kterou založil. Ideologické i společenské vlivy, které na něj působily a utvářely jeho učení. Jakož i samotné učení, principy a zásady, na kterých staví své postoje vůči marockému režimu. Na základě srovnání životopisů, ideologického a politického vývoje dalších islamistů bude znázorněna odlišnost Jásína prostřednictvím důrazu na islámskou mystiku. Důležitou součástí je samotný politický systém, který do značné míry ovlivňuje vývoj i samotnou existenci *džamá'a*. Zároveň i složky tohoto systému a jejich vzájemné působení s Jásínovým hnutím a dalšími aktéry náboženské sféry. V současnosti je

významným prvkem Jásínova dcera Nadia, která se těší silné popularitě. Působí ve vedení hnutí, často jej reprezentuje v zahraničí. Zabývá se i tematikou lidských a občanských, respektive ženských práv. A přestože je dcerou spirituálního vůdce, liší se od něj a posouvá hnutí do odlišných pozic.

Práce ověřuje následující hypotézy:

1. Jásínovo vystupování a učení, ve kterém se představuje jako svatý muž, se odlišuje od sociologických profilů klasických laických islamistických aktivistů jako byli Sajíd Qutb nebo Ajmán az-Zawáhiri.

2. Organizace *Al-adl wal-ihsán* založená na Jásínovi jako spirituálním vůdci povede po jeho smrti k zániku spirituální, nepolitické části hnutí. Dominovat bude politické křídlo vedené Nadiou Jásín zastávající a prosazující islámské a demokratické hodnoty současně.

Jak je uvedeno v názvu práce, jedná se o případovou studii Abdusaláma Jásína působícího v rámci Marockého politického systému. Ten je chápán jako širší východisko strukturálního pojetí práce. Na tomto základě je sledování politického vývoje a fungování království i hnutí *Al-adl wal-ihsán* možností jak celkově umístit hnutí a zejména osobu jejího duchovního vůdce v daném prostoru. Stejně tak důležitá je zde i Nadia Jásín a její četné zahraniční cesty. Třetí a čtvrtá kapitola realizují strukturální chápání, přičemž obě jsou detailním popisem a zakládají se na studiu dokumentů klíčových k uchopení sledovaného jevu. Druhá kapitola se částečně odlišuje. Kromě postupů užitých v následujících kapitolách, je zde použita i srovnávací metoda. Tato část je obzvláště důležitá, protože Jásínův životopis je základem, který sleduje všechny důležité vlivy, které jej ovlivnily a nasměrovaly tam, kde se *Al-adl wal-ihsán* v čele se svým vůdcem nachází v současnosti. Životopis je také zdrojem informací, které umožní srovnávání s obdobnými etapami vývoje výše zmíněných islamistů. Je teoretickou půdou, která nastíní

odchylnost zkoumaného fenoménu, jež je doložena v následujících částech práce. Kromě toho představuje sestavování biografii islámských učenců historicky pevně etablovaný rituál, prostřednictvím kterého si členové této společenské skupiny vzájemně uchovávají a předávají sociální kapitál.⁶

To umožní sledování a srovnání islamistů od základu. Můžeme vnímat islamistická hnutí obecně, nikoliv jako jednolitý celek působící v zemích Blízkého východu a severní Afriky. I přes skutečnost, že islámští aktivisté mají podobné kořeny a postupy. Je třeba sledovat jednotlivé případy samostatně v kontextu prostoru, ve kterém se pohybují, ale zároveň i ve srovnání s ostatními působícími v prostoru islamistických aktivit. Nejen v porovnání s postavami světového islamismu je Jásín odlišný. On i jeho hnutí jsou ojedinělými i v Maroku. To se odvíjí od jeho životní zkušenosti. Neexistuje ale ve vzduchoprázdnu, takže jeho záměry jsou ovlivňovány marockým systémem a jeho aktéry, a je proto nutné sledovat jejich vývoj současně.

Podle výše popsaného uvažování jsou základem čtyři hlavní kapitoly, které se dále dělí na několik podkapitol. Kromě první kapitoly, postupují od konkrétních poznatků o životě Abdusaláma Jásína, přes učení a organizaci jeho hnutí. Pořadí je zvoleno tak, aby bylo lépe dosaženo důrazu na osobitý charakter sledované osoby. Jeho probrání a vysvětlení v počátcích práce umožní lépe se orientovat v následujících částech. První kapitola uvádí do principů fungování Marockého království nejdříve obecně. Poté se věnuje vztahům monarchie a aktérů náboženské sféry. Část druhá se soustředí na samotného Abdusaláma Jásína a jeho život. Od počátků jeho vzdělávání, přes učitelskou kariéru až do doby, kdy se Jásín postavil do čela svého hnutí. To vše je sledováno z kontextuálního hlediska vývoje Maroka a probíhajících událostí. Zde přichází srovnání s ostatními výraznými postavami islamistického učení. Navazující kapitola rozebírá učení Abdusaláma

⁶ EICKELMAN, Dale F.: *Knowledge and Power in Morocco: The Education of a Twentieth-Century Notable*. Princeton, Princeton University Press 1985, s. 14-15. (www.books.google.cz)

Jásína. Jeho způsoby, koncepty, které užívá a představy jak dosáhnout svých cílů. Poslední část se věnuje *Al-džamá'a al-adl wal-ihsán*, její organizaci, fungování a působení. Důležitou je podkapitola věnovaná Nadie Jásín. Jako *šejchova* dcera je druhou nejviditelnější osobou hnutí a její působení je tak důležité sledovat i vzhledem k budoucnosti *džamá'a*.

Zásadním zdrojem informací potřebných k získání základních poznatků o *šejchu* Jásínovi a jeho hnutí byly jejich oficiální internetové stránky www.yassine.net a www.aljamaa.com. Jsou dostupné nejen v arabštině, která je úředním jazykem Marockého království, a tudíž základním dorozumívacím prostředkem v zemi, ale v případě *šejchových* osobních stránek i v angličtině. Naopak druhým jazykem stránek *džamá'a* je francouzština. Své oficiální stránky, které byly spuštěny u příležitosti soudního procesu z roku 2005, má i Nadia Jásín, viz www.nadiayassine.net. K dispozici jsou v arabštině, francouzštině i angličtině, přičemž poslední jazyková verze je v současné době v rekonstrukci. Díky této aktivitě *džamá'a* je možné snadno se dostat k primárním zdrojům, oficiálním postojům hnutí nebo k některé z řady Jásínových knih. Je možné zde čerpat konkrétní životopisná data, stejně jako ideologické základy hnutí, způsob organizace i aktivity, kterých se hnutí účastní a které pořádá. Mimo to i různé odborné texty zabývající se studovanou problematikou. Jmenovala bych článek *Mystique et politique chez Abdessalam Yassine*, jehož autorem je Youssef Belal, který díky své přítomnosti na jednom ze sezení pořádaných hnutím měl možnost zažít jeho atmosféru. Jeho práce tak nabízí nevšední pohled a čtivou formu. Také bylo možné čerpat z novinových článků, které se nachází v elektronické podobě. Z řady zmíním *El Watan*, *Jeune Afrique* nebo *Maroc Hebdo International*. Přináší informace o aktuálním dění v zemi i o *Al-adl wal-ihsán*.

Dalšími, neméně důležitými zdroji byly jednak odborné texty o islamismech, islamistických politických stranách a hnutích jak z obecného pohledu, tak i jejich působení v marockém prostředí. Klíčová jsou díla odborníků na islamismus Maliky Zehral, Mohameda Tozyho a

Gillese Kepela. Malika Zehral je politoložka, v současnosti působící ve Spojených státech na univerzitě v Chicagu. Její kniha *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie* je již druhou knihou zabývající se islamistickou problematikou.⁷ Zabývá se vztahem královské moci, islámu, islamismu a demokracie v Maroku. V kapitole věnující se Abdusalámu Jásínovi a *Al-adl wal-ihsán* se nejprve zaměřuje na jeho život a učence, kteří jej ovlivnili. Poté na základě *šejchových* dopisů, které zaslal oběma marockým králům, analyzuje Jásínovy postoje, požadavky vůči představitelům moci a představy budoucnosti Maroka. Mohamed Tozy je marockých specialistou působícím na univerzitě Hasana II. v Casablance. Druhé vydání jeho knihy *Monarchie et islam politique au Maroc*, zejména pak kapitola věnovaná Abdusalámu Jásínovi, se také věnuje islamismu v Maroku. V případě Jásínova hnutí nerozebírá tak podrobně jako Malika Zehral Jásínův dopis. Nemůže je srovnat, jelikož práce byla napsána před nástupem krále Mohameda VI. na trůn. Velmi podrobně se zabývá fungováním hnutí a jeho vznitřními vztahy. Obě díla, přestože se zabývají podobným tématem, jsou odlišná a vzájemně se doplňují. Byla napsána ve velmi nedávné minulosti, konkrétně Tozy roku 1999 a Zehral dokonce roku 2005. Do té doby se Jásínovi, přestože začal působit už v 70. letech, víceméně nikdo nevěnoval. Třetí základní knihou je *Jihad, the Trail of Political Islam*, jejímž autorem je významný francouzský specialista na islamismus a Blízký východ. Zabývá se zde vývojem politického islámu od jeho počátků skrze významné teoretiky islamismu. Sleduje jednotlivé země, vznik a působení hnutí vyzývajících k islamizaci státu či společnosti. Jedná se o klasickou a stěžejní práci pro studium islamismů. Přesto zde nenajdeme samostatnou část, která by se věnovala Maroku či Abdusalámu Jásínovi.

Z odborných článků, z nichž práce vychází, jmenuji *The Dialectics of Political Islam in North Africa* od Clementa M. Henryho a

⁷ Její prvotní kniha se týkala Egypta: *Les oulémas d'al-Azhar dans l'Égypte contemporaine*.

State and Islamism in the Maghreb, jehož autory jsou Aziz Enhaili a Oumelcheir Adda. Oba texty se velmi jasně a srozumitelně věnují vývoji politického islámu v severní Africe, přičemž zdařile odlišují jednotlivé státy a jejich rozdílné postupy ve vztahu k islamistům.

O fungování politického systému v Maroku se nejspíše dočteme v kapitole marocké politoložky Saluy Zerhúni, s názvem *Morocco: Reconciling Continuity and Change*. Tato kapitola je součástí knihy *Arab Elites: Negotiating the Politics of Change*, jejímž editorem je Volker Perthes. Velmi přínosná kapitola, při jejímž přečtení je možné pochopit základní principy existence a působení mocenské struktury v království. Články o vývoji Marockého království, které přispívají k zasazení sledovaného hnutí do kontextu, jsou čerpány hlavně z Middle East Report. Řada dalších zdrojů byla vyhledána v internetové databázi JSTOR. Mnohé ze zdrojů jsou volně přístupné na internetu.

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu práce, Janu Čuříkovi, za podnětné rady a trpělivost. Děkuji také za ochotu mi doporučit či poskytnou potřebné materiály, mnohdy jiným způsobem těžko dostupné. Poděkování samozřejmě patří i mé rodině a příteli za jejich podporu.

1. POLITICKÝ SYSTÉM MAROKA

1.1 PODOBA SYSTÉMU

Sledovaný systém má svoje specifika. Ostatně jako řada dalších států v prostoru severní Afriky i Blízkého východu, v němž se pohybujeme. Jeho nynější podoba je výsledkem zkušeností nabytých od samostatnosti státu. V průběhu své historie dospěl k metodám, které mu nejlépe slouží k uchování moci. Snaží se zahrnout i nové způsoby, které jsou současnou společností, mezinárodní, méně marockou vnímány jako nezbytné. Důraz je kladen i na zachování předkoloniálních tradic. Cílem následujícího popisu vývoje Maroka je ukázat hlavní principy fungování království. Postupnou transformaci autoritářského režimu směrem k více kompetitivní podobě a otevřenosti. Právomoci hlavy státu vycházející z Ústavy jsou kontextualizovány a znázorněny v průběhu vlády obou panovníků. Techniky vlády Mohameda VI. v mnohém navazují na způsoby jeho otce, ale přesto vykazují i četné inovativní rysy. Proto na část věnující se královské elitě navazují odstavce zabývající se liberalizací a demokratickým aspiracím Maroka.

Marocké království, rozkládající se v nejzápadnější části severní Afriky zůstalo jako jediný útvar této oblasti bez nadvlády Osmanské říše. V letech 1911-1956 bylo protektorátem Francie. Nezávislost si monarchie vybojovala za pomoci strany *Istiqlál* (Nezávislost), kterou poté zbavila moci, aby se jí mohla ujmout sama.⁸ Po dobu čtyř let vládl Mohamed V., kterého vystřídal jeho syn Hasan II.. Roku 1962 vznikla Ústava a stanovila základní principy fungování nového království. Přestože prošla několika úpravami, nejdůležitější a zároveň nejproblematictější části z hlediska demokratičnosti, platí nadále. Král, respektive monarchie zůstává hlavním aktérem veškerého politického dění v zemi.

Ústava stanovuje, že Maroko je konstituční monarchií založenou

⁸ ENHAILI, Aziz – OUMELKHEIR Adda: *State and Islamism in the Maghreb*. Middle East Review of International Affairs Journal (dále jen MERIA), 7, 2003, č. 1, s. 67. http://meria.idc.ac.il/journal/2003/issue1/enhaili_adda.pdf (20.7.2010)

na demokratické vládě a suverenitě lidu.⁹ Za skutečnou demokracii lze Maroko označit jen stěží. Způsob, jakým monarchie vnímá demokracii není příznivý, ale toleruje ji za podmínek, že ji může kontrolovat.¹⁰ Jisté principy této formy uspořádání existují i v praxi. Jejich účinek je však omezen a slouží jako zástěrka autoritářské vlády. Nicméně situace se mění a do budoucna by se Maroko mohlo řadit k demokratickým státům.

Ústava zároveň definuje stát jako islámský a králi poskytuje funkci vůdce věřících, *Amír al-muminnín*.¹¹ Tutu pozici mu umožňuje královská genealogie, která poskytuje legitimitu, hlavně v náboženské oblasti, protože panovníci odvozují svůj původ od proroka Mohameda, z *Alawitské* dynastie. Díky tomu stojí král v čele politické i náboženské moci. Tento aspekt královské moci komplikuje možnosti kritizovat hlavu státu z náboženské pozice. Náboženská legitimita panovníka je takřka maximální. Má navíc politickou moc. Kritizovat náboženské charisma krále je jako svatokrádež. V Maroku nepředstavitelné. Jen Abdusalám Jásín má tu odvahu. O islámu, který je nedílnou součástí království a má značný vliv na celkovou podobu a fungování systému bude pojednávat následující část této kapitoly. Stejný článek Ústavy označuje panovníka jako „nejvyššího představitele státu, symbol jednoty, garanta pokračování a kontinuity státu, ochránce víry, zajišťovatele respektu Ústavy, ochránce práv a svobod občanů, sociálních skupin a organizací a garanta nezávislosti a integrity národa.“¹² Přestože se ústavní text nezabývá otázkou původu panovníků, zaštiťuje jejich pokračování po mužské linii a uděluje jim svátost a nedotknutelnost.¹³ Proto byla dříve jakákoliv kritika krále nemyslitelná, a proto se Jásín v očekávání tvrdého postupu proti sobě řádně připravil na reakci státu. Situace se částečně změnila, ale i za současných okolností je monarcha nositelem obrovské autority.

⁹ *Morocco: The Constitution*. Arab Law Quaterly, 17, 2002, č. 3, s. 305. (www.jstor.org)

¹⁰ MADHI, Khalid: *Spirituality and Democratization: The Role of Jama'at Al-'adl wal ihssan in Democratizing the Moroccan Society*. Independent Study in Comparative Politics, Chicago, Northeastern Illinois University 2006, s. 10. (www.google.cz)

¹¹ *Morocco: The Constitution*. Arab Law Quaterly, 17, 2002, č. 3, s. 305-306. (www.jstor.org)

¹² Tamtéž, s. 306.

¹³ Tamtéž, s. 306-307.

Kromě výše zmíněných aspektů, které se mohou zdát spíše symbolické, ale dávají králi moc, disponuje i ryze politickými pravomocemi. Podobně jako prezidenti nebo panovníci jiných států. Jen je mocnější, obzvláště ve srovnání s představiteli států Evropy. Již od nástupu Hasana II. na trůn byl zaveden Parlament o jehož křesla se ucházela řada politických stran ve volbách.¹⁴ Nejednalo se ale o soutěživé volby. Tradice různorodosti opozice a multipartismu měla zajišťovat rovnováhu a tím udržet autoritářský režim v chodu.¹⁵ Uplatněn byl princip „*rozděl a panuj*“.¹⁶ K účelu fragmentace systému a udržení rovnováhy nedávno vznikla strana PAM (*Parti Authenticité et Modernité*, Strana autenticity a modernity), díky níž Mohamed VI. pokračuje v tradici svého otce, jež dal vzniknout RNI (*Rassemblement National des Indépendants*, Národní shromáždění nezávislých) a UC (*Union Constitutionnelle*, Konstituční unie).¹⁷ Prokrálovské strany vyvažují potenciální ohrožení monarchie ve smyslu oslabení moci. Rozdělování politického prostoru a komplikování jeho opozice vůči monarchii nebyl jediný způsob, jak si Hasan II. udržoval svou moc.

Kooptace je nedílnou součástí systému již od jeho vlády. Jejím úkolem je zajištění si poslušnosti a věrnosti od osob, kterým je umožněno vstoupit do politické hry, čímž neutralizuje opozici.¹⁸ Levicovou i islamistickou. Období jeho vlády je dále poznamenáno silně represivními postupy. Ellen Lust-Okar ve své studii nazvané *Divided They Rule* sleduje vliv ekonomické krize na možnost politické změny v závilosti na podobě politického systému na příkladech Maroka a Jordánska. Období

¹⁴ *Parlement – Etapes de Vote*. In: *Elections Législatives Maroc 2007*, <http://www.elections-maroc.com/2007/Parlement-Maroc-etapes-de-vote.php>. (9.5.2010)

¹⁵ HENRY, Clement M.: *The Dialectics of Political Islam in North Africa*. Middle East Policy, 14, 2007, č. 4, s. 85-86. http://www.mepc.org/journal_vol14/94Henry.pdf (20.7.2010)

ZEGHAL, Malika: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*. Working paper, s. 5.

¹⁶ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 5.

¹⁷ PRUZAN-JØRGENSEN, Julie E.: *The Islamist Movement in Morocco: Main Actors and Regime Responses*. In: Danish Institute for International Studies (dále jen DIIS Report), s. 22-23. http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2010/RP2010-05_Islamist_movement_Morocco_web.pdf (20.7.2010)

¹⁸ MUNSON, Henry, Jr.: *Religion and Power in Morocco*. New Haven, London, Yale University Press 1993, s. 175.

do roku 1972, kdy byla přijata nová ústava označuje jako nerozdělené a exkluzivní, tedy takové, kterého se opozice nemá možnost účastnit.¹⁹ Šlo o dobu silně autoritářské monarchie a slabého Parlamentu, v němž opozici představoval soupeřící *Istiqlál* a USFP.²⁰ Následující období bylo kvůli dvěma pokusům armády o svržení krále a uchopení moci, k nimž došlo v letech 1971 a 1972, ještě kritičtější z pohledu opozice a (ne)dodržování lidských práv. Od 70. let začal působit další faktor - nová podoba opozice.

Kromě Abdusaláma Jásína vznikla roku 1969 první islamistická organizace *Šabíba Islamíja* (Islámská Mládežnická Asociace), jejíž bývalí členové později vytvořili PJD.²¹ Islamismus znamenal novou hrozbu, kterou bylo třeba oslabit. Proto byl do země povolen vstup *saláfíjské* tradice.²² Od 80. let byla povolena islámská opozice a docházelo ke střetům levice s islamisty.²³ Opozice se rozdělila na loajální, která přijala monarchické způsoby řízení a působila jako zprostředkovatel paláce a občanů, a ilegální kritizující režim.²⁴ Tato podoba setrvává nadále. V průběhu 80. a 90. let docházelo vlivem zhoršující se ekonomické situace k řadě nepokojů. Už to nebyli jen představitelé opozičních uskupení, kteří představovali menšinu veškerého obyvatelstva. Do ulic vyšli lidé nespokojení se svou životní situací, ze které vinili vládnoucí režim. Až doposud si nekladli otázky o jeho adekvátnosti a nechali jej žít vlastním způsobem. Stupňujícímu se tlaku nemohl palác nečinně přihlížet. Do ulic byla vyslána policie a armáda, aby uklidnily rozbouřené davy. Doba se ale schylovala ke změně.

V polovině 90. let ještě za vlády Hasana II. započala liberalizace, která pokračuje i za stávajícího panovníka. Změna je postupná, pod kontrolou vládnoucí elity. Nenastala chvíle zvratu a nastolení nového režimu. Ani s nástupem Mohameda VI.. Důvodem, proč opozice

¹⁹ LUST-OKAR, Ellen: *Divided They Rule: The Management and Manipulation of Political Opposition*. *Comparative Politics*, 36, 2004, č. 2, s. 160-162. (www.jstor.org)

²⁰ COHEN, Shana – JAIDI, Larabi: *Morocco: Globalization and Its Consequences*. New York, London, Routledge Taylor & Francis Group 2006, s. 56-57.

²¹ MUNSON, H., Jr.: c.d., s. 127.

²² PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 8.

²³ LUST-OKAR, E.: c.d., s. 162.

²⁴ Tamtéž, s. 162.

nedosáhla všech svých požadavků, je její rozdělení, které vede k situaci, kdy se loajální opozice i za situace, kdy započala protest, neodvažuje v něm pokračovat z obavy, že by jej radikálové využili ke změnám, jež by ohrozily *status quo* systému a ten by rázně zasáhl proti veškeré opozici.²⁵ Loajální opozice by tak mohla ztratit svou pozici. Základní povinností královské opozice je přijmout pravidla hry, aby se jí mohla účastnit.²⁶ Na uvolňování působili i zahraniční aktéři, kvůli nimž se marocký stát snažil vylepšit svůj obraz, hlavně v oblasti lidských práv.²⁷ V letech 1992 a 1996 došlo k revizím Ústavy. První změna dala vzniknout Ústavní radě a následující zavedla dvoukomorový Parlament.²⁸

Volby se za vlády Mohameda VI. staly soutěživými. Narozdíl od velkého počtu stran, které kandidují, i těch, které se do Parlamentu dostanou, je volební účast o poznání nižší. V posledních parlamentních volbách, v letech 2002 a 2007, prošlo 22 a 23 stran.²⁹ Účast klesla z 52% na 37%.³⁰ Stranický systém je velmi fragmentovaný a vyžaduje vytváření širokých koalic k sestavení vlády. Do této doby ale volby nehrály podstatnou roli, i když se pravidelně konaly. Vláda tzv. alternace, díky níž se k moci dostaly opoziční strany *Istiqlál* a USFP, o kterou již dříve usiloval Hasan II., byla snahou tyto strany zdiskreditovat.³¹ Došlo skutečně ke změně? V Parlamentu působí tři strany vytvořené monarchií. Volební účast je velmi nízká. Horní komora Parlamentu je volena nepřímou lokálními a regionálními vůdci, kteří jsou mnohdy součástí královské elity, což může vyvažovat výsledky voleb k monarchii. Po prvních volbách král Mohamed VI. využil své pravomoci jmenovat premiéra. Neučinil tak podle výsledků voleb, jelikož premiérem se stal Drís Žetû, který nestál v čele ani jedné z vítězných stran.³² Kromě výše

²⁵ LUST-OKAR, E.: c.d., s. 161.

²⁶ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 7.

²⁷ HENRY, C. M.: c.d., s. 91.

²⁸ *Morocco*. In: Carnegie Endowment for International Peace, s. 21. <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=16918> (9.5.2010)

²⁹ Tamtéž, s. 18.

³⁰ FILALI-ANSARY, Abdou: *Questions for the Future*. Journal of Democracy, 19, 2008, č. 1, s. 52. http://muse.jhu.edu/login?uri=/journals/journal_of_democracy/v019/19.1filali-ansary.pdf (9.5.2010)

³¹ SWEET, Catherine: *Democratization without Democracy. Political Openings and Closures in Modern Morocco*. Middle East Report (dále jen MERIP), 2001, č. 218, s. 23. (www.jstor.org)

³² *Elections tenus en 2002. Maroc. Chambre parlementaire: Majliss-annouwab*. In:

zmíněné pravomoci může král vládu, která je odpovědná mimo premiéra i jemu, kdykoliv rozpustit.³³ Má možnost vládnout pomocí dekretů, díky nimž může rozpustit obě komory Parlamentu a dát jakýkoliv zákon, včetně změn ústavy, které sám iniciuje, k referendu.³⁴ Může obcházet Parlament a autorita, jíž chová u svých občanů, mu zajistí úspěch. Moc je i nadále v rukou krále a jeho elity, tzv. *machzenu*. Jak pevně a jak dlouho jí budou disponovat je otázkou.

Položila si ji i marocká politoložka Salua Zerhúni. Rozděluje *machzen* do tří soustředných kruhů, které představují tři úrovně elity:³⁵ První kruh, nejdůležitější, má rozhodovací pravomoci v klíčových oblastech, kontroluje ministerstva, tvoří jej král, jeho rádci, členové Královských rad, vždy specialisté v daném oboru; druhou úroveň zastávají armádní úředníci, ministři vlivných ministerstev, lídři politických stran, vysocí úředníci veřejných institucí, obchodní sféry a nakonec představitelé islámských institucí; poslední kruh tvoří zástupci regionů, Parlamentu, nevládních organizací a z nově přichozích také podnikatelé, islamisté nebo novináři. Vždy se jedná o nejvlivnější a nejvýše postavené osobnosti dané oblasti. Král Mohamed VI. částečně přivedl nové osobnosti, ale hlavně do oblasti třetího a druhého kruhu, a naopak posílil centrální pozici monarchie vytvořením Královských rad.³⁶ Ty vytváří jakousi paralelní vládu k vládě, která vychází z rozložení Parlamentu po volbách. Pouze nová elita, právě ze třetí vrstvy, se cítí být aktivním nositelem změny a ne pouhým vykonavatelem královny politiky.³⁷ Ta je silně technokratická, protože jejím zájmem jsou ekonomické a sociální reformy, na kterých pracují královi experti.³⁸ Ale aby se Maroko změnilo, je třeba politická reforma, která posílí občanská a politická práva občanů.

Union Interparlementaire, http://www.ipu.org/parline-f/reports/arc/1221_02.htm. (9.5.2010)

³³ Morocco: *The Constitution*. Arab Law Quarterly, 17, 2002, č. 3, s. 307. (www.jstor.org)

³⁴ Tamtéž, s. 307.

³⁵ ZERHOUNI, Saloua: *Morocco: Reconciling Continuity and Change*. In: PERTHES, Volker (ed.): *Arab Elites: Negotiating the Politics of Change*. Colorado, London 2004, s. 69-71.

³⁶ ZERHOUNI, S.: c.d., s. 61-63.

³⁷ Tamtéž, s. 74-75, 79.

³⁸ Tamtéž, s. 75.

Reforma, která zvýší zájem o politiku a snahu se do ní zapojit. V současnosti převládá negativní vnímání politiky a nezájem o ni, z čehož těží islamisté.³⁹ Slibují spravedlivější společnost a fungování státu. Naděje na změnu při pokračování postupným uvolňováním existuje. Představuje ji fakt, že *machzen* se rozšiřuje a klade vyšší nároky na své zachování, což by mohlo vést k rozbití klientelistických sítí a vytvoření atmosféry participace v rozhodovacích procesech.⁴⁰ Tato cesta znamená pomalý vývoj, pokud nedojde k neočekávané situaci, která by od základu změnila chod věcí.

Abychom nebyli příliš skeptičtí zdůrazněme, že i přes výše popsaný vývoj a pravidla fungování se situace v Maroku změnila. Celková nálada ve společnosti je uvolněnější, nesrovnatelná s obdobím strachu v 70. letech. Společnost požívá více svobod. Například větší svobodu tisku a vyjadřování. Ale ani ta není absolutní. Viz proces s Nadiou Jásín kvůli její představě Maroka jako republiky. Zde je třeba zdůraznit, že zachování monarchie je opět součástí Ústavy. Otázky její změny týkající se státního zřízení v podobě království a islámu nejsou možné.⁴¹ Teoreticky Maroko navždy zůstane islámskou monarchií. Kromě běžných občanů přinesl posun režimu výhody i dalším aktérům. Profitovala tradiční opozice, došlo k rozvoji občanské společnosti.⁴² V této souvislosti Julie E. Pruzan-Jørgensen poukazuje, že v politickém systému působí více aktérů, zejména armáda, kteří nejdříve umožnili liberalizaci, pak ji ale začali omezovat, aby nebyly ohroženy jejich zájmy.⁴³ Součástí elity jsou i islamisté, konkrétně PJD. Ta ale není jediným aktérem politické sféry, který se odvolává na islám. Účastníků náboženské oblasti, kteří zasahují do politiky, je více.

1.2 VZTAHY MONARCHIE A ISLÁMU

V islámu nefunguje církev, která by spravovala náboženské

³⁹ COHEN, S. – JAIDI, L.: c.d., s. 67-69.

⁴⁰ ZERHOUNI, S.: c.d., s. 71.

⁴¹ *Morocco: The Constitution*. Arab Law Quarterly, 17, 2002, č. 3, s. 307. (www.jstor.org)

⁴² COHEN, S. – JAIDI, L.: c.d., s. 76.

⁴³ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 23.

záležitosti. Islám nezná instituci církve. V Koránu není zmíněno rozdělení vlády na sféru patřící výhradně panovníkovi nebo náboženství. Hasan II. a v současné době Mohamed VI. se těší autoritě světské i náboženské. Náboženství funguje jako pojící prvek.⁴⁴ Spojuje politiku s islámem i obyvatelstvo Maroka s monarchií. Islám je skutečnost, kterou má většina společnou. Ale až před Bohem jsou si všichni rovni. Nikoliv nyní. Jednolivců i uskupení pohybujících se v této oblasti a těch, kteří si nárokují její vedení, je více. Kromě státu a jeho institucí, jsou to *ulamá* (učenci islámu), *imámové* (kazatelé) v mešitách, *súfijská* bratrstva, islamistické politické strany a další organizace.⁴⁵ V době před kolonizací převládala soutěživost a nikdo nebyl nejmocnější.⁴⁶ Francouzská nadvláda s sebou přinesla vyhnání sultána Mohameda V. a oslabení království. Kolonizátoři však potřebovali pomoc místních, aby si udrželi dobyté území. Situace k posílení vlastní pozice využili někteří z *ulamá* a spolupracovali s francouzskou správou, díky čemuž si získali vyšší postavení než ostatní aktéři náboženského prostředí, ale i kritiku.⁴⁷ Být *'álimem* (singulár od *ulamá*) znamená mít vzdělání v Koránu a islámském právu. Úkolem vzdělance je být jeho nestranným vykladačem. Vydávat *fatwy* (právní názory), pomoci nichž vysvětlují muslimům, jak se chovat v konkrétních situacích, aby byla dodržena příkázání Koránu. Ovlivňují, částečně směřují životy běžných lidí v muslimských státech. Toho se snaží využít dané státy a získat *ulamá* na svou stranu. Aby tak pomocí *fatew* ospravedlnily svou vládu nebo jiné jednání. Marocká monarchie se snažila je kontrolovat a vnucovat své chápání islámu už od 19. století.⁴⁸ Na úspěch si ale musela počkat, přestože se s osamostatněním obnovila moc státu. Hlavní metoda krále Hasana se nelišila od snahy oslabit opoziční strany. Větší zásahy do islámu s cílem fragmentovat prostor a nastolit rovnováhu mezi všemi složkami opozice.

⁴⁹ Jako opozice působí *ulamá* i v současnosti, jen méně konfrontačním

⁴⁴ MADHI, K.: c.d., s. 8.

⁴⁵ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 3.

⁴⁶ Tamtéž, s. 6.

⁴⁷ HOWE, Marvina: *Morocco: The Islamist Awakening and Other Challenges*. New York, Oxford University press 2005, s. 137.

ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 6.

⁴⁸ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 5.

⁴⁹ Tamtéž, s. 9-10.

tónem. Od 90. let je řada z nich v politice, nikoliv v Parlamentu, ale jako členové politických stran, asociací, z mešit nebo náboženských institucí a nikdy nezpochybňují legitimitu monarchie a její moci.⁵⁰ Byli úspěšně kooptováni. Nejedná se ale o všechny. Vliv předchozí strategie rozdělování se může obrátit proti jejímu iniciátorovi. Hrozbou mohou být učenci vyznávající radikální islám.⁵¹ Podobná hrozba naopak nepramení od mystické větve islámu.

Súfijové nepředstavují skriptualistický islám, ale jeho duchovní stranu. Jde o netradiční vnímání a praktikování islámu. Vyznavatelé *súfismu* vytváří skupiny arabsky nazývané *zawíja*, což je možné přeložit jako bratrstvo. V čele uskupení stojí *šejch*, vzdělaný muž, který je základem a nejvyšší autoritou, příkladem nejvhodnějším k následování, kterého je třeba poslouchat. On je spojovacím bodem mezi svými žáky a Bohem. Zde je uplatňován vztah učitel-žák, který používá Abdusalám Jásín ve svém učení. Jásín jako učitel členů své *džamá'a* i v politickém apelu. Staví se do role učitele a krále do pozice žáka. Tento vztah i mysticismus mají v Marocké monarchii dlouholetou historii. *Súfijská* bratrstva, která působila proti opozici, a uctívání svatých byla součástí už předkoloniální podoby státu.⁵² A přetrvávají do současnosti. Ve fungování království jsou zachovány v lekcích Koránu během měsíce *Ramadánu* a obřadu uvedení nového krále, *bay'a*. Postní měsíc se pro krále stává dobou, kdy denně vystupuje v médiích jako uředník a naslouchá ponaučením Koránu od vzdělců.⁵³ Tento způsob měl na mysli i *šejch* Jásín v trvalé podobě, přesto jej kritizoval. Tvrdil, že král není v dostatečně ponížené roli.⁵⁴ Obdobná kritika z Jásínovy strany se snesla i na akt, kdy členové významných státních institucí poklekají před novým panovníkem, vyznávají své uznání monarchii, jejím hodnotám, a slibují oddanost a poslušnost svému králi. Jásín proces *bay'a* odsuzuje, označuje za směšný, ponižující a nemající nic společného s islámskou tradicí volby

⁵⁰ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 18-21.

⁵¹ Tamtéž, s. 21.

⁵² Tamtéž, s. 6.

⁵³ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 11.

⁵⁴ Tamtéž, s. 11.

panovníka.⁵⁵ Odvolává se na tradici *šúra*, kdy lidé volili svého vůdce. Zatímco v případě Marockého království se očekává slib dědici trůnu. Stát je silnější. Využívá výhod, které *súfijové* nesou s sebou. Král Mohamed VI. jmenoval roku 2002 novým ministrem Islámských záležitostí Ahmeda Tawfiqa, který byl dříve členem bratrstva *Butšišíja*, aby tak posílil umírněný islám a rovnováhu.⁵⁶ Podobně jako v následujícím případě PJD.

Jde o politickou stranu účastníci se politické soutěže o křesla v Parlamentu a vliv na státní politiku. I když s hnutím *Al-adl wal-ihsán* sdílí cíl svého úsilí, islámský stát, liší se. Základním rozdílem je akceptování systému. Zatímco Jásínovo uskupení zpochybňuje legitimitu krále a monarchie, usiluje o změnu z ilegality. PJD působí zevnitř. Kromě pozic a víry, že je možné dosáhnout změny, přináší strana výhody politickému systému. Prokazuje službu i společnosti. Reprezentuje proud politického islámu odmítajícího násilí. Působí proti radikalizaci, protože absorbuje ty, kteří by se mohli vydat cestou násilí, pokud by PJD neexistovala. Předtím by ale měli možnost stát se součástí *Al-adl wal-ihsán*. I to tak působí jako hráz proti extrémismu. PJD ale nabízí legalitu. Je protiváhou *džamá'a* a hlavně levicovým hnutím, což jsou důvody, proč bylo PJD povoleno vstoupit do prostoru monarchického systému.⁵⁷ Přes výhody, které přináší, nemá své působení lehké. Parlamentních voleb se účastnila až roku 2002 za přijetí podmínky postavení svých kandidátů jen ve 30 obvodech.⁵⁸ Přesto byl její výsledek obrovským úspěchem. Získala 42 mandátů a skončila na třetím místě, narozdíl od neúspěchu roku 2007 se 47 křesly, i když druhou pozicí.⁵⁹ Strana očekávala větší zastoupení svých členů. Pravidla voleb a vznik nové strany PAM byly namířeny proti PJD.

⁶⁰ Navíc jí ani výrazné zisky nepřinesly místo ve vládě.⁶¹ Přes veškeré

⁵⁵ YASSINE, Abdessalam: *Mémoire á qui de droit*. Radio Islam, <http://radioislam.org//yassine/memo.htm>. (20.7.2010)

⁵⁶ ZERHOUNI, S.: c.d., s. 71.

⁵⁷ HOWE, M.: c.d., s. 133.

⁵⁸ YACINE, Rémi: *Les Islamistes marocains défient la monarchie*. El Watan, 28.5.2005. <http://www.elwatan.com/Les-islamistes-marocains-defient> (20.7.2010)

⁵⁹ *Morocco*. In: Carnegie Endowment for International Peace, s. 18-19, <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=16918>. (9.5.2010)

⁶⁰ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 21-22.

⁶¹ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 1.

komplikace je PJD nadále schopná si udržet svou pozici. Pomáhá jí v tom i její program, který vychází ze spojení s MUR (*Mouvement de l'unité et de la réforme*, Hnutí jednoty a reformy), díky němuž je aliance flexibilní.⁶² Na druhou stranu to přináší i problémy. Kvůli tomu, že v sobě propojuje několik menších uskupení, je strana jako celek nejednotná s nejasnou ideologií:⁶³ PJD zastupuje parlamentní, prorežimní část, zatímco MUR část náboženskou a kritickou. Podoba strany také odráží dlouholetý vývoj, protože někteří členové byli dříve součástí organizace *Šabiba Islamija* působící v 70. letech. PJD je názornou ukázkou jak režim nakládá se svými oponenty. Ve všech výše zmíněných případech jsou aktivity daných sil využívány, kontrolovány nebo řízeny monarchií.

Je to ona, která vládne kromě politické scény i té náboženské. Pravomoci přicházejí ze dvou zdrojů. První je králova funkce vůdce věřících. Jeho úkolem je vytvářet a kontrolovat islám v zemi. Prostřednictvím státních a náboženských institucí nebo jako jednotlivec. Král musí „náboženství žít.“⁶⁴ Například, když král Mohamed VI., jako první v historii, povolil zveřejnit fotky královské svatby, včetně své ženy, jež je absolventkou univerzity a nechodí zahalovaná. Jakkoliv jde o osobní vyjádření víry, působí i na občany Maroka. Král není oficiálně svatou osobou, ale je tak vnímán a podle toho je s ním zacházeno.⁶⁵ Lidé věří, že je představitelem pravověrného islámu. S tím souvisí i druhý zdroj náboženské legitimacy. Je jím dynastická linie *Alawitů*, která váže královskou rodinu na proroka Mohameda. Vychází z předpokladu, že jako potomek zvěstovatele Koránu má právo stát v čele státu i jeho náboženství. Dynastií pocházejících od proroka je víc, čehož využil Abdusalám Jásín a odhalil tak slabší místo krále. Narodil od Jásína ale monarchie disponuje dalšími nástroji, jako jsou úřady, policie či armáda, kterými si může zajistit nezpochybňování vlastní legitimacy a principů správy věcí.⁶⁶ Výsadní postavení monarchie zajišťují její vztahy s

⁶² PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 13.

⁶³ Tamtéž, s. 11-13.

⁶⁴ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 8.

⁶⁵ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 9.

⁶⁶ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 5.

ostatními aktéry politického a náboženského prostoru:⁶⁷ Zaprvé jde o náboženské osoby, *ulamá* apod.; zadruhé o ovládání institucí státního aparátu. Ze své pozice je královou úlohou islám kontrolovat, podporovat jeho umírněnost a bojovat proti radikalismu.⁶⁸ O to se snaží oba panovníci. Cílem Hasana II. bylo náboženství modernizovat:⁶⁹ podporoval islámská studia na univerzitách, modlitby na středních školách, zakládal koránské školy, stavěl mešity apod. Roku 1964 vznikl *Dár al-hadís*, islámská vzdělávací instituce, aby oslabil výsadní pozici univerzity *al-Qarawijin*, *ulamá* a vytvořila náboženskou elitu loajální paláci.⁷⁰ V 60. letech byl do země povolen vstup konzervativní větve islámu na pomoc s levicí a islamisty, ale v 80. letech byl nucen podpořit ty umírněné, protože sám nebyl schopen vyhovět požadavkům obyvatelstva.⁷¹ Zevnitř i zvnějšku působí vlivy, které vyžadují neustálé vyvažování. *Súfijská* tradice, levicová opozice, konzervativní islám, *šíté* a íránská revoluce, nověji terorismus a *džihadisté*. Snaha utišit jedny vede k posílení jiných. Pokud ale zneužijí situace, můžou ohrozit chod státu. Ministerstvo náboženských záležitostí, jehož šéf je jmenován monarchou a je hlavním nástrojem královské náboženské moci, má nelehkou úlohu této kontroly.

Mohamed VI. jde víceméně ve stopách svého otce. Rozhodl se ale být králem pro lid a upustit od násilí. To, společně se stále větším množstvím aktérů v náboženské oblasti a vlivem globalizace, ztěžuje jeho situaci. Způsoby, které využívá, jsou reforma a represe:⁷² reformu, jejímž záměrem je modernizace, umírněný islám a jeho kontrola, reprezentuje například jmenování nového ministra náboženských záležitostí, vzdělávání *imámů*, investice do náboženství a podpora žen v islámu; represe je v tomto případě protiteroristický zákon a masové zatýkání následující po teroristických útocích v Casablance a Madridu v letech 2003 a 2004. Oba incidenty vyvolaly obavy, které vedly ke změně

⁶⁷ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 5, 9-10.

⁶⁸ HOWE, M.: c.d., s. 124.

⁶⁹ Tamtéž, s. 125.

⁷⁰ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 11.

⁷¹ HOWE, M.: c.d., s. 126.

⁷² PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 19-20.

postoje monarchie ke konzervativní podobě islámu.⁷³ I nadále je užívána fragmentace, vytváření institucí navázaných k paláci a konkurence, aby nejmocnějším centrem zůstala monarchie.⁷⁴ Za cenu kontroly státem je udržována tradice pluralismu. Jak dlouho ještě ale bude král schopný integrovat potenciální opozici do *machzenu*, když účastníků přibývá?

Dosavadní vývoj spíše dává za pravdu těm, kteří poukazují na oslabování moci panovníka ve prospěch dalších institucí či jednotlivců. Podle Maliky Zehral už monarchie nedrží monopol ve vedení náboženství, je více sekularizovaná, neklade takový důraz na svou náboženskou legitimitu a diskuze o náboženství se více děje mimo palácové struktury.⁷⁵ Vliv na to má zejména osobnostní změna ve vedení státu, liberálnější a demokratičtější prostředí, které dává větší prostor islamistům i *ulamá*.⁷⁶ Povoláním vstupu politického islámu do systému byla překročena jakási bariéra, která stavěla tuto ideologii vně. Nyní se ukazuje, že je akceptovatelná, což umožňuje její další rozvoj. Je pravděpodobné, že islám bude do svých programů zařazovat stále více politických subjektů, čímž bude síla královské moci v této oblasti nadále slábnout.⁷⁷ Tak bude směřovat i vývoj z pozice jednotlivců. Vlivem individualizace náboženství už nebude třeba monarchie jako zprostředkovatele.⁷⁸ Z tohoto důvodu by mělo oslabovat i *Al-adl wal-ihsán*, protože *šejch* Jásín je spojnicí Boha a věřícího.

Není to ale jediný důvod proč klesá vliv *džamá'a*. Ačkoliv bylo v 90. letech hnutí nabídnuto vstoupit do politického prostoru jako islamistická strana, odmítlo z obavy kooptace a ohrožení integrity a legitimacy organizace za daného chodu státu.⁷⁹ Od té doby ale režim prošel mnoha změnami. Ať už jsou jejich skutečné účinky jakékoliv, lidé mají pocit, že s novou hlavou státu přišla změna. Jásínova kritika vlády proto ztrácí svou relevanci.⁸⁰ Liberalizace se projevila i v přístupu k

⁷³ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 8.

⁷⁴ ZEGHAL, M.: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*, s. 11.

⁷⁵ Tamtéž, s. 21-22.

⁷⁶ Tamtéž, s. 22.

⁷⁷ Tamtéž, s. 13, 18.

⁷⁸ Tamtéž, s. 13.

⁷⁹ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 16-17.

⁸⁰ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 21.

hnutí *Al-adl wal-ihsán*. Jásín byl propuštěn z domácího vězení. Stále ovšem platí, že hnutí je oficiálně neuznané a kontrolované. Je však nejdůležitějším uskupením, které si udrželo svůj vliv a zároveň se vyhnulo snahám režimu o jeho oslabení nebo likvidaci. Víra Abdusaláma Jásína a jeho schopnost emocionálně přitáhnout tolik věřících na svou stranu mu dává moc a sílu pokračovat.

2. ABDUSALÁM JÁSÍN

Jak bylo zmíněno v úvodu, *šejch* Jásín je jedinečným v politickém prostoru Maroka, i celkově v prostoru islamismu. *Al-adl wal-ihsán* se díky němu liší od hnutí či stran hlásajících návrat k islámu. Nejde jen o učení, které je zvláštní kombinací několika vlivů, ale také o *šejchův* život. Proto se s ním na následujících řádcích seznámíme. První část kapitoly se zaměřuje na původ Abdusaláma Jásína, jeho vzdělání a budování kariéry. Na ni navazuje část věnující se důvodům přerušení pracovního postupu a konverze k mystickému islámu, který je jedním ze základů *džamá'a*. Třetí část se zabývá snahou *šejcha* ovlivnit politické dění v zemi a založení hnutí *Al-adl wal-ihsán*. Jednotlivé úseky jsou porovnávány s životy a působením Sajída Qutba, Ajmána az-Zawahirího, případně dalších představitelů politického islámu.

Oba dva jsou aktivisty, kteří se zasloužili o rozvoj politického islámu. Jsou vzorem, k nimž vzhlíží a jejichž myšlenky se snaží naplnit řada hnutí hlásících se k odkazu islámu v oblasti státního uspořádání. Bylo by možné namítnout, že takovou osobou byl i Ruholláh Chomejní, jehož do své práce zařadil Gilles Kepel, a který uskutečnil islámský stát za pomoci revoluce v Íránu 1979. Zde je důležité upozornit, že se jedná o jinou větev islámu, jejíž chápání politiky i náboženství se odlišuje. *Šíité* se vyznačují lépe organizovanými i silnějšími vzdělanci v právu. Obecně zde panuje větší poslušnost vůči těmto mužům, s výjimkou současného Íránu, k nimž patřil i Chomejní. I to je důvodem, proč není v práci zmiňován. Jásín nemá právní vzdělání a ani o něj nikdy nestál. Je laikem jako řada islamistů, včetně výše jmenovaných.

Životopis Abdusaláma Jásína v konfrontaci s vývojem Zawahirího, Qutba nebo Mawdúdího je uvedením do následujících částí, které podrobněji rozebírají již konkrétní problémy a poskytují důkazy k potvrzení myšlenky, že Jásín je představitelem politického islámu, i když nezapadá do jeho teorie. Tímto způsobem část věnovaná *šejchově*

ideologii potvrzuje podobnost, přesněji shodu s teoretickými představami islamismu. Společně sdílí tzv. zlomový bod v životě, který znamenal obrat a směřování odlišnou cestou. Zatímco u Zawahirího či Qutba došlo k radikalizaci, včetně obhajoby užití násilí, Jásín se obrátil k islámu jako vztahu k Bohu, na němž staví svůj politický aktivismus. Od tohoto zlomu se doposud podobné životy rozcházejí, ale kdesi na konci svých představ se opět scházejí v podobě ideálu islámského státu. Tak ukazuje důležitost životního vývoje Jásína s důrazem na metody, které nejsou konzervativními stoupenci islámu brány jako relevantní. Mystické koncepty, vize či sny jsou však realitou Jásínova islámu. A aby dodal věrohodnosti sobě i své organizaci, snaží se obhájit své metody tím, že poukazuje, že i al-Banná či Qutb je používali. Druhá a třetí část ukazují způsoby, jaké Jásín využívá ke svému politickému aktivismu. Poslední část znázorňuje Jásína jako opozičníka proti režimu, ale zároveň i jako pokračovatele marocké politické tradice, kdy vzdělanci islámu vystupovali proti sultánovi. Využívá vztahu učitele a žáka, který je součástí i současné podoby vlády v království. Jásín jej kritizuje, ale sám jej reprezentuje v čele svého hnutí i ve své předtavě podoby státu za Hasana II.. S tím rozdílem, že jej převrací. Podle Jásína je král žákem a islámský učenec tím, kdo jej vzdělává a komu má být žák poslušný. Během svého života si Abdusálám Jásín vyzkoušel obě pozice. Podívejme se tedy od začátku, jak k nim dospěl.

2.1 OD PŮVODU KE KONCI KARIÉRY

Abdusálám Jásín se narodil roku 1928 v Marrákeši. V této době již bylo Maroko francouzským protektorátem. Pochází z chudé rodiny a jelikož jeho kariéra byla úspěšná, bývá tento fakt zdůrazňován. Může tak sloužit jako příklad pro ostatní. Nebo jako jakýsi vyslanec z chudé vrstvy obyvatel, který zná její strasti a potřeby. Podle oficiálního vyjádření na svých webových stránkách i ve zprávě Hasanovi II., tvrdí, že pochází z

Idríské dynastie, a tudíž je potomkem proroka Mohameda.⁸¹ Podobně zarputile ale také tvrdí, že je Berberského původu. Tento je bez zmičky o prorockém původu popsán v článku, který si ve svém názvu klade za cíl ukázat, kým skutečně je Abdusalám Jásín.⁸² Malika Zehral ani Mohamed Tozy nezpochybňují *šejchovu* genealogii. M. Zehral ale zdůrazňuje, že jde o jeden z principů, které následně Jásínovi usnadnily kritiku krále Hasana.⁸³

Jak je dále uvedeno v životopisu, mladý Jásín studoval v Marrákeši na islámské škole založené Mochtarem as-Súsím, po níž následovala studia arabštiny a islámské kultury na institutu *Ibn-Yussuf*.⁸⁴ Během svých raných studentských let se také naučil Korán zpaměti.⁸⁵ Tímto tradičním způsobem získané vzdělání je jedním z klíčových bodů vývoje Abdusaláma Jásína, ale protože není absolventem *Al-Qaráwijn*, nedisponuje nejoceňovanějším islámským vzděláním v zemi, a také není znalcem islámského práva, což ani nebylo jeho záměrem.⁸⁶ Přesto je kladen důraz na *šejchovo* samostudium v oblasti řady dalších společenských věd. To mu získává kredit a možnosti zasahovat do dění v zemi. Do tohoto období je možné zařadit i léta, kdy Jásín vyučoval arabštinu, čímž navázal na svá předchozí studia, která mu zajistila právě pozici učitele.

Následující výčet pracovních pozic, školení apod. pocházejí z životopisu Abdusaláma Jásína z oficiálních webových stránek:⁸⁷ Od roku 1955 pracoval jako učitel arabského jazyka, ale již po čtyřech letech se stal ředitelem školy pro vzdělávání učitelů ve svém rodném městě

⁸¹ *Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bi&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

⁸² BOUKHARI, Karim: *Enquête: Qui est vraiment Abdeslam Yassine?* Telquel, 18-25.3.2005. <http://www.casafree.com/modules/news/article.php?storyid=1781> (1.4.2010)

⁸³ ZEGHAL, Malika: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie.* Casablanca, Éditions Le Fennec 2005, s. 120-121.

⁸⁴ *Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bi&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 120.

⁸⁷ *Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bi&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

(Marrákeši). Během této doby a celkově v poměrně krátkém časovém období vykonal řadu pracovních cest do zahraničí. Během první, která se uskutečnila roku 1959, směřoval do Sèvres ve Francii a téhož roku vycestoval i do Spojených států Amerických. Dva roky poté následovaly další dva zahraniční pracovní pobyty. Nejprve zamířil do Francie, tentokrát na okraj Paříže, a následně do hlavního města Libanonu, Bejrútu. V Bejrútu získal „rozdílový *Diplom vzdělávacího plánování*.“ Byl jedním ze čtyř marockých občanů držících daný titul. Takové vzdělání mu usnadnilo kariérní postup, a tak byl roku 1965 jmenován ředitelem Střediska pro školení učitelů. V následujících letech podnikl ještě dva zahraniční pracovní pobyty do Tuniska a Alžírka pod záštitou marockého ministerstva školství. Tím ale jeho kariérní sláva ustala. A již v roce 1968 byl ze své pozice sesazen. Zde slibný začátek Jásínovy kariéry končí. Po rychlém postupu nastal neočekávaný konec. Od roku 1987 je Jásín v důchodu.

Zajímavé je, že první zahraniční výjezdy byly do zemí „Západního světa“, zatímco zbylé tři se odehrály v zemích arabských. Zapůsobilo na něj liberální prostředí a západní morálka tak silným dojmem, že se jí raději snažil vyhnout? Své zkušenosti s ní mohl využít ve vymezování se právě vůči „zkaženému Západu.“

Z předchozího výčtu se začátkem pracovní aktivity Jásína jeví být rok 1955. Jeho povoláním bylo vyučování arabštiny. Včetně výuky dětí významných státních představitelů.⁸⁸ Je zcela očividné, že Jásín byl součástí systému, který v zemi panoval. Pracoval ve státních institucích a v jejich zastoupení podnikal pracovní cesty. V této době byl také známý jako spořádaný muž s rodinou, jež o sebe dbá, rád poslouchá klasickou (evropskou) hudbu a není sympatizantem strany *Istiqlál* a neúčastní se boje za nezávislost.⁸⁹ Je důležité zmínit, že v době, kdy Jásín počínal svou kariéru, probíhaly intenzivní snahy získat Maroku samostatnost, které

⁸⁸ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 122.

TOZY, Mohamed: *Monarchie et islam politique au Maroc*. Paris, Presses de Sciences Po 1999, s. 188.

BOUKHARI, K.: c.d..

⁸⁹ BOUKHARI, K.: c.d..

byly naplněny v roce 1956. Tehdy vzniklo samostatné Marockého království. Jásínův postoj byl ovlivněn vzdělávací institucí (*Institut Ibn-Yussuf*), která nebyla centrem odboje.⁹⁰ Toto místo zaujímala nejprestižnější a nejváženější islámská škola v Maroku (i doposud) *Al-Qarawijín*.⁹¹

Rozpor mezi současnou a dřívější verzí *šejchova* životopisu se týká konce jeho kariéry. Ve verzi, z níž čerpal M. Tozy, Jásín z důvodu nemoci odmítl roku 1967 jmenování do státních služeb v Rabatu.⁹² Jakoby bylo cílem jasně odlišit období Jásínova života. Ukázat, že se od této startovní etapy distancuje. A to proto, že pracoval pro stát, pravděpodobně svědomitě, díky čemuž byl povyšován do významnějších funkcí. To by neplatilo, byla-li důvodem jeho odchodu nemoc. Pokud by ale příčinou byla korupce, Jásín by poukázal na morální nedostatky státu. A hlavně, že s takovým chováním nesouhlasí, odsuzuje jej a proto odmítá v daném prostředí pracovat. Pomyslná druhá fáze *šejchova* života začíná jakýmsi zlomem.

Tato část Jásínova života se téměř rovná obdobnému období Sajída Qutba. Na podobnost upozornil na svých stránkách i M. Tozy.⁹³ Nejen, že pocházel z nepříliš bohaté, ale nábožensky založené rodiny. Ani on není vzdělán v islámském právu, přesto se mu dostalo tradičního vzdělání v islámu. Již v 10 letech uměl z paměti odříkávat Korán.⁹⁴ Na vysoké škole studoval americkou literaturu a lidovou kulturu, odkud si vybudoval kladný vztah k USA a jejich vizi ideální demokracie.⁹⁵ Po jejím dokončení se stal učitelem arabštiny. Jako Jásín tak pracoval ve státním sektoru, ve službách ministerstva školství. V mládí byl znám svým obdivem k některým atributům Západu, jako byla racionalita, věda

⁹⁰ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 124.

⁹¹ Pro představu zmíním tuniskou školu *Al-Zitouna* nebo egyptský *Al-Azhar*, který je nejprestižnější islámskou školou (islámského) světa.

⁹² TOZY, M.: c.d., s. 188-189. Zdravotní důvody uvádí i ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 122. I BOUKHARI, K.: c.d..

⁹³ TOZY, M.: c.d., s. 190.

⁹⁴ EL-KADI, Ahmed: *Biography and Activities of Sayyid Qutb*. Islam Times, 14.5.2009. <http://www.islamtimes.org/vdcl7raw.html> (20.7.2010)

⁹⁵ WRIGHT, Lawrence: *The Man Behind Bin Laden*. The New Yorker, 16.9.2002. <http://www.lawrencewright.com/art-zawahiri.html> (20.7.2010)

nebo vývoj nových technologií.⁹⁶ Sám se cítil jako moderní člověk, což ho přivedlo do sporu s některými náboženskými učiteli či osobami na ministerstvu, jejichž názory považoval za zastaralé, což nakonec vedlo k jeho rozhodnutí opustit svou pracovní pozici.⁹⁷ To bylo již v době, kdy se vrátil ze svého pracovního a studijního pobytu ve Spojených státech. Tato událost je oním zlomovým bodem v Qutbově životě. V tomto momentu se ale životní dráhy obou zmíněných rozcházejí.

Podobnou životní dráhu zaznamenal i Aymán az-Zawahirí, přestože tak jasně nekopíruje předchozí případy. Zawahirí vyrostl v Káhiře, v kosmopolitní čtvrti. Jeho matka pocházela z jedné z nejvyšší postavených egyptských rodin. Zawahiríovi byli významnými lékaři a působili i v náboženské sféře, včetně nejprestižnější univerzity islámského světa, *Al-Azharu*. Narozdíl od čtvrti, kde žili, byli Zawahiríovi konzervativní, a to se projevilo i u mladého Aymána. Ačkoliv v dětství navštěvoval nepříliš kvalitní státní školy, díky své bystrosti se z něj stal lékař a pokračovatel rodinné tradice. Už od mládí se u Aymána Zawahirího projevovala snaha se stranit ostatních, příklon k radikálním myšlenkám, utajování aktivit, protože když mu bylo teprve 15 let, angažoval se v hnutí usilujících o svržení režimu krále Fajsala.⁹⁸ Po dokončení univerzity pracoval nejdříve v armádě. Tedy pro stát jako Jásín a Qutb. Poté přešel do nemocnice v Káhiře odkud podnikal pracovní cesty do Pěšáváru v Pákistánu, který pro něj představoval možnost uplatnění svých plánů k provedení *džihádu* a ustavení islámského řádu.⁹⁹ V té době byl sousední Afgánistán obsazen Sovětským svazem a Pěšávár sloužil jako základna, kde se shromažďovali mužové ze států Blízkého východu, jejichž cílem bylo zemi osvobodit. Takto není obtížné vypožorovat, že Zawahirí nebyl nikdy zastáncem Západu a že jeho postupy byly již v brzké době radikálnější než u předchozích

⁹⁶ STANLEY, Trevor: *Sayyid Qutb: The Pole Star of Egyptian Salafism*. In: Perspectives on World History and Current Events (dále jen PWHCE), <http://www.pwhce.org/qutb.html>. (20.7.2010)

⁹⁷ WRIGHT, L.: c.d..

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

představitelů islamismu. Přesto i v jeho případě došlo ke změně. Tu zapříčinilo obvinění z účasti na atentátu spáchaného na egyptského prezidenta Anwara Sádata a následné tříleté veznění.

2.2 OBRAT K SÚFISMU

Zmiňovaný přechod nebyl okamžitým, náhlým rozhodnutím. Šlo spíše o postupný vývoj vzešlý z několika příčin. Celkově by bylo možné tento vývoj označit za životní, svým způsobem existenciální krizi. Popřípadě jako období, kdy Abdusalám Jásín takzvaně „hledal sám sebe“ a své místo ve společnosti. Jedním z důvodů tohoto zápolení byla rodinná krize, čili rozpadající se manželství. Dále zdravotní problémy, které později zabránily Jásínovi přijmout významnou pracovní pozici na Ministerstvu školství. S tím také souvisí celé *šejchovo* působení v marockém školském systému a zkušenosti, které získal, zejména ve stále vyšších pozicích. Je možné, že během svého pracovního procesu se Jásín setkal s korupcí, která je součástí fungování politického systému Maroka. Tento morální apel ve spojení s ostatními faktory vyústil v konečné rozhodnutí odstoupit. Že nešlo o náhlé rozhodnutí dokládá i fakt, že se Abdusalám Jásín stal členem známého *súfijského* bratrstva ještě v době, kdy naplno pracoval.

Bratrstvo, jehož součástí se Jásín stal byla tzv. *Butšišíja*, kterou vedl *šejch* al-Hadž al-Abbás.¹⁰⁰ Nadia mluví o krizi svého otce jako o jeho potřebě být někým veden, mít někoho, kdo bude jeho „učitelem a průvodcem světem islámu,“ zároveň ale takovou osobu nemohl dlouhou dobu najít.¹⁰¹ Až *šejch* Abbás byl oním pomyslným vysvoboditelem. Když Jásín zanechal své práce, plně se věnoval působení v *Butšišíje*. Stal se velmi vnímavým a svědomitým žákem a následovatelem *šejcha* Abbáse. Se vstupem do mystického uskupení se změnilo i Jásínovo

¹⁰⁰ *Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bio&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

¹⁰¹ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 128.

chování. Byl mnohem více zamyšlený a uzavřený.¹⁰² Řadu pravidel nebo konceptů, které *šejch* využíval, můžeme vysledovat i v učení Abdusaláma Jásína, například *suhba* neboli následování.¹⁰³ Celkově se dá tvrdit, že Jásínovo učení se zakládá na zkušenostech, se kterými se setkal a které si vžil právě v *Butšišíje*. Od toho, co se naučil v bratrstvu, se v budoucnosti již neodloučil a předává své zkušenosti dál svým četným stoupencům. Přestože jde o jedno z klíčových období, oficiální životopis je spíše skoupý a podrobněji se vyjadřuje až k vlivu a událostem, které následovaly po smrti *šejcha* Abbáse.

Opět se jednalo o přelom a změnu směru, kterým se Jásín vydal. Po *šejchově* smrti se totiž rozhodl *zawíju* opustit a vydat se vlastní cestou. Objevuje se několik zdůvodnění, která Jásína vedla k tomuto kroku. Nástupcem *šejcha* Abbáse byl jeho syn Hamza. S ním se do uskupení dostal i nový způsob vedení. A právě s ním Abdusalám Jásín nesouhlasil, jelikož se z jeho pohledu *zawíja* nedostatečně soustředila na duševní stránku a naopak se přibližovala materialistickým hodnotám.¹⁰⁴ I druhý důvod souvisel s novým vedením bratrstva. Podle některých byl Jásín jedním z možných adeptů na nového čelního představitele *Butšišíje*.¹⁰⁵ Toto tvrzení není blízko skutečnosti, jelikož vedení bratrstva je dědičné a *šejch* Abbás Jásínovi říkal, že je nutné následovat jeho dědice.¹⁰⁶ První z důvodů odpovídá Jásínovým postojům v dané době. Islám, jak jej vnímal, byl spíše vnitřní, duševní záležitostí, což také znamená oproštění se od hmotných statků.¹⁰⁷ A jak je na první pohled zřejmé, neexistovala pro Jásína jiná alternativa, pokud se *Butšišíja* pod Hamzovým vedením skutečně vzdalovala svému předchozímu obrazu. Tento vývoj umožnil Jásínovi uvědomit a vyjasnit si základní prvky svého učení. Podle něj vede cesta věřícího k Bohu skrze tři stádia. Základem je *islám* (pět pilířů

¹⁰² BOUKHARI, K.: c.d..

¹⁰³ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 126-127, 129.

¹⁰⁴ *Short Biography of Abdessalam Yassine*. Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=biom&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

¹⁰⁵ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 130.

BOUKHARI, K.: c.d..

¹⁰⁶ TOZY, M.: c.d., s. 192.

¹⁰⁷ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 129.

islámu),¹⁰⁸ po něm následuje *imán* (víra) a nakonec *ihván* (dobročinnost, nejvyšší duchovní fáze).¹⁰⁹ V jedné z následujících částí budou Jásínovy koncepty podrobněji rozpracovány.

Zatímco Jásína přivedla vlastní krize na cestu islámského mysticismu, Sajíd Qutb i Aymán az-Zawahírí vzešli jako radikálové odhodlaní naplnit svou představu za jakýchkoliv okolností. To hlavně v případě Zawahírího, který se ve spojení s Usámou bin Ládinem stal smrtící hrozbou pro Západ i „zkažené“ elity států Blízkého východu i severní Afriky. USA, jak na Sajída Qutba zapůsobily během jeho dvouapůllétého pobytu nebyly takové, jak se mu jevily během studií.¹¹⁰ Postrádal zde náboženství a celkově označil tamnější kulturu za primitivní a materialistickou.¹¹¹ Přestože měl možnost pokračovat, rozhodl se vrátit do Egypta. Cítil potřebu Egypt zachránit. Chtěl očistit islám od západních vlivů, včetně egyptské společnosti,¹¹² v níž mělo také dojít ke změně.¹¹³ Z běžného učitele s oblibou v americké kultuře se stal její nepřítel a bojovník za svržení státního zřízení, aby tak mohlo být nahrazeno do té doby nikde neuskutečněným, o kterém se věřilo, že je tím nejlepším. Protože vychází z islámu. Takový byl záměr Zawahírího ještě před uvězněním. Ve své podstatě se nezměnil. Zawahírí se ve vězení ještě více ujistil o své představě a byl jí schopen hájit jakoukoliv cestou. Do té doby nebyl násilníkem, ale mučení, otřesné zacházení a ponižování, které musel trpět, v něm posílilo nenávisť k vlastnímu státu a Západu a nutnosti je zničit i s použitím násilí.¹¹⁴ Ve vězení se také naučil vedení a postavil se do čela své organizace Islámský Džihád.¹¹⁵ Je jasné, že radikální cesta není tou, na kterou se vydal Abdusalám Jásín. Ta jeho

¹⁰⁸ Těmi je víra v jednoho Boha, modlitba pětkrát denně, almužna, půst během měsíce *Ramadánu*, pout' do Mekky.

¹⁰⁹ *Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bi&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

¹¹⁰ WRIGHT, L.: c.d..

¹¹¹ Tamtéž.

EL-KADI, A.: c.d..

¹¹² WRIGHT, L.: c.d..

¹¹³ EL-KADI, A.: c.d..

¹¹⁴ WRIGHT, L.: c.d..

¹¹⁵ Tamtéž.

je protikladem užívajícím vlastní koncepty.

Jásín se jimi zabýval ve dvou knihách, z nichž první vyšla roku 1972 a druhá již rok poté. *Islám mezi kázáním a státem* a *Islám zítra* jsou díly, jejichž obsahy se odrážejí i ve známém Jásínově dopisu z roku 1974.¹¹⁶ Proto také ideologicky reagují na dobové dění. Život krále i jeho opozice nebyl v 60. a zejména 70. letech vůbec snadný. Hlavními opozičními silami byly levicové strany. Šlo o sociálně demokratickou USFP, která byla zároveň nejsilnějším opozičním vyzyvatelem. Působila i komunistická či marxistická uskupení. Jejich aktivity byly značně regulovány státními represemi. Zejména období následující po dvou nevydařených pokusech o státní převrat s cílem sebrat moc králi. V obou případech (1971 i 1972) byla iniciátorem armáda. Pokud snad někdy král Hasan II. chtěl být vstřícným, liberalizujícím, či dokonce demokratizujícím panovníkem, pak tyto události zcela změnily způsob jeho uvažování a chod věcí. Jde o nejrepresivnější období dějin Marockého království. Proto také bylo pojmenováno *Des années de plomb*, olověné roky. A právě to byly důvody vystoupení Abdusaláma Jásína jako veřejného odpůrce krále.

2.3 POLITICKÝ AKTIVISMUS

Přesto a právě proto, že Abdusalám Jásín znal výše popsané postupy vládnoucího režimu, rozhodl se jej oslovit se snahou jej napravit. Sám si byl vědom svého troufalého počínání, takže se na něj předem připravil. Poté, co odeslal svou zprávu, si nachystal bílý rubáš na případný pohřeb v důsledku očekávané reakce. Jedním z několika „prohřešků,“ kterých se Jásín dopustil proti monarchii i osobě krále, byl způsob vyprávění, jeho mluva. Oslovoval krále přímo, říkal mu bratře,

¹¹⁶ WRIGHT, L.: c.d..

ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 131.

Arabské názvy jsou *Al-islam bayna al da'wa wa al-dawla* (Islám mezi kázáním a státem) a *Al-islam ghadan* (Islám zítra).

můj milý a jinými způsoby,¹¹⁷ které jsou zcela nepřijatelné. Toto své chování *šejch* odůvodňoval svým původem. Jásín odhalil svůj vznešený původ z *Idríské* dynastie mající kořeny u proroka Mohameda. Díky výhodám, které tvrzení přináší, by mohlo být považováno za účelné. Protože tak se staví králi jako rovnému, nachází se na stejné úrovni, ze které může na krále doslova útočit. Tak ostatně bývá také dopis vnímán, neboť kritika krále v Maroku je nejen společenské tabu, ona je i nezákonná.¹¹⁸ Jásín se provinil proti Ústavě a králi. Přesto se mu nedostalo, co očekával. Hasan II. na dopis nikdy neodpověděl a Abdusaláma Jásína dal zavřít na tři a půl roku. Z toho dva roky strávil v blázinci. Tímto způsobem se král snažil reagovat co nejméně viditelně a snažil se vyhnout problémům, které by jeho reakce mohla vyvolat.¹¹⁹ Násilný postup by z Jásína mohl udělat mučedníka. Umístěním svého „protivníka“ do blázince jej zároveň zdiskreditoval.

To dokazují nepřilíš vydařené snahy Jásína mobilizovat učence islámu a různé náboženské organizace, aby tak dosáhl svých cílů.¹²⁰ To podnikal v letech po svém propuštění, 1978-1979, přestože měl zakázána kázání i poskytování rozhovorů.¹²¹ Vliv měla jistě i doba, kterou byl *šejch* mimo dění v zemi a nebyl tak viditelný. Na tomto základě se snažil získat příznivce a zakládal četná hnutí, často vydávající vlastní tiskoviny. Organizací i časopisů bylo několik, protože docházelo k jejich zakazování. Víceméně se tak jednalo o stejná uskupení s jiným názvem. Než vzniklo hnutí pod názvem *Al-adl wal-ihsán* roku 1987, musel Jásín projít dalším vězením. Dva roky si odpykal v Rabatu (Salé) a Kenitře z důvodu opětovného „napadení“ krále.¹²² V článku nazvaném „*Slova by*

¹¹⁷ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 137.

¹¹⁸ *Morocco: The Constitution*. Arab Law Quaterly, 17, 2002, č. 3, s. 307. (www.jstor.org)

¹¹⁹ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 151.

¹²⁰ *Short Biography of Abdessalam Yassine*. Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=biom&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

¹²¹ Tamtéž.

¹²² BOUKHARI, K.: c.d..

Short Biography of Abdessalam Yassine. Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=biom&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

*měla být následována činy*¹²³ reagoval na chování krále Hasana II.. Ten ignoroval Jásínovy výtky vůči své vládě a nedošlo tak ke změně k morálnějšímu a více islámskému projevování královské moci, jak by si Jásín přál. Král se nekál. Proti věznění se postavila řada členů hnutí, kteří v hojném počtu a z celého Maroka přišli protestovat před soudní tribunál v Casablance.¹²⁴ Společně s tímto incidentem se započaly pravidelné poutě do vězení.¹²⁵ Jásín je středobodem s duchovním rozměrem, jakýmsi magnetem, který přitahuje věřící k sobě, aby jej následovali v jeho cestě k Bohu. *Džamá'a* nabírala na síle díky nově přichozím členům, docházelo k utužování vztahů k hnutí a Jásínovi. Lidé se nebáli hlasitě vyjádřit svůj odpor k postupu vládnoucího režimu. To byl velký rozdíl s prvním uvězněním, proti kterému nikdo neprotestoval a celkově proběhlo bez vzbuzování emocí. Režimu se podařilo jej provést v tichosti. Oproti tomu v druhém případě byl Jásín viděn jako oběť, čímž přitáhl pozornost. Šlo o větší podporu *šejchovi*, ale do určité míry i výraz doby. Jejím snazšímu porozumění umožní již výše použitý makropohled, který je použit i v tomto případě, ovšem z pozice životopisu.

V letech následujících nevydařené pokusy o převrat dominovalo tvrdé potlačování opozice. Na pořadu bylo zatýkání a věznění bez řádného soudního procesu i mučení.¹²⁶ Od 80. let společně se zhoršováním se ekonomické situace rostla nespokojenost marockých občanů a jejich angažovanost ve stávkách a protestech. V roce 1981 byla stávka mnohem lépe organizována než poslední z roku 1965 a celkové uklidnění situace trvalo déle, vyžádalo si tvrdý zásah armády a až 600 obětí.¹²⁷ Podobná situace nastala nedlouho poté. Nepokoje roku 1984 se

¹²³ "Words should be followed by deeds"

¹²⁴ BARRADA, Hamid: *Le vrai visage du cheikh Yassine*. Jeune Afrique, 19.3.2007. <http://www.aredam.net/vrai-visage-cheikh-yassine-maroc.htm> (20.7.2010)

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ AHMAD, Eqbal – SCHAAR, Stuart: *Human Rights in Morocco and Tunisia: A Critique of State Department Findings*. MERIP, 1978, č. 67, s. 15-16. (www.jstor.org)

Wave of Repression Sweeps Morocco. MERIP, 1977, č. 57, s. 18. (www.jstor.org)

¹²⁷ Důvodem nepokojů bylo vytrvalé období sucha, kvůli němuž byla vláda nucena vzít si půjčku od Mezinárodního měnového fondu (MMF). Podmínky smlouvy znamenaly prudký nárůst cen, což vyvolalo silné nepokoje a generální stávku nejdříve v Casablance, následně i v dalších městech (Oujda, Meknés). Nejvíce se

rozšířily téměř po celé zemi, včetně menších měst, lidé bojovali proti armádě kameny nebo se chápali zbraní a otevřeně se ohrazovali vůči králi Hasanovi II.¹²⁸ Abdusalám Jásín ukázal, že kritizovat krále je možné, i když v jeho případě byla kritika odlišná. Ve svém druhém dopise se ale přiblížil ekonomickému hledisku. A právě ekonomické problémy byly těmi nejdůležitějšími v probíhajících stávkách, kdy lidé protestovali za své základní potřeby. Z toho čerpali islamisté, kteří poskytovali materiální pomoc, a tak se přibližovali lidem a upevňovali s nimi vztahy.¹²⁹ U druhé ze zmiňovaných stávek král označil za jednoho z viníků islámské fundamentalisty, což ale nebylo kvůli jejich roztržitému pravděpodobné, naopak to poukázalo na menší organizovanost a větší spontánnost akce, což znemožňovalo určit jasného viníka.¹³⁰ Kromě materiálních hodnot postupem času přicházela poptávka po svobodách, včetně politické. V menší míře se jí marockému obyvatelstvu postupně dostávalo. V průběhu 80. let docházelo k rozvoji občanské společnosti, která se více osamostatnila a mimo organizací zabývajících se lidskými právy, sportem a organizací pro mladé, začaly působit i ženské nebo berberské (*Amazigh*) asociace.¹³¹ V 90. letech bylo možné mluvit i o liberalizaci. Po volbách roku 1993 usiloval král Hasan II. o alternaci ve vládě. Chtěl, aby vládu sestavil levicový blok, tzv. *kutla*.¹³² Levicové síly tuto nabídku, jejímž cílem bylo omezení jejich moci, odmítly s odůvodněním, že chtějí stát ve vládě, jejíž vznik bude odrážet vůli občanů a v níž nebude přítomen Drís Basrí na postu ministra vnitra.¹³³

zapojila levice (zejména USFP), ale i řada studentů, kteří byli buď vyhozeni od maturit nebo oponovali zhoršení systému školství.

PAUL, Jim: *Riots in Morocco*. MERIP, 1981, č. 99, s. 30-31. (www.jstor.org)

¹²⁸ PAUL, Jim: *States of Emergency: The Riots in Tunisia and Morocco*. MERIP, 1984, č. 127, s. 5-6. (www.jstor.org)

¹²⁹ LUST-OKAR, E.: c.d., s. 166.

¹³⁰ SEDDON, David: *Winter of Discontent: Economic Crisis in Tunisia and Morocco*. MERIP, 1984, č. 127, s. 8-11. (www.jstor.org)

LUST-OKAR, E.: c.d., s. 166.

¹³¹ BURTON-ROSE, Daniel: *Room to Breathe: Creating Space for Independent Political Action in Morocco*. MERIP, 1998, č. 209, s. 8-9. (www.jstor.org)

¹³² LUST-OKAR, E.: c.d., s. 165.

¹³³ Drís Basrí byl dlouholetým ministrem vnitra za vlády Hasana II. Velkou měrou byl zodpovědný za represivní politiku včetně tvrdých zásahů policie a armády proti oponentům režimu i protestujícím občanům.

Nakonec ale k alternaci došlo. Po ústavní reformě iniciované králem, kterou lid posvětil 99,56% svých hlasů v referendu vznikl dvoukomorový Parlament, jehož dolní sněmovna s 325 členy je volena přímo.¹³⁴ Jak ale Catherine Sweet uvádí ve svém článku, podmínky, za kterých vláda vznikla byly nevýhodnější než nabízené v roce 1993. K uvolňování docházelo i po smrti Hasana II., jehož v červenci 1999 na trůně nahradil jeho syn Mohamed VI. Jako nový představitel státu se částečně distancoval od předchozích postupů svého otce.

V otázce přístupu k Abdusalámu Jásínovi je důležité zmínit, že byl roku 2000 osvobozen z domácího vězení, ve kterém byl držen předešlým režimem od roku 1989. Přestože jej dvakrát porušil, v letech 1990 a 1995, a dal o sobě znovu vědět s nástupem nového krále. V dopise vkládá naděje do mladého panovníka a zdůrazňuje, že je třeba vylepšit ekonomickou situaci země. Snad i díky tomu si nevysloužil trest pro sebe ani *Al-adl wal-ihsán*. Hnutí je režimem tolerováno. Od uvolnění začal podnikat mnohé aktivity po celé zemi ve velmi rychlém časovém sledu, z nichž zmíníme jen některé:¹³⁵ přijímal návštěvy ve vile patřící Komunitě; vydal se na cestu do svého rodiště; vyjel na celostátní „turné“ k šíření svých myšlenek, kde se setkával se členy nebo příznivci *Al-adl wal-ihsán*; vydal knihu *Islamiser la modernité*¹³⁶, jejímž cílem bylo mírovou cestou propagovat islám; zorganizoval demonstraci k podpoře lidských práv; vznikly internetové stránky hnutí (www.aljamaa.com, www.mouminate.net); následující měsíc přispěl k Muslimské Konvenci v Iowě; poté mu stát zakázal pořádat letní tábory, které tak byly nahrazeny 40ti denními setkáními; roku 2002 započala nedělní setkávání s členy osobně nebo prostřednictvím internetu; v listopadu vznikla Asociace Spisovatelů uvnitř hnutí, jež vychovává své propagátory; v lednu 2003

SWEET, C.: c.d., s. 23.

¹³⁴ SWEET, C.: c.d., s. 24.

¹³⁵ *Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bio&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

¹³⁶ Anglický překlad: *Winning the Modern World for Islam*, česky: *Islamizace modernity*.

vydal knihu *The Muslim Mind on Trial*¹³⁷; setkání se zahraničními členy; 2005 oslovil Islámskou Konferenci v Severní Dakotě; a poslední zmínka z roku 2006 zdůrazňuje vytrvalost veškerého působení i přes četné překážky a kontroly, které jsou i nadále uplatňovány na členy *Al-adl wal-ihsán*. S tímto rokem se ale pojí událost, jež měla být změnou ve fungování celého politického systému.

V současnosti nelze na žádné z oficiálních stránek dohledat zmínku o tzv. *qawma*, neboli povstání díky němuž mělo ke změně dojít. V roce předcházejícím očekávané události se však oficiální zdroje plnily sny a vizemi, které byly důkazem zlomu.¹³⁸ Jádrem předpovědi byla vize *šejcha* Jásína, ve smyslu *súfijské* tradice, v níž viděl Maroko napadené španělskou armádou, kterou se mu ale pomocí povstání podařilo porazit a nastolit v zemi *chalífát*.¹³⁹ Přestože se *qawma* rovná povstání, nemělo nebo nemá se jednat o násilnosti mobilizované Jásínovým hnutím, jelikož k tomu má jednotlivce dovést situace z níž vzejde cesta *Al-adl wal-ihsán* jako nejlepší z možných.¹⁴⁰ Po nenaplněném očekávání po celou dobu roku 2006 byla událost přesunuta do roku následujícího.¹⁴¹ Doposud ale k ničemu podobnému nedošlo. Proto se hnutí snažilo působit vyrovnaně navenek i dovnitř, kde však visela hrozba vyloučení některého z mladších členů nejužšího vedení, který vehementně rozšiřoval myšlenku na povstání. Z předchozího lze usoudit, že ke změně má dojít zdola, od jednotlivců, kteří se postaví proti stávající situaci, která se již nebude zdát udržitelnou. Za tu je viněn dosavadní režim, a proto je ideálním řešením postup *džamá'a*. K podobné strategii není třeba mít vizi. Stačí sledovat vývoj země a ukazatele nespokojenosti obyvatelstva, které by tak mohlo být schopno protestovat a požadovat se změny. Vize je silnější, spojuje

¹³⁷ Arabský název: *Mihnat al-'Aql al-Muslim*, anglický překlad *The Muslim Mind on Trial*, česky: *Zkouška muslimské mysli*.

¹³⁸ RHANDI, Mouaad: *Al Adl se positionne: La Qawma en 2006*. Casafree.com, 13.12.2005. www.casafree.com/modules/news/article.php?storyid=5089 (26.5.2010)

¹³⁹ BARRADA, H.: c.d..

¹⁴⁰ RHANDI, M.: c.d..

¹⁴¹ *Al Adl. Yassine reporte la Qawma*. Telquel-online.com, http://telquel-online.com/236/semaine_maroc_236.shtml. (26.5.2010)

adlisty. Situaci by hnutí mohlo využít k získání mas na svou stranu, což není obtížné, nabízí-li řešení. Obnovila by se tak dynamika uvnitř hnutí, která postupně ochabovala. Po osvobození byl návrat Abdusaláma Jásína rychlý a intenzivní. Ale oslaboval, což není překvapivé, vezmeme-li v úvahu *šejchův* věk a zdravotní problémy. Sny se ukázaly jako efektivní prostředek mobilizace. Výše zmíněné neznamena jen strohou kalkulaci s cílem posílit hnutí, nýbrž i skutečnou víru Jásína v to, o co se pokouší.¹⁴² Zatímco úmysly vůdce a mnoha dalších členů jsou „čisté“, není vhodné je automaticky přenášet na všechny.

Jakmile Jásín opustil *Butšíšju*, započal svou politickou aktivitu. Neodloučil se ovšem od mystické zkušenosti. Roku 1974 jakoby sloučil reislamizaci zdola i shora, protože vytýkal králi, že není dobrým muslimem a zároveň nabízel nové uspořádání státu. Nevyjádřil se ale ve smyslu úplného svržení dosavadního režimu, jak vyžadovali Qutb i Zawahirí. Naopak se Jásín více soustředil na *džamá'a* a obnovu jednotlivce jako základu budoucího islámského státu. Oba srovnávání islamisté vždy naopak trvali na postupu shora. Svržení elit a vytvoření nově fungujícího zřízení. Qutb se po návratu připojil k Muslimskému Bratrstvu a dva roky poté, přestože nejdříve spolupracoval s tehdejším prezidentem Gamalem Abdulem Násirem na svržení monarchie, byl odsouzen za pokus na něj spáchat atentát. Ukázalo se totiž, že Násir odmítal vytvoření islámského státu, jak si přál Qutb.¹⁴³ Ve vězení se i on radikalizoval. Napsal zde své nejslavnější dílo *Milníky na cestě*. Zde analyzuje, že současný svět je ve stavu *džahilije*, a proto má podle vzoru proroka vzniknout skupina, která povede *džihád* a docílí vzniku státu vedeného islámským právem, *šarí'a*, který islamizuje nejdříve egyptskou společnost a následně se bude rozvíjet dál.¹⁴⁴ Za tyto výroky a plány byl odsouzen a roku 1966 popraven oběšením.

¹⁴² RHANDI, M.: c.d..

¹⁴³ BANGASH, Zafar: *Remembering Sayyid Qutb, an Islamic intellectual and leader of rare insight and integrity*. Islam Times, 30.8.2009. <http://www.islamtimes.org/vdcdgwu9q.ak9zt4j5ra.html> (21.7.2010)

¹⁴⁴ EL-KADI, A.: c.d..
STANLEY, T.:c.d..

Obdobným vývojem prošel i Aymán az-Zawahirí. Revoluce v Íránu z roku 1979 ho upevnila ve správnosti směřování. Zawahirí byl nedůvěřivý vůči lidem, proto považoval za nezbytné se nejdřív chopit moci, zničit blízkého nepřítele, egyptskou vládu, ustavit *chalífát*, v němž by vládli islámští právní učenci, Egypt by se stal vzorem a následovalo by rozšíření a zničení vzdáleného nepřítele, Západu.¹⁴⁵ Důvodem jeho uvěznění byl útok, při kterém roku 1981 zemřel prezident Anwar Sádát, který prováděl sekularizační politiku.

Všichni vycházeli z myšlenek Mawlany Mawdúdího, který byl umírněným zastáncem islámské republiky vytvořené shora a řídící se *šarí'ou* a uznávající jako nejvyšší suverenitu Boha.¹⁴⁶ Všichni tři jej mají za vzor. Společně uznávají absolutní nadřazenost Koránu a nedělitelnost moci světské a náboženské.¹⁴⁷ Jásín je schopný využít jiných způsobů. Liší se svým duchovním projevem, jehož neoddělitelnou součástí je mystika, která je nutná k úspěšnému dosažení cíle.¹⁴⁸ Jásín vytýká Qutbovi, že postrádá způsob, jak mají věřící následovat příkladu proroka Mohameda, kterým je následování.¹⁴⁹ Tento aspekt *šejchovy* osobnosti by mohl směřovat opačným směrem.

A sice, že bychom jej srovnali s původně indickou skupinou *Tabligh*, která nyní působí v dalších zemích, kde mají své zastoupení muslimové, včetně evropských. *Tabligh* využívá metodu obnovy víry jednotlivce a návrat k příkladu proroka Mohameda.¹⁵⁰ Jsou zde ale základní rozdíly s *Al-adl wal-ihsán*. *Tabligh* se distancuje od veškeré politiky, islamismu a staví se i proti mysticismu.¹⁵¹ Abdusalám Jásín

¹⁴⁵ WRIGHT, L.: c.d..

¹⁴⁶ KEPEL, Gilles: *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press 2002, s. 34.

¹⁴⁷ MADDY-WEITZMAN, Bruce: *Islamism, Moroccan-Style: The Ideas of Sheikh Yassine*. The Middle East Quaterly, 10, 2003, č. 1. <http://www.meforum.org/519/islamism-moroccan-style-the-ideas-of-sheikh> (21.7.2010)

¹⁴⁸ LAUZIÈRE, Henri: *Post-Islamism and the Religious Discourses of 'Abd Al-Salam Yasin*. International Journal of Middle Eastern Studies, 37, 2005, č. 2, s. 245.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 246.

¹⁵⁰ KEPEL, G.: c.d., s. 44.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 44-45.

využil své rozličné životní zkušenosti, aby vytvořil projekt, který efektivně kombinuje prvky různých náboženských i politických směrů. Díky tomu se naskýtá otázka, kam, jak a zda vůbec můžeme *šejcha* Jásína jednoznačně zařadit. Na ni bude zodpovězeno v následující kapitole.

3. JÁSÍNŮV ISLÁM

Následující dvě kapitoly popisují techniky prostřednictvím kterých se Jásín snaží o politickou mobilizaci marockého obyvatelstva pro své cíle. Nejdříve ztělesněné v osobě *šejcha* a následně jeho projekcí do hnutí *Al-adl wal-ihsán*. Jedná se o metody, které se zejména v našem, respektive evropském prostoru jeví přinejmenším jako netypické. Sem řadíme Jásínovu mystickou historii. Tyto alternativní způsoby, jakkoliv by v evropském prostředí byly vnímány značně iracionálně, jsou hlavní silou Jásínova apelu s politickým cílem. Odrážejí se v obou dopisech a jsou ztělesněny i ve snech či vizích, které poskytují příležitost, jak získat podporu obyvatel na svou stranu. Zkušenosti, kterých se *šejchu* Jásínovi dostalo, úspěšně využil i ve svém hnutí. Ať už se jedná o mystické koncepty, které využívá, nebo organizaci *džamá'a*.

3.1 VLIVY A ZAŘAZENÍ

Z životopisu *šejcha* Jásína můžeme vysledovat základní rysy jeho učení a směřování. Hlavními milníky, které jej formovaly jsou vzdělání a setkání s islámskou mystikou. Tradiční vzdělání mu umožnilo zastávat významné pracovní pozice ve státním školském systému. A později *súfismus* ukázal Jásínovi cestu, kterou se v životě ubírat. V neposlední řadě je zásadní i marocký politický systém, jež determinuje možnosti působení *šejcha*, hnutí a členů *Al-adl wal-ihsán*. Díky oběma výše zmíněným vlivům, je nemožné označit *šejcha* Jásína za klasického učence vzdělaného v islámském právu a zdůrazňujícího nadřazenost právního výkladu, ale ani jako „čistého“ *súfí*.¹⁵² Proto nelze *šejcha* jasně klasifikovat a zařadit. Z každého směru si bere určité poznatky a vytváří tak svůj specifický proud. Podle Henriho Lauzièra jde o jakousi „*třetí*

¹⁵² LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 251.

cestu, “ která je nazývána jako *Prorocká cesta (Al-minhadž al-nabawí, La voie prophétique)*, jejímž cílem je re-islamizace společnosti prostřednictvím islámského práva a spirituality, jež si jsou rovné v teorii, nicméně v praxi převažuje nutnost obnovení víry jednotlivce.¹⁵³ Obě pojetí se projevují, i když s různou intenzitou. Vyváženost nebo převahu jednoho nad druhým vysledujeme z cílů, k nimž se *Al-adl wal-ihván* pod vedením Jásína snaží co nejlíže dospět.

Ty jsou vyjádřeny na oficiálních stránkách Abdusaláma Jásína pod názvem „*Vize Jásínovy školy*.“¹⁵⁴ prvním čeho se snaží dosáhnout je umožnit a pomoci lidem vytvořit a zlepšovat svůj vztah k Bohu (a postupně dosáhnout stádií víry *Islám, Imán, Ihsán*); druhým cílem je dojít jednoty *ummy (umma, islámská obec)* a vytvoření druhého *chalífátu* skrze *Prorockou cestu*. Zásadní je postavení jednotlivých cílů. První je umístěn islám jednotlivce a to, jak jej bude daný člověk prožívat. Až na tomto základě, je možné stavět další, vyšší požadavky na uspořádání společnosti. Jásín jednoznačně cílí na jednotlivce, od něž postupuje směrem vzhůru jako ideální způsob k dosažení islámského stavu věci v *ummě*.¹⁵⁵ K tomuto postupu Jásín dospěl z vlastní zkušenosti. V době, kdy studoval, byl Jásín „dobrým muslimem,“ čili choval se způsobem příhodným věřícího v islám, ale jeho víra byla individuální, rutinní a víceméně povrchní.¹⁵⁶ Přestože znal Korán a praktikoval náboženství podle islámského práva, jeho víra jej nenaplňovala. Až *súfismus* umožnil dojít skutečného prožitku. *Súfismus* a jeho praktiky jsou nástroji k obnově člověka v Jásínově chápání islámu. I přes svou významnou roli dovršení cesty věřícího k Bohu, není mystika dostačující. Je doplňujícím prvkem, který navazuje na znalosti islámského práva.¹⁵⁷ Obě složky mají svůj nezastupitelný vliv na formování věřícího podle představ

¹⁵³ LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 251-252.

¹⁵⁴ *Vision and Mission of the Yassine School*. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=MissionandVision_EN&m=1&sm=10. (18.3.2010)

¹⁵⁵ LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 257.

¹⁵⁶ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 123.

¹⁵⁷ LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 254.

Abdusaláma Jásína.

Přesto, jak dokazuje Jásínova zkušenost, samotné právo nestačí. Proto je výraznější složkou islámská mystika, kterou chápe jako prostředek k dosažení svých cílů. Zde hraje roli i fakt, že Jásín nebyl vzdělán na žádné z prestižních škol islámského práva jako je *Al-Qarawijín* nebo *Al-Azhar*. Díky tomu není nositelem titulu *'álim* a není oficiálním znalcem *šarí'i*. *Ulamá* zakládají své znalosti na četbě Koránu a *hadísů* (zápisy o činech proroka Mohameda). Často jsou spojeni s vládou daného státu a propagují tak oficiální islám. Ze stejné báze čerpá i tzv. *saláfija*, hnutí nebo postoj k islámu a jeho sdělení. Svě učení odvozuje od vlády čtyř *chalífů*, kteří následovali po proroku Mohamedovi a jsou vzorem ideální islámské správy. Hlavním představitelem je středověký myslitel Ibn Tajmíja, který prosazoval zejména jedinečnost a jednotu Boha (*tawhíd*) a stavěl se proti působení prostředníka mezi věřícím a Bohem (*šafá'a*), čímž se vymezil vůči mystikům.¹⁵⁸ Zatímco *súfijové* upřednostňují před právními normami spiritualitu. Zakládají se na vnějším i vnitřním poznání islámu a lásce ke Stvořiteli.¹⁵⁹ Jejich cílem je vytváření vztahu s Bohem a přiblížení se k němu. K tomu slouží osoba *šejcha*, která zprostředkovává vztah Boha a věřícího. Napomoci mohou i modlitby nebo jiné z praktik. *Súfijská* bratrstva (*zawíja*), v jejichž čele stojí zmiňovaný spirituální vůdce, v minulosti buď bývala centrem moci anebo se proti ní stavěla.¹⁶⁰ Toto pomyslné soupeření obou protichůdných postojů se v Jásínovi mísí. Na jedné straně je stejně přísný jako stoupenci *saláfije* a zároveň odmítá ortodoxní *súfismus*, protože podle něj nelze nalézt jeho základy v Koránu.¹⁶¹ Jásín dokáže oba proudy spojit, zatímco zejména *saláfija*

¹⁵⁸ ŤUPEK, Pavel: *Co je to saláfijský islám?* In: SOULEIMANOV, Emil (ed.): *Politický islám*. Praha 2007, s. 62-65.

¹⁵⁹ OSTŘANSKÝ, Bronislav: *Islámská mystika v proměnách věků*. In: SOULEIMANOV, Emil (ed.): *Politický islám*. Praha 2007, s. 90-93.

¹⁶⁰ STAUFFER, Beat: *Sufi Traditions in Northern Africa: Mysticism as a Means of Fighting Religious Extremism*. In: Quantara.de, 23.2.2007. http://www.quantara.de/webcom/show_article.php/_c-478/_nr-572/i.html (27.3.2010)

¹⁶¹ LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 254, 249.

„bojuje“ proti vytváření svátosti *šejchů* i jiným metodám *súfijů*.

Proto se Abdusalám Jásín snažil zlepšit obraz *súfismu*, který byl často zdiskreditován zastánci skriptualismu. Přesněji řečeno hledal a dokazoval přítomnost mystických konceptů u znalců islámského práva, ať již působili v minulosti nebo v současnosti. Legitimizuje mysticismus. A chce ukázat, že jednotlivé koncepty *saláfije* a *súfismu* nemusí nutně stát proti sobě, ale že se mohou vzájemně doplňovat.¹⁶² Jako doklad si bere středověké učence (Al-Šatibi, Ibn Al-Džawzi, Džalál Al-Dín) včetně Al-Razaliho, který si obdobně jako Jásín prošel spirituální krizí života a jehož *šejch* označuje za sjednotitele *súfismu* a tradičního islámského vzdělávání.¹⁶³ O to se snaží i v případě typických *salafistů*, jimiž byl zmiňovaný Ibn Tajmíja a jeho žák Ibn Qa'yim Al-Džawzija, ale i u současného zastánce slučitelnosti obou sledovaných směrů Sa'ída Ramadána Al-Butiho nebo u zakladatele egyptského Muslimského Bratrstva, Hasana Al-Baná, který praktikoval některé z metod *súfismu* (*suhba, zikr*).¹⁶⁴ Ale nejen muslimské učence používá Jásín k podpoření svého postoje.

Ve své kritice modernity hledá oporu zejména u západních filozofů 20. století. Muslim tak kritizuje moderního člověka nikoliv morálkou islámu, ale její vlastní filozofií. Takto se chápe Karla Raimunda Poppera a jeho teorie falzifikace, s jejíž pomocí chce dokázat nemožnost potvrdit vědecké poznatky.¹⁶⁵ Věda podle Jásína není schopná člověku dát veškeré poznání a objasnit cokoliv počínaje stvořením světa. Jásín „legitimizuje iracionalitu a víru“ v protikladu se sekularizací moderního světa.¹⁶⁶ Náboženství a obecně i ostatní záležitosti, které nejsme schopni poznat rozumem, by neměly být *apriori* zatracovány. Duchovní stránka má svůj význam v životě nejen věřících.

Tato pozice obránce mystiků přitom byla úspěšným krokem, ke kterému se Abdusalám Jásín uchýlil. Zatímco na počátku osvobozujícího

¹⁶² LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 248.

¹⁶³ Tamtéž, s. 248-249.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 246, 249.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 253.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 253.

se státu dominovala *saláfija*, představovaná hlavně vůdcem osvobozené strany *Istiqlál*, jíž islám sloužil k mobilizaci obyvatelstva, Jásínovi stejně tak dobře posloužil *súfismus*, který nebyl oficiálně zastoupen, přestože mezi lidmi se těšil značné podpory.¹⁶⁷ Jak autor této myšlenky, tak Mohamed Tozy odmítají, že by přestoupení Jásína na spirituální cestu bylo promyšleným postupem s již vytyčeným cílem.¹⁶⁸ Jako by tomu osud chtěl a postavil tak Abdusaláma Jásína do role *šejcha* v jeho vlastním „hnutí odporu“ proti královské moci.

Jásínova metoda zasilání dopisů panovníkovi ovšem není ničím novým. Je možné ji označit za již mající dlouholetou tradici. Mezi osoby, které zmíněnou metodu použily před *šejchem* Jásínem patří i jeho vzor Mohamed Al-Kettáni, jehož Jásín sám označil za svou největší inspiraci.¹⁶⁹ K osobě Kettániho Jásína přitahovalo několik faktorů. První z nich je podobný život. Mohamed Al-Kettáni taktéž pocházel z *Idríské* dynastie, studoval islámské právo (na *Al-Qarawijín*), ale působil v čele *súfijského* bratrstva *Kettánija* a je tedy Jásínovy vzorem *súfijského* učence působícího proti králi.¹⁷⁰ Z tohoto hlediska Al-Kettáni splňuje obě kritéria, která charakterizují Jásínovo působení. Jde o mysticismus a rodovou linii směřující až k proroku Mohamedovi.¹⁷¹ Z hlediska vzdělání se Al-Kettáni odlišuje svým titulem *'álim*. To naopak může posílit přimknutí k *súfismu* a posílení jeho legitimacy.

A to v případě, chápeme-li *súfismus* a *saláfiju* tak, jak bylo vysvětleno výše. Koneckonců takto chápal a profiloval se i *šejch* al-Hadž al-Abbás,¹⁷² který působil v *súfijském* řádu *Butšíšija* v době, kdy se k němu přidal i Jásín. Již tehdy šlo o významný řád, který čítal velké množství členů. V současnosti je nejvýznamnějším, ale také prostátním, protože *šejch* stojící v jejím čele, Ahmed Tawfiq, zastává pozici ministra

¹⁶⁷ LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 244-245.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 244.

TOZY, M.: c.d., s. 191.

¹⁶⁹ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 116.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 152-154.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 120.

¹⁷² Tamtéž, s. 126.

islámských záležitostí.¹⁷³ Šejch Abbás byl Jásínovi nejen vzorem, ale i duchovním otcem. Byl tím, kdo sblížoval Jásína s Bohem a umožnil mu hluboce prožívat víru. Do jisté míry naučil Abdusaláma Jásína vedení řádu a předal mu formu fungování vztahu učitele a žáka, díky níž až do současnosti stojí Jásín v čele *Al-adl wal-ihsán*.

3.2 DOPISY

Sledujeme-li vývoj Jásínových myšlenek, jeho výhrad vůči královské moci a způsobů, jak by měl stát fungovat, jsou významným zdrojem Jásínovy dopisy pro oba vládce. První z nich byl uveden již v 70. letech. Jedním ze základních sdělení je výzva k Hasanovi II., aby se navrátil k náboženství a choval se podle příkazů islámu. Dá se říci, že jej Jásín označil za špatného muslima, kým by král jako vůdce věřících být neměl. Podle Jásína je nezbytné, aby se Hasan II. přiblížil k Bohu, v čemž mu měl on sám pomoci. Stavěl se tak do pozice zvěstovatele nezbytných zpráv, aby krále zachránil. Tvrdil, že oba pokusy o převrat měly být Hasanovi varováním od Boha a že i on, Jásín, je tímto varováním, které má zajistit králi lepší pozici před Bohem, než jakou by měl, pokud by pokračoval stejným způsobem jednání jako doposud.¹⁷⁴ V tomto sdělení vidíme výše zmiňovaný princip následování (*suhba*). Jásín je oním vyvoleným, správným vedením, tím, jež má schopnosti a možnosti zprostředkovat vztah mezi Hasanem II. a Bohem.

Již mnohokrát zopakované slovo „Bůh“ ukazuje, že základem všech výtek je hlavně islám. Kromě toho, počet stránek (114) odpovídá počtu *súr* (*súra*, kapitola) v Koránu. Jásín nenapadal panovnickou mocenskou autoritu, ale autoritu náboženskou. Přesto se pro sebe tímto způsobem snažil změnit fungování systému vlády. Mělo dojít k převrácení pozic nadřazenosti státníka (*l'homme de l'état*) a

¹⁷³ STAUFFER, B.: c.d.

PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 7.

¹⁷⁴ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 135-136.

náboženského člověka (*l'homme de prédication*) tím způsobem, že náboženství stojí nad panovníkem, monarchií, a těmi, kdo určují směr státu mají být islámští vzdělanci (*ulamá*).¹⁷⁵ Svůj pohled již názorně využíval v dopise, a to svým jednáním.¹⁷⁶ Použijeme-li levicový slovník, pak je Jásín oním uvědomělým proletářem, který zná svou historickou důležitost a snaží se ji splnit. K této sobě zvolené roli má Jásín podle svého mínění ty nejlepší předpoklady, které demonstruje, a tak se snaží panovníka ukázat ve špatném světle, slabého, a kontrasty zdůraznit zlé vlastnosti a tvrdit, že král nežije ve stejném světě jako ostatní občané, ale izolovaný ve svém královském paláci.¹⁷⁷ Na jednu stranu se snažil krále zachránit, ale jelikož předem tušil reakci paláce, zdůraznil své kompetence a možnosti, kterými se nadřadil Hasanovi II.. Tato nadřazenost spočívá v Jásínových schopnostech být rádcem a náboženským vůdcem a pomoci panovníkovi se skrze něj přiblížit Bohu, činit pokání a změnit se v lepšího, než jakým byl doposud.¹⁷⁸ To je hlavním úkolem, který Jásín uložil monarchovi. Na tomto základě by bylo možné pozměnit stávající systém vlády, aby tak dal vzniknout druhému *chalífátu*.¹⁷⁹

Způsob vlády, který *šejch* Jásín nabízel, není demokratický. Z výše uvedeného lze usoudit, že se podobá Platónově státu s vládou moudrého nebo několika moudrých filozofů. V Jásínově modelu jsou filozofové nahrazeni *ulamá*. Ti ale nejsou hlavními držiteli moci a představiteli státu. Představují spíše kontrolu, která zajišťuje, aby stát fungoval podle pravidel a tradic islámu. To je také zmíněno jako první věc, o kterou Jásín ve svém 114 stran dlouhém dopise žádal Hasana II., šlo o metodu *šúrá*, která je Abdusalámem Jásínem i *Al-adl wal-ihsán*

¹⁷⁵ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 133-134.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 134.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 137-139.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 148-151.

¹⁷⁹ První *chalífát* představují čtyři vládci (*chalífové*) následující po vládě proroka Mohameda. Tito čtyři *chalífové* jsou zároveň vzorem ideálního vládnutí. Od nich islamisté ukazují, k čemu by se měla současná společnost a vládnoucí režimy navrátit.

chápana a označována jako islámská demokracie.¹⁸⁰ Přesto se v Jásínově pojetí jedná o autoritářskou formu vlády, protože v čele státu stojí *chalífa* jako vůdce občanů státu.¹⁸¹

Dalším z bodů dopisu byla snaha o nastolení spravedlnosti, rovnostářského principu a solidarity s chudými. Jásín žádal vláde Maroka, aby se vzdal části svého majetku ve prospěch potřebných, aby prodal majetek, který získal jen díky v zemi existujícím zdrojům (přírodním, nerostným).¹⁸² Na pomoc si vzal příklad sultána Umara ibn Abdulazíze, který si nejdříve jako mladý užíval bohatství a potěšení života, ale když nastoupil na trůn, vrátil svůj majetek lidu.¹⁸³ Tento požadavek se objevil i ve druhém z Jásínových výstupů týkající se tentokrát mladého krále Mohameda VI. Množstvím dat poukazoval na tíživou ekonomickou situaci Maroka. Zároveň se snažil dokázat, že s použitím královského majetku by bylo možné splacení dluhů Marockého království a země by tak nebyla nucena přijímat požadavky Mezinárodního měnového fondu (MMF).¹⁸⁴

Jde o jeden z mála společných bodů, které oba dopisy sdílejí. Na první pohled nejvýraznějšími odlišnostmi jsou jazyk a délka dopisu. Zatímco první práce byla v arabštině se 114 stránkami, druhá je podstatně kratší a psaná francouzsky. Důvod uváděný Jásínem je, že dopis byl určen celé mocenské elitě, nejen králi i proto, že francouzština je často používána jako akademický jazyk.¹⁸⁵ Jásín také své rady neposlal přímo králi. Ani jej přímo neoslovoval, naopak o něm mluvil ve třetí osobě. Možné je, podle zmínek členů Skupiny, že spoluautorkou je Nadia Jásín.¹⁸⁶ Otázka autorství ale není příliš významná.

Důležité je sdělení dopisu, který byl zveřejněn roku 2000. Tím je snaha ukázat správnou cestu Mohamedu VI., novému králi, který

¹⁸⁰ *Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net, <http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bio&m=1&sm=7>. (18.3.2010)

¹⁸¹ MUNSON, H., Jr.: c.d., 169.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 147-148.

¹⁸⁴ YASSINE, A.: *Mémoire à qui de droit*.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ BOUKHARI, K.: c.d..

vystřídal svého otce po jeho smrti v červenci roku 1999. Četnými připomenutími problematických záležitostí vlády Hasana II. ukazuje mladému panovníkovi, čeho je třeba se vyvarovat a co by mu naopak zajistilo správné fungování státu, stejně tak i dobré postavení před Bohem. Celkově je nový dopis méně nábožensky založený a klade větší důraz na ekonomickou stránku. To je ale do značné míry z důvodu, že Mohamed VI. musí ukázat své kvality a odhodlání spravovat zemi v duchu islámu. Jásín varuje před přemrštěnými sliby, které by nebyly naplněny.¹⁸⁷ Zároveň ale nic nevytýká. Opět je na to příliš brzy. Polidšťuje osobu krále obecně. Jásín naléhá, že každý člověk jednou dojde svého konce, kde bude souzen Bohem, před kterým jsou si všichni rovni.¹⁸⁸ Tak chce uchránit Mohameda před přílišným „užíváním si“ královského života a přepychu. Dává mu proto několik rad, které mají vést ke zlepšení života obyčejných lidí v Maroku. Podle Jásína je nezbytná změna systému, která musí přijít shora, od krále, a měla by směřovat k demokratickému vládnutí, které ale neznamená demokracii, protože ta je propojená se sekularismem a ovlivňováním hodnot, proto má být demokratická vláda v Maroku založená na islámu.¹⁸⁹ A druhou radou je výše zmiňované tvrzení, že královský majetek má být použit na splacení dluhů království. Podle *šejcha* jde o zcela očividný krok, vezmeme-li v úvahu zahraniční dluh země a obrovské bohatství královské rodiny.¹⁹⁰ S tím naprosto nesouhlasí autor článku nazvaném *Co chce Abdusalám Jásín?*, který je reakcí na memorandum.

Označuje Jásínův dokument za nepřijatelný útok na oblíbeného krále.¹⁹¹ Zdůrazňuje, že Abdusalám Jásín není prorokem, a klade si otázku, zda je *šejch* oním Bohem vyvoleným anebo senilním starcem.¹⁹²

¹⁸⁷ YASSINE, A.: *Mémoire á qui de droit*.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ HACHIMI IDRISSE, Khalil: *Que veut Abdeslam Yassine?* Maroc Hebdo International, 4.-10.2.2000. <http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives404/html.404/QueVeutYassine.html> (24.3.2010)

¹⁹² Tamtéž.

Z tónu článku je cítit pohrdání Jásínem a odsouzení jeho opovážlivostí již podruhé se postavit králi. Přestože se článek tváří jako kritika memoranda, mnohem více se zaměřuje na Jásína celkově a často reaguje na problémy, které se v memorandu nevyskytují a jsou vyjádřeny v dopisu adresovaném králi Hasanovi. Jásín na Mohameda VI. v dopise neútočil ani se nestavěl do pozice mudrce, který by měl vládnout království, jak tvrdil novinář.¹⁹³ Naopak do nového krále vkládá naděje na lepší budoucnost. Podobně se ve své analýze Jásínovy zprávy vyjádřila Malika Zehral. Podle ní se silně liší od předchozí zejména větší laickostí, tedy menším důrazem na náboženství, kdy důkazem je absence požadavku vzniku *chalífátu*.¹⁹⁴ Vývoj lze zaznamenat i v omezenější agresivitě či dramatičnosti a celkově zpráva postupuje společně se situací v zemi.¹⁹⁵ Tak stojí i proti názorům dalšího z kritiků Jásínova dokumentu.

Tímto kritikem, i když o poznání mírnějším, je tehdejší předseda hnutí *Al-islam wa Ataždíd (Réforme et renouveau*, Reforma a obnova), který svůj postoj vyjádřil v novinovém rozhovoru. Nesouhlasí, že by měl Mohamed VI. uhradit dluhy, a kritizuje formu, jakou byl dopis napsán, kterou doslova označuje za „ostřejší a útočnější“ než v dopise z roku 1974.¹⁹⁶ Podle něj je důležité vnímat změnu, že nový král je otevřenější dialogu, což Jásín nevzal v potaz.¹⁹⁷ V potřebě řešit ekonomickou situaci, která v zemi panuje, se se *šejchem* shodne, i když se ptá po původu zdrojů dat zmíněných v memorandu.¹⁹⁸ Obsahově, avšak ne formou, je Jásínův dokument relevantní. Oba pánové místo objektivního zhodnocení demonstrují své sympatie, respektive antipatie k Abdusalámu Jásínovi. Důkazem je i přístup samotného Mohameda VI., který *šejcha* propustil z domácího vězení.

¹⁹³ HACHIMI IDRISSE, K.: c.d..

¹⁹⁴ ZEGHAL, M.: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*, s. 178-181.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 178-181.

¹⁹⁶ RAISSOUNI, Ahmed: *Cheikh Yassine a tort*. Maroc Hebdo International, 11-17.2.2000. <http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives405/html.405/CheikhYassineATort.html> (24.3.2010)

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

3.3 VIZE A SNY

Hlavním cílem Jásínových výzev, i přes jejich odlišnou formu, je snaha dojít nového, lepšího uspořádání státu. *Al-adl wal-ihsán*, má ale i jiný charakter. Mystický, zaměřený na jednotlivé členy či věřící obecně. *Súfismus* a na jeho základě přijaté způsoby vedení a fungování Komunity hrají neméně důležitou roli. V podstatě by hnutí bez této vlastnosti nemohlo správně fungovat. Členská základna, která vychází zejména ze zájmu věřících o posílení vlastní víry, dává *Al-adl wal-ihsán* jeho sílu. Adlisté mohou být chápáni jako určitá legitimace kroků, kterými hnutí postupuje. Mystický vztah k Abdusalámu Jásínovi, kvůli kterému jeho příznivci do *džamá'a* vstoupili, vyžaduje poslušnost svému vůdci, a tak i nepřímou jeho postupům. Obě dimenze dávají hnutí *Al-adl wal-ihsán* specifickou podobu.

V rámci mystického fungování jsou podstatné vize nebo sny vůdce, vedení i jednotlivých členů. Těmito vizemi či sny, které jsou používány jako synonyma, jsou myšleny jakési představy či předtuchy jednotlivců, které se týkají Abdusaláma Jásína, jeho hnutí, marockého politického systému, jeho představitelů a jejich vzájemných vztahů a budoucího směřování obou. Opět se nejedná o inovaci, kterou by Jásín přinesl. Sny a výjevy podobného charakteru jsou součástí *súfismu*.¹⁹⁹ Ale *Al-adl wal-ihsán* se i v této oblasti drží skriptualismu, jelikož své vize ospravedlňuje *hadísem*, v němž prorok Mohamed zmínil, že po něm už nebude dalšího proroka, jen „svatých vizí“ (*les saintes visions*).²⁰⁰ Názor psychiatra vize řadí do kategorie halucinóz, kdy lidé vědí, že nejde o skutečnost a které jsou společné, proto, že se všichni pohybují ve velmi podobném prostředí, kde jsou kladeny stejné otázky a sledují se stejná očekávání.²⁰¹ Není ale důležité, zda jde o skutečné předtuchy nebo o vynucené či vytoužené představy členů *džamá'a*, jako to, že lidé jim

¹⁹⁹ BENNANI, Driss: *Yassine. Le dernier prophète*. Telquel Online, http://www.telquel-online.com/220/couverture_220_1.shtml. (27.3.2010)

²⁰⁰ BARRADA, H.: c.d..

²⁰¹ BENNANI, D.: c.d..

skutečně věří a věřit jim chtějí.

Zda jsou významnější sny adlistů nebo vize Jásína nelze jednoznačně určit. Mnohem lépe zde funguje jejich vzájemné ovlivňování. Jako příklad můžeme uvést sen o změně, které mělo být dosaženo povstáním roku 2006 (viz výše). Reakcí bylo velké množství snů s podobným výjevem, které představili členové hnutí. Tedy předtuchy úspěšně provedené změny, přičemž ve snech se objevoval Abdusalám Jásín i prorok Mohamed, který byl zárukou pravdivosti a správnosti směru, jakým měla změna proběhnout.²⁰² Jásín má ve vizích obvykle velmi silnou pozici. Je znázorňován jako zástupce Boha na zemi nebo jako jeden z 11 prorokových společníků.²⁰³ V jednom ze zveřejněných snů žena vypráví, že ji Abdusalám Jásín zachránil před útokem ďáblů, přičemž až tehdy, když vzývala *šejcha* Jásína, byla schopná se jim ubránit, i když předtím žádala o pomoc proroka Mohameda.²⁰⁴ V tomto případě je Jásín mocnější než prorok, což ukazuje jeho silnou autoritu vůdce i duchovního. Nebo snad snahu oné ženy se dostat do přízně svého zbožňovaného *šejcha*. Zde se projevuje snaha adlistů přiblížit, či snad zavděčit se Abdusalámu Jásínovi tím, že jeho vize budou všichni podporovatelé potvrzovat svými vlastními mystickými zkušenostmi. Nebo si tím zajistí přímluvu u Boha. To, když v jiném snu byl *šejch* a členství v *Al-adl wal-ihsán* viděno jako záruka spásy a záchrany před „potopou“.²⁰⁵ (*Islám nebo potopa, Islam ou le déluge*, první dopis Hasanovi II.) Vize tak vzájemně poutají *šejcha* a jeho žáky.

Díky tomu je hnutí pevnější. Vzájemné odhalování snů i mezi jednotlivými příznivci posiluje sounáležitost a solidaritu jednoho s druhým.²⁰⁶ Sny jsou totiž vykládány na společných setkáních. Ta se obvykle konají v neděli v jedné z vil náležících *Al-adl wal-ihsán* v rezidenční čtvrti v Rabatu, jejichž běžnou součástí je, mimo proslov

²⁰² BENNANI, D.: c.d..

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž.

šejcha (případně jeho zástupce), otázek a společné modlitby, vykládání snů adlistů.²⁰⁷ Jak naznačují úvodní slova této podkapitoly a zároveň i díky právě zmíněnému, je hlavním přínosem snů mobilizace nových příznivců či členů *džamá'a*, zejména pokud souhlasíme s tvrzením, že těmito lidmi jsou zejména slabší jedinci, kteří hledají svou vlastní identitu.²⁰⁸ Jistě je takto možné získat si i běžného, vyrovnaného věřícího, který cítí potřebu duchovní realizace nebo seberealizace i v rámci vedení politické části. Vyústění pramenící ze zveřejňování vizí jsou vesměs kladná. Nepočítáme-li osoby mající Abdussaláma Jásína za blázna. Tím byl označen již v 70. letech, takže výraznější újmy dojít nemůže.

Někteří členové, dnes často již bývalí, nesouhlasili s uveřejňováním žádných z vidění, protože to chápali jako zradu a protirečení se *súfijskou* tradicí, díky čemuž vznikla internetová diskuze khorafa.org, jejímž dalším cílem bylo zpochybňování povstání roku 2006.²⁰⁹ V současnosti tato stránka, jejíž název v překladu znamená „lež“ není aktualizována. Poslední záznamy se datují do daného roku. Přitom otázka, kdo odhalil tento mystický aspekt, není jasná. Buď to byl stát, který chtěl zdiskretitovat *Al-adl wal-ihsán*, nebo bývalí členové.²¹⁰ Nejednalo by se samozřejmě o ty, kteří kritizovali zveřejňování snů. Oficiální kruhy se od vizí spíše distancují, zejména v době předvídání *qawmy*, ale ani neexistuje žádný záznam, že by kdy Jásín nebo členové ve vedení nějakou „předtuchu“ prožili.²¹¹ Je naopak pravdou, že některé příklady i samotná vysílání nedělních setkání byla publikována na Jásínových osobních stránkách. V současnosti tam nic podobného nenalezneme. S tím souvisí i malé množství zdrojů vyjadřujících se k tomuto aspektu. Ty se vyslovují spíše jen okrajově, že „něco na způsob snů“ v hnutí existuje, ale širšímu rozebrání se už nevěnují. Nicméně vize

²⁰⁷ BELAL, Youssef: *Mystique et politique chez Abdessalam Yassine et ses adeptes*. Archives des sciences sociales des religions, 2006, č. 135, s.167-171. <http://assr.revues.org/3790> (7.6.2010)

²⁰⁸ BENNANI, D.: c.d..

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

jsou mocnou skutečností *Al-adl wal-ihsán*, jakkoliv může panovat snaha je zesměšnit nebo skrývat.

4. AL-ADL WAL-IHSÁN

4.1 KONCEPTY A METODY VŮDCE

Na základě vlastní životní zkušenosti vytvořil Abdusalám Jásín své učení včetně řady metodických konceptů k formování věřících a dosažení vytyčených cílů. Jásín se považuje být vyslancem Boha na zemi, který plní svěřený úkol prostřednictvím své mysticko-politické *džamá'a*.²¹² Už jeho prorocké kořeny, které podle Jásína *apriori* znamenají kladné vlastnosti mu zajišťují ty nejlepší předpoklady k vedení věřících cestou Koránu a prorokových výroků.²¹³ Tato cesta má dva cíle. Duchovní a politický. Duchovní rozměr má zajistit blízký vztah k Bohu, spásu a pobyt v ráji po soudném dni. Politickým záměrem je vytvoření spravedlivé společnosti a islámského státu. Proto, aby mohl věřící dosáhnout obou cílů je třeba následovat *šejcha* Jásína a jeho *džamá'a* společně s postupy a koncepty, které mají co nejlépe posloužit nejdříve jednotlivci a následně celé společnosti. Vše je sepsáno a vysvětleno v knize *Prorocká cesta (Al-minhadž al-nabawí, La voie prophétique)*. Jde o příručku, vzdělávací program pro členy a sympatizanty *Al-adl wal-ihsán*. Forma, jakou je kniha napsána opět odráží kombinaci obou Jásínových přístupů. Nepodobá se kázáním *ulamá* nebo *salafijským fatwám* ani nepřekračuje hranice přijatelnosti *súfismu*, a tudíž slučuje v sobě mystiku s islámským právem.²¹⁴ Nastudovat a řídit se *Al-minhadž al-nabawí*, společně s další doporučenou četbou, je povinností každého adlisty.²¹⁵ Jak je uvedeno na oficiálních stránkách „*metoda cílí na člověka*,“²¹⁶ který má prostřednictvím tří fází víry vytvořit své propojení s Bohem.²¹⁷ První je

²¹² ZEGHAL, M.: c.d., s. 161.

²¹³ *The Method.* Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_EN&m=1&sm=11. (18.3.2010)

²¹⁴ BELAL, Y.: c.d., s. 176-177, 179.

²¹⁵ TOZY, M.: c.d., s. 207, 211.

²¹⁶ "The method addresses man."

The Method. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_EN&m=1&sm=11. (18.3.2010)

²¹⁷ *The Method.* Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_EN&m=1&sm=11. (18.3.2010)

islám, následuje *imán* (víra) a nejvyšší je *ihván* (dobročinnost).

Na úrovni *islámu* se nachází praktikující muslim dodržující islámské právo.²¹⁸ Ve druhé fázi je třeba postavit uctívání a morálku na stejnou úroveň a splnit jednotlivé aspekty *imánu*, které umožní věřícímu dosáhnout nejvyššího stupně.²¹⁹ Těchto aspektů je celkem 77 a jsou seřazeny do deseti ctností. Jedná se o to, jak se má věřící chovat vůči ostatním, ale i k sobě samému. *Ihván* má tři významy, mezi něž patří zdokonalování se ve svých činech (práce, škola, rodina, apod.), pomáhání ostatním a dosažení nejvyšší fáze duchovna.²²⁰ Jde o dokonalost víry. Věřící nemůže této fáze dojít sám, a proto potřebuje průvodce, který mu umožní dosáhnout požadovaného vztahu mezi ním a Bohem.²²¹ Jde o samotnou osobu duchovního vůdce, jakožto nositele všech nezbytností k vytváření daného vztahu. Zároveň se jedná o metodu, kterou Jásín používá k vedení věřících.

Touto je následování (*suhba*), která je společně s *džamá'a* první ze ctností *imánu*. Následování znamená vzdělávání se, učení se od nejlepšího možného vzoru, protože vzdělanci v islámském právu a svatí jsou pokračovateli proroka a pokud žáci budou vyhledávat jejich přítomnost a napodobovat jejich chování, bude možné dojít k obnově muslimské obce (*umma*).²²² Zde je důležité i společné prožívání uvnitř hnutí, což umožňuje odpoutání se od materiálního světa a kolektivní prožívání náboženství.²²³ To posiluje hnutí i *ummu* a pouto je ještě více umocněno, pokud člověk musí opustit své zázemí (jelikož nebylo dostatečně duchovně čisté), aby se mohl účastnit svého spirituálního obnovení.²²⁴ Následování má i politický rozměr, který vychází z mystického.²²⁵ Má-li totiž *šejchův* žák následovat svého učitele a

²¹⁸ *Methodic Concepts*. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_concept_EN&m=1&sm=13. (18.3.2010)

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

²²² *Affluents of Imán*. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=affluent_iman_EN&m=1&sm=14. (18.3.2010)

²²³ BELAL, Y.: c.d., s. 174-175.

²²⁴ LAUZIÈRE, H.: c.d., s. 245-246.

²²⁵ BELAL, Y.: c.d., s.181.

napodobovat jeho chování, dostane se takto i do oblasti *džihádu*.

Ten v překladu znamená „úsilí“ a v Jásínově pojetí zahrnuje organizaci, vzdělávání a aktivní zapojení se.²²⁶ V žádném případě se nejedná o násilný boj. Bojovník ve jménu islámu (*mudžahíd*), který vykonává *džihád* je ten, kdo usiluje o dobro *ummy* nenásilně, díky čemuž je Jásínův *džihád* „kontrolovanou vůlí a organizovaným úsilím,“ kdy věřící bojuje nejdříve proti svému egu a následně proti nespravedlivé vládě a ku spravedlivé společnosti.²²⁷ Na prvním místě je zde opět jednotlivec, který musí být aktivní ve svém nitru a „bojovat“ vzdáním se některých ze svých zvyklostí nebo prostředí, aby tak mohl lépe procítit víru. V zásadě adlista skrz *džihád* naplňuje své povinnosti k postupu mezi jednotlivými fázemi víry. Ale nejen to. Uved'mě například studenta, který se na jednom ze setkání zpovídal, že nemá dostatek času, aby mohl vykonávat veškeré modlitby a další přikázané praktiky společně se studiem.²²⁸ Pokud je tento muž schopný uvědomit si důležitost upřednostnit vykonávání všech náboženských povinností, pak může postupovat na pomyslných stupních víry a duchovna.

A právě každý takový jednotlivec tvoří základ naplnění Jásínovy představy o společnosti. Skrze vzdělávání věřících vznikne nejdříve komunita věřících, následovat má islámský stát a nakonec *chalífát*.²²⁹ Toto uspořádání státu má odrážet podobu vlády, jež následovala po smrti proroka Mohameda. Tehdy se vlády ujímali panovníci zvolení metodou vzájemné konzultace (*šúrá*). Vládce, který nezíská podporu obyvatel, nemá legitimitu a ujme-li se moci, lidé mají právo se mu postavit a svrhnout jej. Takto Abdusalám Jásín obhajuje islámskou revoluci (*qawma*), která ale neprobíhá násilnou formou.²³⁰ Jen legitimní vláda

²²⁶ *The Method.* Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_EN&m=1&sm=11. (18.3.2010)

²²⁷ *Methodic Concepts.* Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_concept_EN&m=1&sm=13. (18.3.2010)

The Guide. Yassine.net, <http://yassine.net/en/Default.aspx?article=guide&m=1&sm=8>. (18.3.2010)

²²⁸ BELAL, Y.: c.d., s. 170.

²²⁹ *The Method.* Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_EN&m=1&sm=11. (18.3.2010)

²³⁰ *Methodic Concepts.* Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_concept_EN&m=1&sm=13. (18.3.2010)

může zajistit spravedlivou společnost. Oproti těmto politickým konceptům používá *šejch* Jásín i mystické.

Sem patří *zikr* neboli opakování božích jmen. Několikrát během dne tak věřící vícekrát za sebou předřiká konkrétní slovo nebo větu, podle toho, jak určí duchovní vůdce. Jásínovi stoupenci pronášejí vyznání víry (*šaháda*), která říká, že „není jiného Boha než Boha a Mohamed je jeho prorokem.“ (*Aš-hádu an la iláha il-alláh, wa aš-hádu anna Muhammadan rasúlu láh*). Je vyslovována buď jednotlivě anebo v kolektivu. Cílem ustavičného opakování je očištění duše, prosba o odpuštění, přiblížení se k Bohu, celkově tak vede k posilování víry.²³¹ Má ale i svůj politický rozměr, což znamená, že věřící tak přijímá nadřazenost Boha a zákona, stává se jeho bojovníkem, čímž se v případě nabytí moci zavazuje aplikovat Boží zákon do všech společenských oblastí.²³² To ale platí pro všechny postupy Abdusaláma Jásína, ať už jsou od základu *súfijské* nebo politické, všechny směřují ke společnému cíli. Jejich teoretický základ i praktické využívání mají následky v podobě postu, jaký Abdusalám Jásín zaujímá v *Al-adl wal-ihsán* i na jeho vztahy se svými učenci. Přesněji řečeno jejich vnímání osoby *šejcha*.

Z výše zmíněného požívá *šejch* Jásín výsadní postavení. Stojí na vrcholu pyramidy *džamá'a*, odkud se množství rozhodovacích procedur významně snižuje.²³³ Vůdce rozhoduje o „*strategických cílech, zastupuje hnutí v zahraničí a hlavně je značkou exegetické produkce hnutí.*“²³⁴ Mimo to jmenuje regionální zástupce, odvolává místní zástupce a odmítá žádosti o kandidaturu na úrovni sekcí.²³⁵ Víceméně na všech úrovních tak má moc určovat, kdo bude rozhodovat, a vybrat tak sobě poslušného zástupce. V případě nutnosti nového vůdce jej volí nejvyšší orgán, Řídící

²³¹ BELAL, Y.: c.d., s. 170.
Affluents of Imán. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=affluent_iman_EN&m=1&sm=14. (18.3.2010)

²³² BELAL, Y.: c.d., s. 181-182.

²³³ TOZY, M.: c.d., s. 214-215.

²³⁴ Vlastní překlad. Originální text: "*C'est lui qui fixe les objectifs stratégiques, représente l'association à l'étranger et, surtout, donne le label à la production exégétique du groupe.*"

Tamtéž, s. 199.

²³⁵ Tamtéž, s. 199.

rada (*Mažlís al-iršád, Conseil d'orientation*) dvoutřetinovou většinou, tajným hlasováním, kdy kandidát nebo kandidáti jsou navrhováni nejméně čtyřmi členy Rady.²³⁶ Moc dává Jásínovi i princip následování, protože bez duchovního vůdce by nebylo možné vzdělávání členů ani jejich duchovní postup a hlavně dosažení dokonalosti víry a blízkosti Bohu. Kromě formálně nabytých pravomocí a pozice, hrají významnou roli samotní členové *Al-adl wal-ihsán*, a to jak oni pohlížejí na svého představitele.

Díky nim se Jásínovi dostává ještě významnějších přízvisek. Řadu z nich mohla napovědět podkapitola věnovaná vizím a snům adlistů. V nich představoval Abdusalám Jásín od zachránce až po prorokova společníka. Obecně je *šejch* mezi členy svého hnutí či jeho sympatizanty považován za svatého.²³⁷ I sám Jásín se staví do této pozice, a to ve vztahu ke králi Hasanovi II., když mu nabízí své vedení, přičemž Jásín by stál v pozici *súfijského* učitele a Hasan by byl žákem sloužícím svému duchovnímu vůdci.²³⁸ Je možné jej tak ale označit objektivně? Svátost v islámu není stejná jako v křesťanství. Protože zde chybí církevní hodnostáři, kteří danou osobu kanonizují, přichází svatořečení z uznání komunity, tedy směrem od spodu nahoru (bottom up).²³⁹ Tento „přítel Boha“ (*walli Allah*, plurál *awlija*), jak bývají svatí v islámu nazýváni, si získává podporu svou blízkostí u Boha, od něhož odvozuje svou moc a autoritu, díky které může zastupovat jednotlivce a vytvářet tak vztah následování a propojení mezi oběma světy.²⁴⁰ Jak víme z výše zmíněného, Abdusalám Jásín staví své politické i spirituální vedení *Al-adl wal-ihsán* na konceptu následování, který se zakládá na jeho schopnostech a úzkém navázání na Boha. Zároveň je splněna i podmínka, aby jej tak vnímala komunita. Z pohledu stoupenců a fungování *šejchovy džamá'a* je Jásín svatým mužem svého náboženství. Kromě toho disponuje i dalšími vlastnostmi mající za následek jeho uctívání.

²³⁶ TOZY, M.: c.d., s. 207.

²³⁷ MUNSON, H., Jr.: c.d., s. 172.

²³⁸ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 18-19.

²³⁹ Tamtéž, s. 2-3.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 2-3.

Samozřejmě sem patří jeho víra, to, že nemá strach ze smrti, ale i názory, že vykonává zázraky, kam se počítá i jeho dopis Hasanovi II., protože přežil, ale i skutečnost, že jej jeho následovníci zdraví a uznávají stejným způsobem jako krále.²⁴¹ Například mu adlisté při přivítání políbí ruku. Zároveň je připodobňován proroku Mohamedovi, protože má svoje společníky (jsou organizovaní v *Mazlís al-iršád* a *Mazlís ar-rabáni*), nebo velebení *šejcha* Jásína a členů rodiny.²⁴² Adlisté tak chodí Jásína nadšeně vítat na letiště nebo za jeho jméno přidávají přízvisko „ať je s ním Bůh spokojen“ (*Radi Alláhu anha.*), které symbolizuje úctu k dané osobě. Přesto se zejména vedení snaží zdůraznit, že osoba Jásína nemá být a není uctívána, že Jásín není svatým, ale jde o vyjádření poslušnosti stoupenců *Al-adl wal-ihsán* vůči svému vůdci.²⁴³ Opět, podobně jako v případě snahy utišit povyk kolem povstání předpovídaného na rok 2006, se tak vedení snaží částečně potlačovat duchovní rozměry hnutí. „Tutlání“ kontroverzních projevů některých členů může být pokusem o větší racionalizaci hnutí. Snad z obavy, aby tak nebyla zdiskreditována politická část. To dokazuje i celkový vývoj *džamá'a*. Neúspěch všech Jásínových pokusů o zvrát v zemi, společně s liberalizací, novými aktéry politické scény, včetně několika islamisticky orientovaných, a fakt, že druhý dopis víceméně nebyl *súfijského* rázu, ukazují oslabování svátosti i mystiky Abdusaláma Jásína.²⁴⁴ To je otázkou budoucího směřování *Al-adl wal-ihsán*, od kterého se bude odvíjet, zda si udrží svůj dosavadní vliv.

4.2 ORGANIZACE HNUTÍ

Uspořádání hnutí *Al-adl wal-ihsán* je velmi složité. Rozděluje se na skupiny podle politického nebo duchovního zaměření, jejichž součástí

²⁴¹ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 14-15.

²⁴² BENNANI, D.: c.d..

²⁴³ TOZY, M.: c.d., s. 214-215.

²⁴⁴ ZEGHAL, M.: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*, s. 20-22.

jsou četné, konkrétně zaměřené podskupiny. Zároveň funguje od lokální, přes regionální až ke státní úrovni v čele samozřejmě s Abdusalámem Jásínem. Struktura je hierarchizovaná. Rozhodovací pravomoci a procedury náleží kromě *šejcha* nejvyšším orgánům. Základní stavební jednotkou Skupiny je rodina (*usra*) mající od dvou do desíti členů a také název s určitou symbolikou, jejíž význam musí znát.²⁴⁵ Tři až deset rodin je sdruženo v sekci (*šuba*), které má radu v čele se zástupcem (*naqib*), který organizuje různé aktivity, exkurze, dvakrát měsíčně setkání ke studiu *Al-minhádž al-nabawí*, přičemž o všem připravuje zprávu o činnosti sekce.²⁴⁶ Sekce v počtu tří až sedmi jsou organizovány v Regionální radě pod vedením regionálního zástupce (*naqib nahiya*).²⁴⁷ Na vrcholku stojí Řídící rada (*Mažlís al-iršád*) se šesti členy. Existují však další, specializované skupiny: Politický kruh, Duchovní rada, Poradní rada, studentské rady a rady profesorů a učitelů.

Duchovní radu (*Mažlís ar-rabáni*), která není oficiálně nikde uvedena, vytvořil Abdusalám Jásín, aby si tak udržel svou absolutní vládu, tak, že zde je držitelem veškeré moci v radě, která je zcela nezávislá na ostatních skupinách hnutí.²⁴⁸ Vznikla ve stejnou dobu jako politický kruh, v jehož čele nestojí *šejch* Jásín, který se tak mohl cítit ohrožen novým orgánem hnutí, a proto následoval vznik jeho výsostné rady. Studentské rady, které mají i vlastní *Chartu*, spolupracují s regionálními zástupci, kteří jim pomáhají s praktickými záležitostmi (bydlení, doprava, knihovny, apod.) a hlavně společně organizují náborové akce.²⁴⁹ A zatímco studenti členy získávají, učitele je dál vzdělávají. Mají *Chartu aktivisty*, která jim mimo jiné ukládá povinnost přivést 30 nových členů a zároveň díky svým pracovištím umožňují Komunitě šířit se po celém území Maroka, zejména na venkov.²⁵⁰ Politický kruh má podobu politické strany, díky čemuž by se mohl

²⁴⁵ TOZY, M.: c.d., s. 199-200.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 200.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 200.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 224-225.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 201-202.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 202.

účastnit politické soutěže s ostatními stranami.²⁵¹ Jak by napovídá název, nejde o orgán čistě politický. Nejedná se zde o ideologie, ale funkční záležitost propojující spirituální i politické záležitosti prostřednictvím výchovy aktivistů, provádění výzkumů, komunikace s dalšími aktéry politické scény a přípravy Islámské Smlouvy.²⁵² Hlavním důvodem ke vzniku Politického kruhu je uvedena neudržitelná situace v zemi společně s možností většího zapojení členů nebo podporovatelů do dění a jako příprava na vytváření islámského státu.²⁵³ Aby byla výchova adlistů co nejefektivnější, je kruh dále rozdělen, aby tak lépe odpovídal požadavkům jednotlivých společenských skupin, ve kterých *Al-adl wal-ihsán* působí. Orgán je rozdělen do následujících sekcí: ženská, mládežnická a odborová. Ve vedení ženské sekce stojí Nadia Jásín, šejchova velmi populární dcera. Kromě sekcí jsou součástí Poradenství pro výzkum. Politický kruh pracuje i na regionální úrovni. Celková organizace odráží snahu být masovým hnutím, aby se mohlo prohlásit za zastávce zájmů občanů Maroka. Zároveň ale přetrvává záměr udržet centralizovanou strukturu. Tuto podobu získalo hnutí s ohledem na své cíle, vývoj i sílu a podobu členské základny.

Tu tvoří z velké části studenti a učitelé. *Al-adl wal-ihsán* je aktivní v univerzitních městečkách, například na Univerzitě Hasana II. v Casablance, ale podporu se snaží získávat i mezi středoškoláky. Mimo ně, se jedná i o právníky nebo inženýry - obecně střední třída, laikové bez náboženského vzdělání.²⁵⁴ V mnoha zemích jde o voliče levice, zejména u studentů. *Džamá'a* je schopná přebírat sympatizanty levicových stran svým programem a aktivitami. Od 80. let došlo ke změně názvu, který v sobě zahrnuje myšlenku sociální spravedlnosti (*ihsán*, *bienfaisance*, dobročinnost) a řadu aktivit v oblasti sociálních služeb společně s náboženským vedením.²⁵⁵ Došlo také k oslabení levice takticky

²⁵¹ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 17.

²⁵² *The Political Circle*. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=political_circle_EN&m=1&sm=17 (18.3.2010)

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 15.

BELAL, Y.: c.d., s.166.

²⁵⁵ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 15.

COHEN, S. – JAIDI, L.: c.d., s. 108.

směřovanou politikou státu neúspěchem propojení levicové politiky s islámem a selháním komunismu ve východní Evropě nebo socialismu v arabských zemích.²⁵⁶ Zde jsou důležité demonstrace, které hnutí pořádá na podporu svých členů, lidských práv nebo Palestinců. Takto lze snadno získat hlasy obyčejných lidí. Jásín svým způsobem nabízí alternativní řešení. Aktivita jsou cíleny na skupiny obyvatel, kterým se nedostává dostatečné pozornosti státu jak z pohledu těchto obyvatel, ale i obecně. Toto řešení spočívá v reálné materiální pomoci i duchovním rozměru. Jásínův islám se stává možností seberealizace. To se projevuje v případě studentů, kdy zejména u absolventů a mladých lidí jsou problémy najít si práci.²⁵⁷ Zatímco očekávají pomoc od státu, nedostává se jí a někteří z nich jsou ochotni si ze zoufalosti sáhnout na život.²⁵⁸ Možnost, že by se stali hrozbou pro režim v podobě alžírského scénáře²⁵⁹ není příliš reálná. Přestože Jásín usiluje o změnu politického systému pomocí revoluce (*qawma*), velmi jasně a opakovaně se vyjadřuje proti násilnému postupu. Navíc doposud žádná z jeho výzev nebyla uskutečněna. A právě nenásilné jednání se může jevit blízké podporovatelům *Al-adl wal-ihsán*. Obecně také lidé věří, že prostřednictvím islámu, způsobem života podle kázání Koránu, zajistí lepší podmínky nejen pro budoucí společnost.²⁶⁰ Přestože je Jásínova rétorika radikální z pohledu státu, pro běžné obyvatele Maroka může být vhodnou volbou vstříc lepšímu životu. Podpora výše zmíněných skupin může mít i svou praktickou stránku. Způsob strukturace hnutí a organizování života jednotlivých členů vyžaduje velké množství času. Vzhledem k tomu není podoba členské základny zářející, protože skloubit rodinný život s „obětováním se“ *Al-adl wal-ihsán* je nesnadno proveditelné.

Denní program každého adlisty je velmi nabitý, i když nepočítáme studium nebo práci, kterou vykonává. Program je

²⁵⁶ MUNSON, H., Jr.: c.d., s. 174.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 173.

²⁵⁸ ALI, Siham – CHERKAOUI, Naufel: *Le problème des diplômés chômeurs au Maroc revient au devant de la scène*. Maghreb.com, 3.6.2010. <http://www.maghreb.com/cocoon/awi/xhtml1/fr/features/awi/features/2010/06/03/feature-02> (13.6.2010)

²⁵⁹ MUNSON, H., Jr.: c.d., s. 173.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 174.

koncipován tak, aby co nejvíce přimknul členy k hnutí. Každý dostane résumé *Al-minháđž al-nabawí*, podle nějž je stanoven přísný časový rozvrh duchovních, politických a náboženských aktivit a vzdělávání.²⁶¹ modlitby a četba Koránu před svítáním, včetně ranní modlitby v mešitě; *zíkř* po každé modlitbě a navíc třikrát denně 15 minut; evaluace dne před usnutím; dvakrát týdně půst; jednou až dvakrát měsíčně doporučená návštěva hřbitova; třikrát týdně vzdělávací program v rámci rodiny (*usra*) trvající okolo dvou hodin, zatímco jedno ze setkání probíhá v průběhu noci, kdy společně přeruší půst a modlí se; vzdělávání, které probíhá v oblastech náboženství, historie, cizí kultury (Korán, *hadísy*, islámské právo, prorok a jeho společníci); jednou do měsíce mimoměstské exkurze, setkání členů rodiny ke společným sportovním aktivitám, modlitbám, vzdělávání se, cvičení v zapamatování si Koránu, improvizovaným kázáním nebo islámskému zpěvu. Pokud je člen povoláním učitelem musí jednou měsíčně uspořádat vzdělávací setkání, dvakrát do roka exkurzi a pomáhat studentům majícím problémy.²⁶² Všechny aktivity musí být předem naplánované bez možnosti iniciativy jednotlivých členů a samozřejmě ke kontrole vedením.²⁶³ Velmi oblíbená jsou nedělní setkání se *šejchem* Jásínem a jinými členy hnutí ve vile *Al-adl wal-ihsán*. Zde je hlavním „lákadlem“ osobní setkání s duchovní autoritou. Většina aktivit probíhá na úrovni rodin, a jelikož jich je takové množství, tak skutečně jako rodina fungují. Zároveň ale probíhají setkávání s dalšími jednotkami. Díky častým setkáním získávají vztahy na intimitě skrze společně prováděné modlitby, sdělování si svých duševních zážitků, ale i běžných problémů ze života a jejich společným řešením. Aktivity se liší svým charakterem a zahrnují i zábavnou stránku. Takže například jedna z exkurzí zcela nahradí rodinný výlet. Takto vznikají silné vazby, které dávají *džamá'a* velkou sílu. Na jedné straně soudržná členská základna a na druhé centrální vedení prozatím prosté problémů s hledáním konsenzu.

²⁶¹ TOZY, M.: c.d., s. 202-206.

²⁶² Tamtéž, s. 204.

²⁶³ Tamtéž, s. 202-203.

Sílu umocňuje i fakt, že každý jednotlivý člen také musí pronést přísahu před Abdesalámem Jásínem, že bude následovat jeho učení.²⁶⁴ Zároveň musí projít jakousi „bezpečnostní prověrkou“, zda je schopný účastnit se i tajných akcí.²⁶⁵ Jelikož si hnutí zakládá na finanční nezávislosti, jsou povinné finanční příspěvky, které odráží možnosti konkrétního adlisty.²⁶⁶ každá sekce vybírá povinný desátek od svých členů, který je určitým procentem z platu člena; druhou možností jsou dobrovolné, ale pravidelné dary, které se vybírají na úrovni rodin a slouží jako pomoc potřebným (nemocní, nezaměstnaní, věznění). *Al-adl wal-ihván* disponuje příjmy i z dalších oblastí. Jde o částky získané z prodeje knih, videokazet, fotografií, obchodování s islámskými produkty nebo z vystoupení zpěváků (islámského zpěvu) na svatbách či pohřbech.²⁶⁷ Za to je umožněn podle duchovního rozvoje a chování postup do vyšších pozic v rámci *džamá'a*. Všichni členové jsou pod dohledem svých nadřízených z působení v hnutí i v osobním životě a až podle doporučení může být daný adlista povýšen.²⁶⁸ Tyto přísné podmínky opět nahrávají soudržnosti skupiny. Pokud je osoba schopná je přijmout se svým vstupem, pak může být přísaha použita proti ní. Celkově ji ale mašinerie veškerých procesů bude tlačít k většímu a většímu odevzdání se.

4.3 NADIA JÁSÍN

Muslimka, matka, aktivistka. Nejen tím je dcera *šejcha* Abdussaláma Jásína Nadia. Je jedním z vrcholných členů *džamá'a*, jeho neoficiální mluvčí, vedoucí ženské sekce. Zastánkyně ochrany lidských práv a svobody slova. Republikánka v Maroku, kde osoba panovníka je posvátná. Za což je již dlouhých pět let stíhaná. Nadia Jásín má mnoho podob, které v sobě kombinují základní principy učení duchovního vůdce hnutí. Přesto není kopií svého otce, ale svébytnou osobností s vlastními

²⁶⁴ BELAL, Y.: c.d., s. 172.

²⁶⁵ TOZY, M.: c.d., s. 206.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 212-214.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 213-214.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 206.

postoji, které mají sílu a vliv nejen v rodné zemi.

Nejdříve jako dcera státního zaměstnance a v té době ještě „prozápadniho“ Abdusaláma Jásína studovala Nadia na francouzských školách. Zlomovým bodem jejího života bylo zatčení jejího otce po zaslání první z jeho vytýkavých zpráv Hasanu II. a následné roky, během kterých režim z jejího otce dělal pomatence. Její otec je pro ni nejen rodičem, ale i duchovním vůdcem a cestou k intenzivnější víře.²⁶⁹ Ode dne zatčení *šejcha* Jásína se tehdy 15-ti letá Nadia odhodlala stát při svém otci a bojovat proti režimu, aby tak vylepšila politickou situaci Maroka. Přestože je islamistkou, její kritika vychází z náboženství jen potud, pokud je stoupenkyní islámu. Neoznačuje krále za špatného muslima. Kritizuje jeho postupy a celkové fungování státu, které označuje za nedemokratické, navzdory mnohým prohlášením a slibům o demokratizaci království. Její kritika je laická. Neboť takové je i její vzdělání. Nadia neprošla islámským vzděláním v žádné z renomovaných ani méně prestižních tradičních škol. Je absolventkou politologie. Její muž Abdulláh Šibány je ekonom. Nadia Jásín se staví proti stávající podobě autoritářského režimu a chce jej nahradit režimem demokratickým, který by fungoval spravedlivě a zajistil potřeby všech občanů. Jejím cílem je politický a ekonomický rozvoj, posílení demokratických hodnot jako svoboda slova, práva žen, lidská práva. Zasazuje se o univerzální hodnoty. Ale jelikož je muslimkou, věří v „nadřazenost“ islámu a univerzální hodnoty odvozuje ze své víry. Tu vidí jako zdroj změn, které by měly být uskutečněny, aby se Maroko stalo demokratickou zemí, která umožní svému lidu jít správnou cestou jak káže většinové náboženství v zemi, islám. Narozdíl od svého otce se více soustředí na Západ a jeho vnímání a postupům vůči Blízkému východu a jeho většinovému náboženství. Zobrazuje islám univerzálněji a obhájí jej i pokud jde o snahy vytváření demokratické společnosti. Díky tomu může být pro Západní svět Nadia Jásín a její myšlenky čitelnější a

²⁶⁹ YASSINE, Nadia: *Nous sommes une école de pensée*. Le Soir, 6.7.2008. http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.134.88.Nous_sommes_une_école_de_pensée (27.6.2010)

předvídatelné. Sama Nadia se označuje islamistkou, ve smyslu islámské opozice, ale nikoliv radikální.²⁷⁰ Učení a cíle své i hnutí *Al-adl wal-ihsán* často prezentuje v Evropě nebo Spojených státech amerických na univerzitách a konferencích, které se věnují tématům islámu, společnosti a politiky arabského a muslimského světa. Její výstupy je možné nalézt jako videa na Youtube.com nebo v písemné podobě na jejích osobních stránkách (www.nadiayassine.net). Zde je její životopis, rozhovory poskytnuté médiím, řada článků týkajících se politických konceptů i čistě záležitostí víry. Texty vztahující se k životu proroka Mohameda a jeho manželkám, vyjádření k postavení a chování žen v islámu, reakce na dění na Blízkém východě, zejména co se týče izraelsko-palestinského konfliktu. A v neposlední řadě i průběh soudního procesu. Po svém otci je jedinou s vlastními oficiálními stránkami. A také jeho druhou nejvýraznější osobou. Způsob vnímání a „uctívání“ Abdusaláma Jásína se značně projevuje i u jeho dcery.

Nadia Jásín mnohem více představuje politický rozměr hnutí. V mnoha svých projevech se vyjadřuje k pojmu „islamismus“ a jejím cílem je vysvětlení historie pojmu, aby bylo možné jej správně chápat. Jde o termín, který vznikl již dříve před 11. zářím, které Nadia Jásín označuje za den vzniku nových mezinárodních vztahů, protože je produktem autoritářské vlády a sekularizace, která započala s dynastií *Umajjovců*, dále kolonizace a vytvoření vnějšího nepřítele a nakonec globalizace a neokolonizace současnosti, které vytváří krizi identity.²⁷¹ Islamismus nevznikl v muslimských zemích jen z islámu samostatně, ale jde o komplexní a různorodý směr vzešlý ze střetů Západu s Blízkým východem i bohatého Severu s chudým Jihem.²⁷² I 11. září je podobně

²⁷⁰ MONJIB, Maati: *Je ne me reconnais pas dans l'étiquette militante islamiste*. Universitaire, 14.1.2010. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article,13,134,76>. (28.6.2010)

²⁷¹ YASSINE, Nadia: *Entre Jihadisme et Occidentalisme, nouvel affrontement des blocs ou renaissance Méditerranéenne*. Nadiayassine.net, 8.2.2010. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article,13,131,270>. *Entre Jihadisme* (27.6.2010)
YASSINE, Nadia: *Justice et Spiritualité: théorie et pratique (1/2)*. Nadiayassine.net, 7.1.2010. <http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article,13,133,55>. *Justice et Spiritualité* (27.6.2010)

²⁷² YASSINE, N.: *Entre Jihadisme et Occidentalisme, nouvel affrontement des blocs ou renaissance Méditerranéenne*.

jako islamismus hodně skloňováno. Kromě jeho zlomového charakteru je Nadiou viděn jako ospravedlnění, záminka neokolonialismu, tedy dominantního postavení politických a ekonomických cílů Západu v čele s USA.²⁷³ Tento „den D“ je příčinou zaměňování islamismu s islámem, jeho negativní chápání, spojování s terorismem, přičemž významnou roli zde hrají masová média v roli manipulátorů veřejného mínění.²⁷⁴ A právě od toho chce Nadia Jásín islamismus očistit a dát mu šanci podílet se na politikách států s většinovým muslimským obyvatelstvem. Ne každé hnutí, které je islamistické je nutně spojeno s radikálními či násilnými postoji. Přičemž Nadia Jásín představuje hnutí *Al-adl wal-ihsán* jako nenásilnou skupinu lidí propojených vírou v islám. Jejím cílem je, aby s islamistickými hnutími a stranami docházelo k dialogu a byly brány jako jedni z aktérů vytváření demokratického fungování dané země.²⁷⁵ Islám představuje možnost jak mobilizovat občany a zároveň je řešením problémů společnosti. Je „*nositelem naděje pro utlačované*,“ jako jednotící síla proti neokolonialismu nebo jako morální základ pro boj s korupcí apod.²⁷⁶ Z části se jedná o kroky, které je nutné učinit, aby v zemi zavládl demokratický režim.

Model reprezentativní demokracie je podle Nadie Jásín zcela slučitelný s islámem, pokud je splněna podmínka různorodosti.²⁷⁷

-
- ²⁷³ Tamtéž.
YASSINE, Nadia: *Préface du livre: "Toutes voiles dehors" (1/2)*. Nadiayassine.net, 16.10.2001. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.132.37>, (27.6.2010)
YASSINE, Nadia: *L'islamisme entre l'étymologie et la Realpolitik*. Nadiayassine.net, 18.2.2010. <http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.131.418>, (27.6.2010)
- ²⁷⁴ YASSINE, N.: *L'islamisme entre l'étymologie et la Realpolitik*.
YASSINE, N.: *Entre Jihadisme et Occidentalisme, nouvel affrontement des blocs ou renaissance Méditerranéenne*.
- ²⁷⁵ YASSINE, Nadia: *Préface du livre: "Toutes voiles dehors" (2/2)*. Nadiayassine.net, 16.10.2001. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.132.37>, (27.6.2010)
YASSINE, Nadia: *Il faut que les et les intellectuels apprennent à dialoguer*. Nadiayassine.net, 15.1.2010. <http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.131.162>, (27.6.2010)
- ²⁷⁶ YASSINE, Nadia: *Seul un effort conjugué de toutes les forces vives de la Nation peut sortir le Maroc de la crise*. Nadiayassine.net, 18.7.2008. <http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.134.70>, (27.6.2010)
YASSINE, N.: *Il faut que les et les intellectuels apprennent à dialoguer*.
- ²⁷⁷ YASSINE, Nadia: *Réforme Démocratique au Moyen-Orient du point de vue de l'Opposition -3-*. Nadiayassine.net, 15.10.2008. <http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.133.68>. Réforme Démocratique au Moyen-Orient (27.6.2010)

Zároveň se podle ní republika a *chalífát* vzájemně nevylučují, protože *chalífát* může nabývat různých podob.²⁷⁸ Aby jí mohlo být dosaženo je třeba splnit několik podmínek:²⁷⁹ existence demokratické kultury vycházející z aktivní občanské společnosti a silného státu; podpora demokratického směřování od jiných států, bez vnucování nebo kladení podmínek; volby; podpora náboženských a univerzálních hodnot dané země, nikoliv prosazování hodnot Západu. Základem je zde opět společnost, respektive jednotlivce, po němž je vyžadována aktivita a podpora změny. Aby ale tuto svou roli mohl naplnit, musí se mu dostat vzdělání, a proto je jednou ze základních překážek negramotnost, kterou je třeba cíleně odstraňovat.²⁸⁰ Ve vzdělávání je kladen důraz na vysvětlení historie, nenásilnou formou aktivit hnutí, představuje totiž duchovní základ obnovy jednotlivce.²⁸¹ Tyto znalosti jsou základem, který umožní správné uvažování jednotlivce o svých činech, o podobě společnosti a jejím fungování. Umožní také využívání konceptu, který nebyl u *šejcha* Jásína stěžejním. Jedná se o *idžtihád*, který je užíván v situacích kdy, se Korán přímo nevyjadřuje k určité skutečnosti, protože ta v době jeho seslání nebyla známa. *Idžtihád* tak má dát právní vyjádření, názor, jak se má k dané záležitosti přistupovat. Osoby zabývající se *idžtihádem* jsou *mudžtahidové*. V podání Nadie Jásín se mu ale dostává širšího rozměru. Nevztahuje se pouze na znalce práva, ale na každého muslima. Přesněji na toho, který usiluje o správnost a hloubku své víry, uvažuje o ní a není jen bezduchým následovatelem.²⁸² Cílem *idžtihádu* je i v měnícím se světě zůstat na správné cestě a v blízkosti Boha a je správné jej používat,

²⁷⁸ YASSINE, Nadia: *Le régime veut nous faire perdre notre crédibilité en nous impliquant dans un jeu politique stagnant dont il tire les ficelles*. Assahifa, 11.12.2006. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.134.83>. (28.6.2010).

²⁷⁹ YASSINE, N.: *Préface du livre: "Toutes voiles dehors" (2/2)*.

²⁸⁰ YASSINE, N.: *Préface du livre: "Toutes voiles dehors" (2/2)*.

YASSINE, Nadia: *Ce que la transitologie devrait noter*. Nadiayassine.net, 15.1.2010. http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.131.357,Ce_que_la_transitologie_devrait_noter (27.6.2008)

²⁸¹ YASSINE, Nadia: *Justice et Spiritualité: théorie et pratique (2/2)*. Nadiayassine.net, 14.1.2010. http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.133.56,Justice_et_Spiritualité (28.6.2010)

²⁸² YASSINE, Nadia: *L'ijtihad, la recherche de la bonne voie*. Nadiayassine.net, 8.1.2010. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.131.159>. (28.6.2010)

protože i prorokovi společníci jej využívali.²⁸³ Odvolání se na dobu, kdy žil prorok Mohamed, poskytuje silnou legitimitu k aplikování *idžtihádu*, a tak i výsledkům, které z této aplikace vzejdou. Jde o vlivný nástroj v rukou Nadie Jásín, který dodává pevné základy jejím názorům a postupům.

V roce 2005 se Nadia Jásín v jednom z arabsky psaných deníků (*Al-usbuija al-džadída*) vyjádřila ve smyslu, že republika je pro Maroko vhodnějším státním zřízením.²⁸⁴ Tento výrok jí až do současnosti zajistil obvinění z hanobení krále, osoby v Maroku nedotknutelné. Samotná Nadia mnohokrát zopakovala, že jde o její osobní přesvědčení, nikoliv o zájem *džamá'a*.²⁸⁵ Přestože předem správně předvídala reakci režimu, byla tato provokace cílem, protože se tak snažila podpořit svobodu slova a právo na vlastní názor.²⁸⁶ Zde se nabízí paralela s Abdusalámem Jásínem a jeho první z výzev Hasanovi II.. Jásín i jeho dcera si byli vědomi vážnosti svých činů z pohledu vládnoucí elity a předpokládali její reakci, jejíž následky pociťují až do současnosti. Oba kritizují stávající způsob vládnutí, jelikož se ale změnila doba, osoba panovníka i jeho kritika, není možné srovnávat obsah výtek, ale jen zjevnou vnější podobnost.

Přesto je dcera více obecná a nezaměřuje se na osobu krále, ale spíše na celé fungování Marockého království. Dědičná monarchie není pro zemi vhodná a neumožňuje rozvoj země. Její hlavní výtky se týkají snah vládnoucí elity působit dojem demokratického zřízení, zatímco skutečnost taková není, jde o „divadlo,“ včetně voleb.²⁸⁷ Jednotlivé instituce neplní svou roli, včetně politických stran, chybí opozice, zájmy

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Interview donné par Nadia Yassine à l'Hebdomadaire *Al Osbou'iya Al-Jadida*. Nadiayassine.net, 8.6.2005. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.15.169.142>. (29.6.2010).

²⁸⁵ EL HASSOUNI, Abdelmohsin: *Quand Nadia Yassine se dévoile*. Aujourd'hui le Maroc, 6.6.2005. <http://www.aujourd'hui.ma/couverture-details36411.html> (27.3.2010)

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ *Trois questions à... Nadia Yassine*. Le Monde, 29.6.2005. [http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.134.75.Trois questions a Nadia Yassine](http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.134.75.Trois%20questions%20a%20Nadia%20Yassine) (30.6.2010)

CAMPIOTTI, Alain: *La passionaria des islamistes veut soumettre M6*. Le Temps, 5.9.2007. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.134.86>. (30.6.2010)

občanů jsou přehlíženy a vše je ovládáno *machzenem*.²⁸⁸ Taková moc vede ke korupci a nepotismu.²⁸⁹ Dál Nadia označuje stát za policejní,²⁹⁰ používající silná represivní opatření a ideologickou manipulaci k udržování své moci.²⁹¹ To pramení z vlastní a otcovy zkušenosti i ze zkušeností mnohých dalších členů *Al-adl wal-ihsán*. Přestože je hnutí tolerováno, je i nadále sledováno. Účelem je jeho zdiskreditování, jak tvrdí jeho nejvýraznější žena.²⁹² Svě nasvědčuje i výše zmíněná skutečnost, že peníze z členských příspěvků putují i na pomoc uvězněných spolučlenů. Policejní zásahy proti Skupině nejsou výjimečné. Situace se ale výrazně zlepšila ve srovnání s vládou krále Hasana II.. Ideologická manipulace však přetrvává. Jásínova dcera tím má na mysli používání náboženství k legitimování svých činů, díky čemuž je vláda fakticky sekulární.²⁹³ Přestože role krále jako vůdce věřících naznačuje opak. Nadia Jásín zde chce zdůraznit rozpor mezi ideální formou vlády, kterou je období proroka Mohameda a čtyř následujících *chalífů*, kdy vládce byl vybírán lidem, s dědičnou monarchií, která si uzurpuje moc na základě své genealogie. Náboženství jim pak umožňuje „skrýt“ jakékoliv jednání. A jelikož je řada zmiňovaných problémů součástí Ústavy, je třeba začít u ní, má-li dojít ke změně.

Tato nová Ústava má nahradit autoritářský režim demokratickým a zajistit suverenitu lidu, skutečné rozdělení moci, stát práva a zajistit, aby systém fungoval jako reprezentativní.²⁹⁴ Zajímavé je, že narozdíl od jiných islamistů si Nadia Jásín nebere Korán jako ústavu. Korán povyšuje do role dohlázele ústavy i principu suverenity lidu, „*nebot' moc nenáleží než Bohu*.“²⁹⁵ Aby byla Ústava náležitá musí vzniknout demokraticky,

²⁸⁸ YASSINE, N.: *Seul un effort conjugué de toutes les forces vives de la Nation peut sortir le Maroc de la crise.*

²⁸⁹ YASSINE, N.: *Ce que la transitologie devrait noter.*

²⁹⁰ YASSINE, N.: *Nous sommes une école de pensée.*

²⁹¹ YASSINE, N.: *Justice et Spiritualité: théorie et pratique (1/2).*

²⁹² YASSINE, N.: *Seul un effort conjugué de toutes les forces vives de la Nation peut sortir le Maroc de la crise.*

²⁹³ YASSINE, N.: *Ce que la transitologie devrait noter.*

²⁹⁴ YASSINE, N.: *Seul un effort conjugué de toutes les forces vives de la Nation peut sortir le Maroc de la crise.*

²⁹⁵ "...car le pouvoir n'appartient qu'à Dieu...", vlastní překlad.

což si Nadia Jásín představuje jakousi národní debatou všech stran, a teprve až by tento prostředek selhal, má dojít k revoluci (*qawma*).²⁹⁶ Lidé mají mít možnost naučit se demokratickým hodnotám a fungování, správě veřejných věcí, aby viděli, že existuje i jiná možnost vládnutí, a mohli si vybrat tu formu, kterou upřednostňují.²⁹⁷ Je zde i důraz na politické vzdělávání a osamostatnění se jednotlivce, které doplňuje morální učení. Cílem všech těchto snah má být návrat ke Koránu, jeho učení i jeho síle působit jako jednotící prvek mezi různorodým obyvatelstvem, aby tak dal vzniknout legitimnímu a pevnému státu.²⁹⁸ Cílem je co nejvíce se přiblížit ideálu tak, jak je zobrazený v Koránu.

Přestože Nadia Jásín si bere posvátnou knihu za svůj základ i způsob, jak změnu provést, její projev je odlišný od jejího otce i různých hlasů zdůrazňujících neslučitelnost islámu a demokracie. Ona naopak prohlašuje, že zjevený model se v mnohém blíží republikánskému zřízení.²⁹⁹ Přitom neodmítá učení svého otce, které nadále zůstává důležitou součástí jejích představ o změně v Maroku. Přidává více politického rozměru, více racionality. Její řeč i představy jsou více současné, lépe pochopitelné i pro neislámskou společnost. Nadia Jásín je více univerzální, tak, jak si ona představuje. Odpovídá spíše na sociální a politické potřeby současné marocké společnosti. To může být výhoda do dalšího působení hnutí. Otázkou ale zůstává jak se situace vyvine až odejde duchovní otec *Al-adl wal-ihsán*. I jakou pozici zaujme Nadia Jásín.

4.4 BUDOUCNOST Hnutí

Jak bude vývoj *Al-adl wal-ihsán* pokračovat souvisí zejména s

YASSINE, Nadia: *Réforme Démocratique au Moyen Orient du point de vu de l'Opposition* -I-. Nadiayassine.net, 28.12.2009.
[http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.133.66.Réforme Démocratique au Moyen Orient](http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.133.66.Réforme_Démocratique_au_Moyen_Orient) (21.7.2010)

²⁹⁶ CAMPIOTTI, A.: c.d..

²⁹⁷ YASSINE, N.: *Seul un effort conjugué de toutes les forces vives de la Nation peut sortir le Maroc de la crise.*

²⁹⁸ Tamtéž.

²⁹⁹ Tamtéž.

podobou, kterou zaujímá i s vlastní organizací. Kombinace politického a duchovního rozměru tak, jak funguje v současnosti pochází od zakladatele hnutí, který působí jako pojítka obou směrů. Otázka co bude následovat po smrti *šejcha* Jásína je pro budoucnost *džamá'a* klíčová. Problémy v následnictví přináší doposud vedoucí úloha Jásína jako vůdce i jednotlivé skupiny vedení uvnitř hnutí. Jak se vše vyvine budeme s určitostí vědět až k situaci dojde. Zda bude *Al-adl wal-ihsán* schopné ji ustát jako problémy, kterými se potýkalo již dříve.

Kromě ustavičných sporů a konfrontací s režimem musela Skupina čelit výzvám, které nemusí nutně být ve spojitosti se státem, ale vychází zevnitř hnutí. To však není případ první situace, která mohla nepříznivě ovlivnit působení hnutí i životy jeho členů. V roce 2003 došlo v Maroku k teroristickému útoku. Zemi se až do té doby vyhýbaly, protože působila spíše jako základna pro zajišťování administrativních záležitostí.³⁰⁰ K útoku došlo 16. května v centru Casablanky. Zemřelo přes 40 osob včetně atentátníků. Po překvapivé události následovala silná reakce státu proti domnělým islamistickým radikálům. Tlak ještě zesílil, když se ukázalo, že mezi atentátníky na metro v Madridu roku 2004 byli i maroťtí občané. Zatímco někteří otevřeně tyto násilné činy podpořili, čelní představitelé *Al-adl wal-ihsán* je označili za tragédii, rázně odsoudili terorismus a násilí jako neslučitelné s islámem a univerzálními hodnotami lidstva.³⁰¹ Setrvání na jednom ze svých základních kamenů jistě sehrálo důležitou roli v udržení si vlastní pozice. K tomu přispěl i postup státu, který, přestože byl tvrdý proti islamistickým uskupením, se Komunitu dotknul méně, a to díky odmítání násilí i neoficiální pozici hnutí, která zabránila uplatnění některých zákonů proti ní.³⁰² Reakce státu byla rychlá. Parlament přijal zákon proti terorismu, který podle lidskoprávních organizací pojímá terorismus široce, a proto je podle nich oficiální čísla zadržených zveřejňovaná vládou v této záležitosti nutné

³⁰⁰ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 9.

³⁰¹ CHMIROU, Youssef: *La patte blanche de Yassine*. Maroc Hebdo International, 20-26.6.2003. http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives_563/html_563/lapatte.html (2.7.2010)

³⁰² CHMIROU, Y.: c.d..

zdvoj až ztrojnásobit.³⁰³ V takovém případě by bylo v marockých vězeních až okolo 3000 zatčených v důsledku útoku. Mohamed VI. se svým postupem částečně navrátil do dob svého otce, jelikož docházelo k únosům, plošnému zatýkání nebo mučení.³⁰⁴ Mnohem více byla zasažena islamistická strana PJD. Vláda i Ministerstvo spravedlnosti dokonce žádali její rozpuštění.³⁰⁵ To se nakonec nestalo a PJD v zatím posledních volbách roku 2007 získala ještě větší podporu. Vzhledem k učení *džamá'a*, vycházíme-li striktně z její teorie je účast na teroristických aktivitách vyloučena.

Další z obav vzestala v době, kdy se blížil konec roku 2006 a do té doby nedošlo k revoluci, kterou v jednom ze svých snů předvídal *šejch* Jásín. Stejně jako oba z jeho dopisů, neměla ani tato předpověď skutečný vliv na politiku v zemi. Zde se jedná spíše o otázku vztahu k vůdci a víře v jeho schopnosti. Na jedné straně běžní členové hnutí vzhlížející k němu s důvěrou, na straně druhé vedení snažící se tlumit zveřejňování vizí včetně očekávání z nich pramenících. Nadia Jásín v jednom ze svých článků zdůraznila, že sny nejsou základem hnutí a že uskutečnění *qawmy* je v rukou Božích (*inšállah*).³⁰⁶ Velmi elegantně přesunula odpovědnost z hnutí tak, že není možné ji jakýmkoliv způsobem vymáhat. Nakonec k žádné radikální změně ve fungování marockého politického systému za pomoci adlistů nedošlo. A ani hnutím to nijak významně neotřásl.

To se ale nedá říct o situaci, která nastala roku 2008. Tehdy se viditelně zhoršil zdravotní stav duchovního vůdce a v *džamá'a* se začala ozývat otázka následnictví a budoucnosti organizace. Boj o moc započal mezi třemi skupinami vedení:³⁰⁷ První představuje rodina, Nadia Jásín s

³⁰³ SLYMOVICS, Susan: *Morocco's Justice and Reconciliation Commission*. In: MERIP Online, <http://www.merip.org/mero/mero040405.html> (2.7.2010)

³⁰⁴ HOWE, M.: c.d., s. 24.

³⁰⁵ MOHSEN-FINAN, Khadija: *Maroc: l'émergence de l'islamisme sur la scène politique*. Politique étrangère, 2005, č. 1, s. 79. http://www.cairn.info/resume.php?ID_ARTICLE=PE_051_0073 (2.7.2010).

³⁰⁶ YASSINE, N.: *Le régime veut nous faire perdre notre crédibilité en nous impliquant dans un jeu politique stagnant dont il tire les ficelles*.

³⁰⁷ EL HAMRAOUI, Mohamed: *Al Adl Wal Ihssane: Entre malaise et crise de succession*. La Gazette du Maroc, 11.4.2008. http://www.lagazettedumaroc.com/articles.php?r=2&sr=830&n=572&id_artl=16608 (21.7.2010)

L'activisme actuel d'Al Adl Wal Ihssane traduit-il une perte d'influence du modèle

manželem Abduláhem Šibánym; následuje Politický kruh, v jehož čele stojí Mohamed Abaddi a Mohamed Bašri; a nakonec Mohamed Mutawakil a Fataláh Arsalan, kteří předsedají Řídící radě. Stojí tak proti sobě dvě úrovně. Jednak jde o spor ohledně duchovního a politického rozměru. A poté o následnictví rodinných příslušníků proti zbytku vedení. Kromě vnitřních mocenských rozbrojů se hnutí potýká i s dalšími problémy, které jsou neméně závažné a vzájemně spolu souvisí. Jednotlivé klany soupeří o finance, jichž ubývá, jelikož došlo k omezení finančních toků ze zahraničí díky bankovním kontrolám, takže přispěvatelé nechtějí být spojováni s pojmem „islamistický“, ale také kvůli členské základně, která dlouhodobě stagnuje a nedaří se nabírat nové adepty.³⁰⁸ Finanční problémy se projevují na úrovni rodina-ostatní. Hnutí není oficiálně uznané, nemůže disponovat bankovním účtem a veškeré finance jdou na účty *šejcha* Jásína a jeho nejbližší rodiny, což vyvolává obavy ostatních z vedení, tím více, že v období *šejchova* stonání se o veškeré finance starala dcera Nadia s manželem.³⁰⁹ To jim dává moc, protože mají možnost pořádat setkání, náborové akce, více se zviditelnit a znovu dobýt pomalu se vytrácející sílu *Al-adl wal-ihsán*. Od voleb roku 2002, kterých se poprvé účastnila islamistická PJD, a atentátů v Casablance lidé nevnímají členství v *džamá'a*, které často vyžaduje tajné akce, jako perspektivní a upřednostňují legální islamistický proud, díky čemuž klesá politická moc hnutí.³¹⁰ Poslední z kritických otázek je samotná identita *džamá'a*.³¹¹ Jde o úroveň duchovní-politická. Dnes se jedná o *súfijsko*-politickou organizaci, která v této podobě vznikla a je udržována svým vůdcem. Jak je zmíněno výše, vše nakonec směřuje k osobě *šejcha*. Může tedy být viděn jako nenahraditelná osoba.³¹² Po jeho odchodu je proto otázkou, zda bude možné udržet oba směry pohromadě.

intégriste? Portaildumaroc.com, 29.3.2008.

<http://www.portaildumaroc.com/news+article.storyid+6341.htm> (21.7.2010)

³⁰⁸ *L'activisme actuel d'Al Adl Wal Ihssane traduit-il une perte d'influence du modèle intégriste?* Portaildumaroc.com, 29.3.2008.

<http://www.portaildumaroc.com/news+article.storyid+6341.htm> (21.7.2010)

³⁰⁹ EL HAMRAOUI, M.: c.d..

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² BARRADA, H.: c.d..

Mohamed Dárif, marocký politolog specializující se na sledované hnutí, se vyjádřil, že dojde k jeho rozdělení na politickou stranu, která se zapojí do systému, a na *súfijské* bratrstvo (*súfi zawíja*).³¹³ Politický kruh a Řídící rada by byli základem pro toto řešení. *Džamá'a* ale zdůrazňuje, že je třeba zachovat její stávající podobu.³¹⁴ Pokud by rozhodnutí náleželo oběma zmíněným institucím, jejich odlišné cíle a personální obsazení by dříve či později vedly k rozdílným cestám. Zde ale vstupuje do hry Nadia Jásín. Její vlastní profilace se více blíží politickému chápání hnutí. Sama se ovšem vyjádřila, že vnímá Abdusaláma Jásína i jako duchovního vůdce.³¹⁵ Jako jeho dcera, může cítit pro sebe právo na následnictví. V jejích textech se nedočteme, že by upřednostňovala jedno nebo druhé. Naopak v jednom ze svých nedávných projevů na svých stránkách mluví o konceptu, který je základem učení jejího otce. Tím je *suhba*. Narozdíl od své spíše politické profilace jej vysvětluje apoliticky a čistě z duchovní stránky. Jako jeden ze základů učení hnutí, který je založen na lásce mezi Bohem a následníkem proroka Mohameda, ale zároveň i na lásce s ostatními (členy hnutí).³¹⁶ Jakoby se snažila ukázat, že i ona si je vědoma důležitosti duchovního rozměru a že je schopná jej reprezentovat. Podobně i zmínka o následníku proroka by jí dávala pravomoc pokračovat v otcově práci, vezmeme-li vážně Jásínovo tvrzení, že pochází z prorocké linie (*Idríské* dynastie). Nadia se také snažila zabránit sblížení Politického kruhu s PJD, protože ten by uvítal oficiální uznání státu, aby se mohl účastnit politické soutěže sám nebo společně s PJD.³¹⁷ Co nejvíce se snaží vytěžit i z medializace své osoby, zejména díky soudnímu procesu.³¹⁸ Paradoxně tak jeho dlouhé trvání umožňuje Nadie na sebe upozorňovat. Je také jedinou po otci, kdo vede

³¹³ PRUZAN-JØRGENSEN, J. E.: c.d., s. 18.

³¹⁴ Tamtéž, s. 18.

³¹⁵ YASSINE, N.: *Nous sommes une école de pensée*.

³¹⁶ YASSINE, Nadia: *La Notion de -Sohba- présentée par Nadia Yassine*. Nadiayassine.net, 7.4.2010, <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13,131,490>, (7.7.2010)

³¹⁷ *L'activisme actuel d'Al Adl Wal Ihssane traduit-il une perte d'influence du modèle intégriste?* Portaildumaroc.com, 29.3.2008. <http://www.portaildumaroc.com/news+article.storyid+6341.htm> (21.7.2010)

³¹⁸ EL HAMRAOUI, M.: c.d..

své osobní internetové stránky. Ale i ženské sekce (www.almouminate.net), jíž předsedá. Popularitu zejména mimo zemi jí zajišťuje účast na konferencích. Že stoupců má dostatek, dokazují například fotografie, které byly pořízeny v den jednoho ze soudních stání, kdy Nadiu a jejího muže doprovázely stovky, snad i tisíce lidí. I když by její současná pozice mohla nabízet šanci k pokračování práce započaté *šejchem* Jásínem, je právě on dosavadní hlavou *Al-adl wal-ihván*. Sám má možnost vyjádřit svou představu anebo rozhodnout o budoucnosti své organizace.

ZÁVĚR

Abdusalám Jásín od svého prvního výstupu platil za opovážlivce, jelikož se pustil do kritiky královské osoby. Zatímco někteří vzali označení *šejcha* za blázna vážně, jiní se rozhodli jej následovat a stali se součástí hnutí *Al-adl wal-ihsán*. To reprezentuje celý Jásínův život. Sdružuje jednotlivce svým náboženským kázáním i politickou ideologií, jimž současně velí. Abdusalám Jásín představuje vrchol a zároveň základ své organizace. Předešlé stránky potvrdily první hypotézu, kterou si práce dala za úlohu zodpovědět. Abdusalám Jásín je aktivistou islamismu, aniž by pomocí islámu získával podporu k nacionalistickému a v jádru sekulárnímu boji o moc ve svém státě. Islám u Jásína nepředstavuje zástěrku. Náboženství, ve své mystické podobě je jádrem duchovní i politické dimenze hnutí. Jásín se profiluje a je tak vnímán svými zastánci jako svatý člověk, jako mediátor mezi věřícími a Bohem, jako ideální představitel islámského státu. Jako muž seslaný Bohem aby kázal své učení a své sny, jejichž pravdivost má zaručit jeho původ a intimní vztah s Bohem. Abdusalám Jásín vytvořil ojedinělý útvar, který se táže po správnosti dosavadního chápání islamismu. Mimo to je i sám sobě výzvou do budoucnosti.

Celkový charakter *džamá'a* je schopný mobilizovat nespokojené marocké občany. Stejně tak i samotný Abdusalám Jásín jako charismatický duchovní vůdce věřících. Přesné číslo jeho stoupenců není snadné získat kvůli ilegálnímu fungování hnutí. Pohybuje se od 25 000 po 100 000 členů. Odtud pramení jeho společenská síla a nepřímá politická moc. Díky tomu platí *Al-adl wal-ihsán* za nejsilnější opoziční hnutí v celé zemi. S postupem času však slábne. Jásínova kritika je méně ostrá. V liberalizujícím se prostředí se stává méně relevantní. Stagnuje členská základna. *Šejch* Jásín stárne a s tím se vynořují otázky jeho nástupce. Tak, jak byl mystický model hnutí výhodou, postupně se stává jeho „achillovou patou.“

Abdusalám Jásín stojící na vrcholku pyramidy moci politické i

duchovní komplikuje situaci v čase následujícím jeho odchodu. Pokud by měla *džamá'a* zůstat její dosavadní podoba, měla by se dědičkou stát Jásínova dcera Nadia. Ona je po otci pokračovatelkou prorocké linie *Idríské* dynastie. Ta je dodavatelkou náboženské i politické legitimacy pro otce a byla by tak i pro dceru. Pokud by se stala novou hlavou *Al-adl wal-ihsán* zcela jistě by to znamenalo posun směrem k demokratickým hodnotám. Je otázkou, zda by byla Nadia schopná nadále udržovat mystický charakter hnutí. Přestože je žačkou svého otce, v jejích vyjádřeních je politika upřednostněna před náboženstvím. Převažují ekonomická témata nebo „technické parametry“ demokratické společnosti a fungování státu. Islám však není vyloučen, ale stojí jako arbitr nade všemi Nadinými představami. Pokud by Nadia dostala možnost pokračovat v díle svého otce, byl by tento krok nejistým, ale mohl by znamenat udržení hnutí pohromadě.

Jakmile by se do vedení dostal představitel z Politického kruhu nebo Řídící rady, je mnohem pravděpodobnější, že by nastal scénář podle Mohameda Dárida. Rozdělení hnutí podle jeho dvou základních os. Už by to nebyla jednotná *džamá'a*, ale *súfijská zawija* a politická strana. Vládnoucí režim by ztratil silnou opoziční sílu. Obzvláště, pokud by nová politická strana přijala pravidla hry a vstoupila do politického systému. Následovala by PJD nebo by se i nadále bránila kooptací? V současnosti je akceptování současné podoby státu pro hnutí nepřijatelné. Lze však slyšet hlasy ozývající se pro vstup na politickou scénu. Nadia Jásín by tuto cestu nezvolila. Riskovala by zdiskreditování celé organizace. Jiná osoba ve vedení strany by mohla být legalitě a křeslům v Parlamentu více nakloněna. To by znamenalo uvolnění pro *machzen*.

Hlavní kritik systému by se stal jeho součástí a ztratil by nárok stavět se proti základům monarchie. Mělo by to vliv na liberalizaci a demokratizaci státu. Doposud je tento proces kontrolovaný, aby nedošlo k výraznému vychýlení moci v neprospěch království. Integrací politického křídla *džamá'a* by monarchie posílila. Rozpad *Al-adl wal-ihsán* by měl dopad na hnutí, a do jisté míry i na budoucí fungování a směřování Marockého království.

PRAMEY A LITERATURA

PRAMENY

Affluents of Imán. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=affluent_iman_EN&m=1&sm=14. (18.3.2010)

Al Adl. Yassine reporte la Qawma. Telquel-online.com, Http://telquel-online.com/236/semaine_maroc_236.shtml. (26.5.2010)

ALI, Siham – CHERKAOUI, Naufel: *Le problème des diplômés chômeurs au Maroc revient au devant de la scène.* Maghreb.com, 3.6.2010.

<http://www.magharebia.com/cocoon/awi/xhtml1/fr/features/awi/features/2010/06/03/feature-02> (13.6.2010)

BANGASH, Zafar: *Remembering Sayyid Qutb, an Islamic intellectual and leader of rare insight and integrity.* Islam Times, 30.8.2009.

<http://www.islamtimes.org/vdcdgwu9q.ak9zt4j5ra.html> (21.7.2010)

BARRADA, Hamid: *Le vrai visage du cheikh Yassine.* Jeune Afrique, 19.3.2007.

<http://www.jeuneafrique.com/article.php?idarticle=LIN18037levraenissa0> (27.3.2010)

BENNANI, Driss: *Yassine. Le dernier prophète.* Telquel Online, http://www.telquel-online.com/220/couverture_220_1.shtml. (27.3.2010)

BOUKHARI, Karim: *Enquête: Qui est vraiment Abdeslam Yassine?*

Telquel, 18-25.3.2005. <http://www.casafree.com/modules/news/article.php?storyid=1781> (1.4.2010)

BURGAT, François: *La génération Al-Qaeda. Les courants islamistes entre «dénominateur commun identitaire» et internationalisation de la résistance «islamique».* In: Centre d'Étude d'Afrique Noir (dale jen CEAN), 13 s.,

<http://www.cean.sciencespobordeaux.fr/articleburgat.pdf>. (20.7.2010)

BURGAT, François: *L'islamisme à l'heure d'Al-Qaida. Réislamisation, modernisation, radicalisations.* In: Institut Hoggar,

<http://www.hoggar.org/index.php?>

- [option=com_content&task=view&id=118&Itemid=29](#). (20.7.2010)
- BURGAT, François: *L'islamisme en face: Préface à l'édition 2002*. In: Sciences de l'Homme et de la Société, 10 s., http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/20/33/34/PDF/Preface_edition_2002_Islamisme_en_face_FB.pdf (20.7.2010)
- CAMPIOTTI, Alain: *La pasionaria des islamistes veut soumettre M6*. Le Temps, 5.9.2007. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13,134,86>, (30.6.2010)
- Elections tenus en 2002. Maroc. Chambre parlementaire: Majliss-annouwab*. In: Union Interparlementaire, http://www.ipu.org/parline-f/reports/arc/1221_02.htm. (9.5.2010)
- EL HAMRAOUI, Mohamed: *Al Adl Wal Ihssane: Entre malaise et crise de succession*. La Gazette du Maroc, 11.4.2008. http://www.lagazettedumaroc.com/articles.php?r=2&sr=830&n=572&id_art=16608 (21.7.2010)
- EL HASSOUNI, Abdelmohsin: *Quand Nadia Yassine se dévoile*. Aujourd'hui le Maroc, 6.6.2005. <http://www.aujourd'hui.ma/couverture-details36411.html> (27.3.2010)
- EL-KADI, Ahmed: *Biography and Activities of Sayyid Qutb*. Islam Times, 14.5.2009. <http://www.islamtimes.org/vdof.ydjiw6dc17raw.html> (20.7.2010)
- HACHIMI IDRISSE, Khalil: *Que veut Abdeslam Yassine?* Maroc Hebdo International, 4.-10.2.2000. [Http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives404/html.404/QueVeutYassine.html](http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives404/html.404/QueVeutYassine.html) (24.3.2010)
- CHMIROU, Youssef: *La patte blanche de Yassine*. Maroc Hebdo International, 20-26.6.2003. http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives_563/html_563/lapatte.html (2.7.2010)
- Interview donné par Nadia Yassine à l'Hebdomadaire Al Osbou'iya Al-Jadida*. Nadiayassine.net, 8.6.2005. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.15,169,142> (29.6.2010)
- L'activisme actuel d'Al Adl Wal Ihssane traduit-il une perte d'influence*

- du modèle intégriste?* Portaldumaroc.com, 29.3.2008.
<http://www.portaldumaroc.com/news+article.storyid+6341.htm> (21.7.2010)
- Methodic Concepts.* Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_concept_EN&m=1&sm=13. (18.3.2010)
- MONJIB, Maati: *Je ne me reconnais pas dans l'étiquette militante islamiste.* Universitaire, 14.1.2010.
<http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.134.76>. (28.6.2010)
- Morocco.* In: Carnegie Endowment for International Peace, s. 21,
<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=16918>.
 (9.5.2010)
- Parlement – Etapes de Vote.* In: *Elections Législatives Maroc 2007*,
<http://www.elections-maroc.com/2007/Parlement-Maroc-etapes-de-vote.php>.
 (9.5.2010)
- PRUZAN-JØRGENSEN, Julie E.: *The Islamist Movement in Morocco: Main Actors and Regime Responses.* In: Danish Institute for International Studies (dále jen DIIS Report), 28 s.,
http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2010/RP2010-05_Islamist_movement_Morocco_web.pdf. (20.7.2010)
- RAISSOUNI, Ahmed: *Cheikh Yassine a tort.* Maroc Hebdo International, 11-17.2.2000. <http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives405/html.405/CheikhYassineATort.html> (24.3.2010)
- RHANDI, Mouaad: *Al Adl se positionne: La Qawma en 2006.* Casafree.com, 13.12.2005. www.casafree.com/modules/news/article.php?storyid=5089 (26.5.2010)
- Short Biography of Abdessalam Yassine.* Yassine.net,
<http://www.yassine.net/en/Default.aspx?article=bio&m=1&sm=7>. (18.3.2010)
- SLYMOVICS, Susan: *Morocco's Justice and Reconciliation Commission.* In: MERIP Online, <http://www.merip.org/mero/mero040405.html>. (2.7.2010)
- STANLEY, Trevor: *Sayyid Qutb: The Pole Star of Egyptian Salafism.* In: Perspectives on World History and Current Events (dále jen PWHCE),
<http://www.pwhce.org/qutb.html>. (20.7.2010)
- STAUFFER, Beat: *Sufi Traditions in Northern Africa: Mysticism as a*

- Means of Fighting Religious Extremism*. In: Quantara.de, 23.2.2007.
http://www.quantara.de/webcom/show_article.php/_c-478/_nr-572/i.html
 (27.3.2010)
- Trois questions à...* Nadia Yassine. Le Monde, 29.6.2005.
http://www.nadiayassine.net/fr/#article,13,134,75,Trois_questions_a_Nadia_Yassine
 (30.6.2010)
- The Method*. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=method_EN&m=1&sm=11. (18.3.2010)
- The Political Circle*. Yassine.net, http://yassine.net/en/Default.aspx?article=political_circle_EN&m=1&sm=17. (18.3.2010)
- Vision and Mission of the Yassine School*. Yassine.net,
[Http://yassine.net/en/Default.aspx?article=MissionandVision_EN&m=1&sm=10](http://yassine.net/en/Default.aspx?article=MissionandVision_EN&m=1&sm=10).
 (18.3.2010)
- WRIGHT, Lawrence: *The Man Behind Bin Laden*. The New Yorker,
 16.9.2002. <http://www.lawrencewright.com/art-zawahiri.html> (20.7.2010)
- YACINE, Rémi: *Les Islamistes marocains défient la monarchie*. El
 Watan, 28.5.2005. <http://www.elwatan.com/Les-islamistes-marocains-defient>.
 (20.7.2010)
- YASSINE, Abdessalam: *Mémoire à qui de droit*. Radio Islam,
<http://radioislam.org/yassine/memo.htm>. (20.7.2010)
- YASSINE, Nadia: *Ce que la transitologie devrait noter*. Nadiyassine.net,
 15.1.2010. http://www.nadiayassine.net/fr/#article,13,131,357,Ce_que_la_transitologie_devrait_noter (30.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Entre Jihadisme et Occidentalisme, nouvel affrontement des blocs ou renaissance Méditerranéenne*.
 Nadiyassine.net, 8.2.2010.
http://www.nadiayassine.net/fr/#article,13,131,270,Entre_Jihadisme (27.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Il faut que les et les intellectuels apprennent à dialoguer*.
 Nadiyassine.net, 15.1.2010.
<http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article,13,131,162>,
 (27.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Justice et Spiritualité: théorie et pratique (1/2)*.
 Nadiyassine.net, 7.1.2010. <http://www.nadiayassine.net/fr/?>

- [article=418#article.13.133.55.Justice et Spiritualité](#) (27.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Justice et Spiritualité: théorie et pratique (2/2)*.
Nadiayassine.net, 14.1.2010.
<http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.133.56.Justice et Spiritualité>
(28.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *La Notion de -Sohba- présentée par Nadia Yassine*.
Nadiayassine.net, 7.4.2010.
<http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.131.490> (7.7.2010)
- YASSINE, Nadia: *Le régime veut nous faire perdre notre crédibilité en nous impliquant dans un jeu politique stagnant dont il tire les ficelles*.
Assahifa, 11.12.2006. <http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.134.83>,
(28.6.2010).
- YASSINE, Nadia: *L'ijtihad, la recherche de la bonne voie*.
Nadiayassine.net, 8.1.2010.
<http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.131.159> (28.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *L'islamisme entre l'étymologie et la Realpolitik*.
Nadiayassine.net 18.2.2010. [http://www.nadiayassine.net/fr/?
article=418#article.13.131.418](http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.131.418), (27.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Nous sommes une école de pensée*. Le Soir, 6.7.2008.
[http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.134.88.Nous sommes une
école de pensée](http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.134.88.Nous sommes une école de pensée) (27.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Préface du livre: "Toutes voiles dehors" (2/2)*.
Nadiayassine.net, 16.10.2001.
<http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.132.37> (27.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Préface du livre: "Toutes voiles dehors" (2/2)*.
Nadiayassine.net, 16.10.2001.
<http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.132.37> (27.6.2010)
- YASSINE, Nadia: *Réforme Démocratique au Moyen Orient du point de vu de l'Opposition -1-*. Nadiayassine.net, 28.12.2009.
[http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.133.66.Réforme Démocratique au Moyen
Orient](http://www.nadiayassine.net/fr/#article.13.133.66.Réforme Démocratique au Moyen Orient) (21.7.2010)
- YASSINE, Nadia: *Réforme Démocratique au Moyen-Orient du point de vue de l'Opposition -3-*. Nadiayassine.net, 15.10.2008.

<http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.133.68.Réforme>

[Démocratique au Moyen-Orient](#) (27.6.2010)

YASSINE, Nadia: *Seul un effort conjugué de toutes les forces vives de la Nation peut sortir le Maroc de la crise*. Nadiayassine.net, 18.7.2008.

<http://www.nadiayassine.net/fr/?article=418#article.13.134.70> (27.6.2010)

ZEGHAL, Malika: *Religion et politique au Maroc aujourd'hui*. In: Institut français des relations internationales (dále jen IFRI), 23 s.,

http://www.ifri.org/files/Moyen_Orient/DT_3_Zeghal.pdf. (20.7.2010)

LITERATURA

AHMAD, Eqbal – SCHAAR, Stuart: *Human Rights in Morocco and Tunisia: A Critique of State Department Findings*. MERIP, 1978, č. 67, s. 15-17. (www.jstor.org)

BELAL, Youssef: *Mystique et politique chez Abdessalam Yassine et ses adeptes*. Archives des sciences sociales des religions, 2006, č. 135, s.165-184. <http://assr.revues.org/3790> (7.6.2010)

BURTON-ROSE, Daniel: *Room to Breathe: Creating Space for Independent Political Action in Morocco*. MERIP, 1998, č. 209, s. 8-9. (www.jstor.org)

COHEN, Shana – JAIDI, Larabi: *Morocco: Globalization and Its Consequences*. New York, London, Routledge Taylor & Francis Group 2006, 181 s.

EICKELMAN, Dale F.: *Knowledge and Power in Morocco: The Education of a Twentieth-Century Notable*. Princeton, Princeton University Press 1985, 228 s. (www.books.google.cz)

ENHAILI, Aziz – OUMELKHEIR Adda: *State and Islamism in the Maghreb*. Middle East Review of International Affairs Journal (dále jen MERIA), 7, 2003, č. 1, s. 66-76. http://meria.idc.ac.il/journal/2003/issue1/enhaili_adda.pdf (20.7.2010)

FILALI-ANSARY, Abdou: *Questions for the Future*. Journal of Democracy, 19, 2008, č. 1, s. 50-54. <http://muse.jhu.edu/login?>

- [uri=/journals/journal_of_democracy/v019/19.1filali-ansary.pdf](#) (9.5.2010)
- HENRY, Clement M.: *The Dialectics of Political Islam in North Africa*. Middle East Policy, 14, 2007, č. 4, s. 84-98. http://www.mepec.org/journal_vol14/94Henry.pdf (20.7.2010)
- HOWE, Marvine: *Morocco: The Islamist Awakening and Other Challenges*. New York, Oxford University press 2005, 428 s.
- KEPEL, Gilles: *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press 2002, 454 s.
- LAUZIÈRE, Henri: *Post-Islamism and the Religious Discourses of 'Abd Al-Salam Yasin*. International Journal of Middle Eastern Studies, 37, 2005, č. 2, s. 241-261.
- LUST-OKAR, Ellen: *Divided They Rule: The Management and Manipulation of Political Opposition*. Comparative Politics, 36, 2004, č. 2, s. 159-179. (www.jstor.org)
- MADDY-WEITZMAN, Bruce: *Islamism, Moroccan-Style: The Ideas of Sheikh Yassine*. The Middle East Quarterly, 10, 2003, č. 1, s. 43-51. <http://www.meforum.org/519/islamism-moroccan-style-the-ideas-of-sheikh> (21.7.2010)
- MADHI, Khalid: *Spirituality and Democratization: The Role of Jama'at Al-'adl wal ihssan in Democratizing the Moroccan Society*. Independent Study in Comparative Politics, Chicago, Northeastern Illinois University 2006, s. 10. (www.google.cz)
- MOHSEN-FINAN, Khadija: *Maroc: l'émergence de l'islamisme sur la scène politique*. Politique étrangère, 2005, č. 1, s. 73-84. http://www.cairn.info/resume.php?ID_ARTICLE=PE_051_0073 (2.7.2010).
- Morocco: The Constitution*. Arab Law Quarterly, 17, 2002, č. 3, s. 304-320. (www.jstor.org)
- MOZAFFAIRI, Mehdi: *What Is Islamism? History and Definition of a Concept*. Totalitarian Movements and Political Religions (dále jen TMPR), 8, 2007, č. 1, s. 17-33. http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/mehdip.pdf (20.7.2010)
- MUNSON, Henry, Jr.: *Religion and Power in Morocco*. New Haven,

- London, Yale University Press 1993, 232 s.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav: *Islámská mystika v proměnách věků*. In: SOULEIMANOV, Emil (ed.): *Politický islám*. Praha 2007, s. 88-111.
- PAUL, Jim: *Riots in Morocco*. MERIP, 1981, č. 99, s. 30-31. (www.jstor.org)
- PAUL, Jim: *States of Emergency: The Riots in Tunisia and Morocco*. MERIP, 1984, č. 127, s. 3-6. (www.jstor.org)
- SWEET, Catherine: *Democratization without Democracy. Political Openings and Closures in Modern Morocco*. MERIP, 2001, č. 218, s. 22-25. (www.jstor.org)
- TOZY, Mohamed: *Monarchie et islam politique au Maroc*. Paris, Presses de Sciences Po 1999, 319 s.
- ŤUPEK, Pavel: *Co je to salafijský islám?* In: SOULEIMANOV, Emil (ed.): *Politický islám*. Praha 2007, s. 62-87.
- Wave of Repression Sweeps Morocco*. MERIP, 1977, č. 57 s. 18-19. (www.jstor.org)
- ZEGHAL, Malika: *Les islamistes marocains. Le défi à la monarchie*. Casablanca, Éditions Le Fennec 2005, 327 s.
- ZEGHAL, Malika: *On the Politics of Sainthood: Resistance and Mimicry in Post-colonial Morocco*. Working paper, 22 s.
- ZERHOUNI, Saloua: *Morocco: Reconciling Continuity and Change*. In: PERTHES, Volker (ed.): *Arab Elites: Negotiating the Politics of Change*. Colorado, London 2004, s. 69-71.

ABSTRAKT

ŠUPOVÁ, Petra: *Noci s nepřítelem: islámská mystika jako politická opozice. Případová studie Maroka*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc, Katedra politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci 2010, 101 s.

Klíčová slova: Abdusalám Jásín, Nadia Jásín, Maroko, islamismus, mysticismus, opozice.

Práce se zabývá Abdusalámem Jásínem, který je vůdcem opozičního hnutí Al-adl wal-ihsán v Maroku. Hlavní myšlenkou je, že Abdusalám Jásín nezapadá do teorie islamismu, přestože bývá označován jako islamistický aktivista. Cílem práce je objasnění Jásínova specifického působení, když využívá islámského mysticismu k mobilizaci obyvatel a působení v politickém prostředí autoritářských režimů králů Hasana II. i Mohameda VI. K tomu slouží životopis Abdusaláma Jásína jako výchozí bod ke srovnání s dalšími aktivisty, ale zmiňuje klíčové vlivy, které jsou v práci dále rozebrány.

ABSTRACT

ŠUPOVÁ, Petra: *Sleeping with the Enemy: Islamic Mysticism as Political Opposition. The Case Study of Morocco*. Bachelor thesis, the Department of Political Science and European Studies, Faculty of Arts, Palacký University Olomouc 2010, 101 s.

Key words: Abdessalam Yassine, Nadia Yassine, Morocco, Islamism, Mysticism, Opposition.

The work is about Abdessalam Yassine, who is the leader of the opposition movement Al-adl wal-ihsán in Morocco. The main idea is that Abdessalam Yassine does not fit into the theory of islamism, although he is described as an activist of islamism. The aim of the work is to clarify Yassine's specific activity when he uses the islamic mysticism to mobilize people and to be active in the political milieu of authoritarian regimes of Hassan II. and Mohamed VI. To that, his biography is used as a starting point for comparison with other activists as well as it mentions the key influents that are explained further in the text.

ANOTACE

Autor	Petra Šupová
Instituce studii	Katedra politologie a evropských Filozofická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci
Název práce	Noci s nepřítelem: islámská mystika jako politická opozice. Případová studie Maroka.
Vedoucí práce	Mgr. Jan Čuřík
Jazyk práce	český
Počet slov	23 706
Počet znaků	140 419 bez mezer, 163 934 s mezerami
Počet konzultovaných zdrojů	81

Klíčová slova

Abdusalám Jásín, Nadia Jásín, Maroko, islamismus, mysticismus, opozice.

Krátký popis

Práce pojednává o Abdusalámu Jásínovi jako vůdci marockého islamistického hnutí Al-adl wal-ihsán. Ve srovnání s dalšími významnými představiteli islamismu sleduje jeho život a koncepty, kterými usiluje o změnu autoritářského politického systému Marockého království vedeného králem Mohamedem VI. Zabývá se i fungováním politického systému a vzájemnými vztahy s hnutím.

ANNOTATION

Author	Petra Šupová
Submitted at	Department of Political Science and European Studies Faculty of Arts Palacká University, Olomouc, the Czech Republic
Entitled	Sleeping with the Enemy: Islamic Mysticism as Political Opposition. The Case Study of Morocco.
Supervised by	Mgr. Jan Čuřík
Language	Czech
Word count	23 706
Character count	140 419 without spaces, 163 934 with spaces
Works cited	81

Key words

Abdessalam Yassine, Nadia Yassine, Morocco, Islamism, Mysticism, Opposition.

Short description

The work is about Abdessalam Yassin as the leader of moroccan islamist movement Al-adl wal-ihsan. In comparison with other important representatives of islamism it follows his life and concepts with which he attempts to change the authoritarian political system of the Moroccan Kingdom lead by king Mohamed VI. It also pursues the functioning of the political system and its interrelationships with the movement.